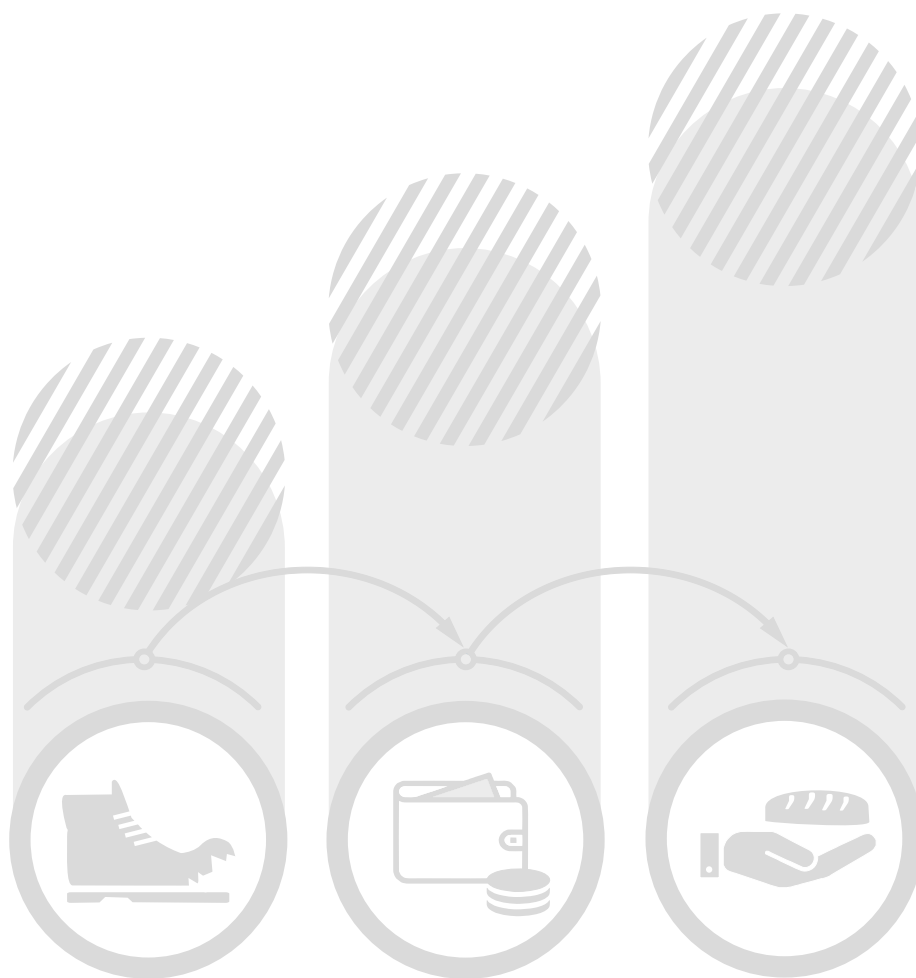

Ubóstwo w Polsce w latach 2019 i 2020

Poverty in Poland in 2019 and 2020

Ubóstwo w Polsce w latach 2019 i 2020

Poverty in Poland in 2019 and 2020

Opracowanie merytoryczne

Content-related works

Główny Urząd Statystyczny, Departament Badań Społecznych
Statistics Poland, Social Surveys Department

Pod kierunkiem

Supervised by

Anna Bieńkuńska

Zespół autorski

Editorial team

Anna Bieńkuńska, Arkadiusz Góralczyk

Współpraca

Cooperation

Główny Urząd Statystyczny, Departament Badań Społecznych
Statistics Poland, Social Surveys Department

Piotr Łysoń, Paweł Ciecieląg, Mikołaj Haponiuk

Urząd Statystyczny w Łodzi
Statistical Office in Łódź

Izabela Jachowicz, Elżbieta Kolasa, Tomasz Piasecki

Skład i opracowanie graficzne

Typesetting and graphics

Andrzej Paluchowski, Beata Lipińska

ISBN 978-83-66466-25-8

Publikacja dostępna na stronie internetowej

Publication available on website

stat.gov.pl

Przy publikowaniu danych GUS prosimy o podanie źródła

When publishing Statistics Poland data — please indicate the source

Zakład Wydawnictw
Statystycznych

00-925 WARSZAWA, AL. NIEPODLEGŁOŚCI 208.

Informacje w sprawach sprzedaży publikacji GUS — tel. (22) 608 32 10, 608 38 10
Zam. 382/2021

Przedmowa

Przedstawiamy Państwu kolejną edycję publikacji poświęconej zjawisku ubóstwa w Polsce.

Ubóstwo jest zjawiskiem złożonym, a wszelkie oceny dotyczące jego rozmiarów zależą od przyjętych rozwiązań metodologicznych oraz źródeł danych. W związku z tym, do oceny różnych aspektów ubóstwa stosuje się zarówno podejście jednowymiarowe, bazujące na wskaźnikach monetarnych, jak i podejście wielowymiarowe utożsamiane nie tylko z poziomem bieżących dochodów lub wydatków gospodarstw domowych, ale także z trudnościami w zaspokojeniu różnego rodzaju potrzeb (materialnych i niematerialnych). Dokonując pomiaru i analizy różnych form ubóstwa GUS stara się pokazać to zjawisko z różnej perspektywy.

Niniejsza publikacja zawiera najważniejsze, aktualnie dostępne dane na temat zasięgu i społecznego zróżnicowania ubóstwa i niedostatku w Polsce, a także pokazuje sytuację w naszym kraju na tle innych krajów Unii Europejskiej. Prezentowane dane dotyczą głównie lat 2019–2020. Odnoszą się one zarówno do okresu sprzed wybuchu pandemii COVID-19, jak i pierwszego roku jej trwania. Konsekwencje samej pandemii COVID-19, jak i związanych z nią ograniczeń są ważnymi czynnikami, które należy wziąć pod uwagę przy analizie wyników dotyczących skali ubóstwa bądź niedostatku. Prezentowane w publikacji wyniki pochodzą z realizowanych przez GUS co roku ankietowych badań gospodarstw domowych, a mianowicie Badania budżetów gospodarstw domowych oraz Europejskiego badania dochodów i warunków życia ludności (EU-SILC). W przypadku informacji dotyczących państw członkowskich Unii Europejskiej korzystano z bazy danych Eurostatu.

Wyrażamy podziękowanie naszym Respondentom i Ankieterom, bez których nie byłyby dostępne dane prezentowane w niniejszym opracowaniu. Mamy nadzieję, że posłużą one zarówno do celów naukowych, jak i okażą się użyteczne dla prowadzonych państwowych polityk oraz działalności organizacji pozarządowych – mających wpływ na zasięg ubóstwa i niedostatku w Polsce.

Dyrektor
Departamentu Badań Społecznych

dr Piotr Łyson

Prezes
Głównego Urzędu Statystycznego

dr Dominik Rozkrut

Preface

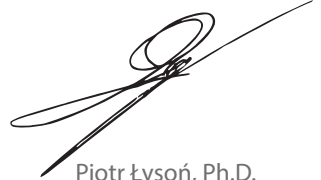
Hereby presented is the subsequent edition of the publication devoted to the phenomenon of poverty in Poland.

Poverty is a complex phenomenon and any assessment of its extent depends on the adopted methodological solutions and data sources. Therefore, both a one-dimensional approach based on monetary indicators and a multidimensional approach taking into account not only the level of current income or expenditure of households but also difficulties in satisfying various types of needs (material and non-material) are used to measure poverty. While measuring and analysing various forms of poverty, the Statistics Poland tries to show this phenomenon from different perspectives.

This publication contains the most important, currently available data on the extent and social differentiation of poverty and privation in Poland and also shows the situation in our country in comparison to other European Union countries. The data presented are mainly for the years 2019–2020 and refer to both the period before the COVID-19 pandemic and the first year of its existence. The consequences of the COVID-19 pandemic itself, as well as the associated constraints, are important factors to be considered when analysing results on the extent of poverty or privation. The results presented in the publication come from annual household surveys carried out by the Statistics Poland, namely the Household Budget Survey and the European Survey of Income and Living Conditions (EU-SILC). In case of information on the European Union Member States, data from the Eurostat database were used.

We would like to express our gratitude to the Respondents and Interviewers, without whom the results presented in this publication would not have been available, and we do hope that these data will serve both for scientific purposes and prove useful for state policies and of non-governmental organisations' activities affecting the extent of poverty and privation in Poland.

Director
of Social Surveys Department

Piotr Łysoń, Ph.D.

President
of Statistics Poland

Dominik Rozkrut, Ph.D.

Spis treści

Contents

Przedmowa	3
Preface	4
Spis tabel	7
List of tables	7
Spis wykresów	9
List of charts	9
Spis map	12
List of maps	12
Rozdział 1. Ubóstwo ekonomiczne w Polsce na podstawie Badania budżetów gospodarstw domowych	13
Chapter 1. Economic poverty in Poland based on the household budget survey	13
1.1. Zasięgi ubóstwa ekonomicznego w Polsce w latach 2008–2020	14
1.1. Economic poverty rates in Poland in 2008–2020	14
1.2. Zróżnicowanie zasięgu ubóstwa ekonomicznego w 2020 r.	16
1.2. Diversity of the economic poverty rate in 2020	16
1.3. Najważniejsze wnioski dotyczące zasięgu ubóstwa skrajnego	33
1.3. Main conclusions regarding the extent of extreme poverty	33
Aneks tabelaryczny	34
Tabular annex	34
Rozdział 2. Niedostatek w Polsce na podstawie Badania budżetów gospodarstw domowych	41
Chapter 2. Privation in Poland based on the household budget survey	41
2.1. Zasięg sfery niedostatku w Polsce w latach 2008–2020	42
2.1. Privation rates in Poland in 2008–2020	42
2.2. Zróżnicowanie strefy niedostatku	43
2.2. Diversity of the privation rate	43
2.3. Zmiany zasięgów sfery niedostatku w latach 2019–2020	49
2.3. Changes in the privation rates in 2019–2020	49
Aneks tabelaryczny	51
Tabular annex	51
Rozdział 3. Relatywne ubóstwo dochodowe i subiektywne oceny sytuacji dochodowej na podstawie Europejskiego badania dochodów i warunków życia ludności (EU-SILC) 2020	56
Chapter 3. Relative income poverty and subjective income situation assessments based on the European survey of income and living conditions of the population (EU-SILC) 2020	56
3.1. Zasięg relatywnego ubóstwa dochodowego	56
3.1. Extent of relative income poverty	56
3.2. Trwałość ubóstwa	60
3.2. Persistence of poverty	60
3.3. „Ubóstwo zakotwiczone w czasie”	62
3.3. At-risk-of-poverty rate anchored at a fixed moment in time	62
3.4. Wpływ transferów społecznych na zasięg ubóstwa relatywnego	63
3.4. Impact of social transfers on the extent of relative poverty	63

3.5. Subiektywne oceny sytuacji dochodowej gospodarstw domowych w 2020 r.	64
3.5. Subjective assessment of income situation of households in 2020	64
Rozdział 4. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w Polsce i w Unii Europejskiej	67
Chapter 4. At-risk-of-poverty or social exclusion rate in Poland and European Union	67
4.1. Zmodyfikowany wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym i jego składowe	70
4.1. At-risk-of-poverty or social exclusion rate – new definition and its components	70
4.2. Zmodyfikowany wskaźnik zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym w latach 2015–2020	76
4.2. At-risk-of-poverty or social exclusion rate – new definition – in 2015–2020	76
4.3. Porównanie wskaźników zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym według pierwotnej i zmodyfikowanej wersji wskaźnika AROPE	78
4.3. Comparison of at-risk-of-poverty or social exclusion rates according to the original and modified version of the AROPE indicator	78
4.4. Wskaźniki monitorujące realizację Strategii Europa 2020 – podstawowe informacje	80
4.4. Indicators monitoring the implementation of the Europe 2020 – basic information	80

Spis tablic

List of tables

Tablica 1.1.	Granice ubóstwa dla gospodarstw 1-osobowych (zł)	34
Table 1.1.	Poverty thresholds for 1-person households (PLN)	34
Tablica 1.2.	Granice ubóstwa dla gospodarstw 4-osobowych (2 osoby dorosłe i 2 dzieci do 14 roku życia) (zł)	34
Table 1.2.	Poverty thresholds for 4-person households (2 adults and 2 children up to 14 years) (PLN)	34
Tablica 1.3.	Wskaźniki zasięgu ubóstwa według grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych (% osób w gospodarstwach domowych)	35
Table 1.3.	Poverty rates by socio-economic groups of households (% of people in households)	35
Tablica 1.4.	Wskaźniki zasięgu ubóstwa według poziomu wykształcenia głowy gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)	35
Table 1.4.	Poverty rates by education level of the head of the household (% of people in households)	35
Tablica 1.5.	Wskaźniki zasięgu ubóstwa według typów gospodarstw domowych (% osób w gospodarstwach domowych)	36
Table 1.5.	Poverty rates by household types (% of people in households)	36
Tablica 1.6.	Wskaźniki zasięgu ubóstwa w gospodarstwach domowych z dziećmi w wieku 0–17 lat (% osób w gospodarstwach domowych)	37
Table 1.6.	Poverty rates in households with the children aged 0–17 (% of people in households)	37
Tablica 1.7.	Wskaźniki zasięgu ubóstwa według wieku (% osób w gospodarstwach domowych)	37
Table 1.7.	Poverty rates by age (% of people in households)	37
Tablica 1.8.	Wskaźniki zasięgu ubóstwa w gospodarstwach domowych według obecności osób z orzeczeniem o niepełnosprawności (% osób w gospodarstwach domowych)	38
Table 1.8.	Poverty rates in households by presence of people with legally confirmed disabilities (% of people in households)	38
Tablica 1.9.	Wskaźniki zasięgu ubóstwa według klasy miejscowości zamieszkania (% osób w gospodarstwach domowych)	39
Table 1.9.	Poverty rates by class of place of residence (% of people in households)	39
Tablica 1.10.	Wskaźniki zasięgu ubóstwa według makroregionów (% osób w gospodarstwach domowych)	39
Table 1.10.	Poverty rates by macroregions (% of people in households)	39
Tablica 1.11.	Głębokość ubóstwa (%)	40
Table 1.11.	Poverty death (%)	40
Tablica 2.1.	Granice sfery niedostatku dla wybranych typów gospodarstw domowych (zł)	51
Table 2.1.	Privation thresholds for selected types of households (PLN)	51
Tablica 2.2.	Zasięgi sfery niedostatku według grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych (% osób w gospodarstwach domowych)	51
Table 2.2.	Privation rates by socio-economic groups of households (% of people in households)	51
Tablica 2.3.	Zasięgi sfery niedostatku według poziomu wykształcenia głowy gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)	52
Table 2.3.	Privation rates by education level of the head of the household (% of people in households)	52
Tablica 2.4.	Zasięgi sfery niedostatku według typów gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)	52
Table 2.4.	Privation rates by household types (% of people in households)	52

Tablica 2.5.	Zasięgi sfery niedostatku w gospodarstwach domowych z dziećmi w wieku 0–17 lat (% osób w gospodarstwach domowych)	53
Table 2.5.	Privation rates in households with the children aged 0–17 (% of people in households)	53
Tablica 2.6.	Zasięgi sfery niedostatku według wieku (% osób w gospodarstwach domowych)	53
Table 2.6.	Privation rates in households by age (% of people in households)	53
Tablica 2.7.	Zasięgi sfery niedostatku w gospodarstwach domowych według obecności osób z orzeczeniem o niepełnosprawności ^a (% osób w gospodarstwach domowych)	54
Table 2.7.	Privation rates in households by presence of people with legally confirmed disabilities (% of people in households)	54
Tablica 2.8.	Zasięgi sfery niedostatku według klasy miejscowości zamieszkania (% osób w gospodarstwach domowych)	54
Table 2.8.	Privation rates in households by class of place of residence (% of people in households)	54
Tablica 2.9.	Wskaźniki zasięgu sfery niedostatku według makroregionów (% osób w gospodarstwach domowych)	55
Table 2.9.	Privation rates by macroregions (% of people in households)	55
Tablica 2.10.	Głębokość sfery niedostatku (%)	55
Table 2.10.	Privation depth (%)	55
Tablica 3.1.	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem w Polsce w 2020 r. po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych według typu gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)	58
Table 3.1.	At-risk-of-poverty rate in Poland in 2020 after social transfers by type of households (% of people in households)	58
Tablica 3.2.	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem w Polsce w 2020 r. po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych według makroregionów (% osób w gospodarstwach domowych)	60
Table 3.2.	At-risk-of-poverty rate in Poland in 2020 after social transfers ^a by macroregions (NUTS 1) (% of people in households)	60
Tablica 3.3.	Trwałość ubóstwa relatywnego (okres pozostawania w sferze ubóstwa relatywnego) w Polsce (% osób w gospodarstwach domowych)	61
Table 3.3.	Distribution of population by number of years spent in relative poverty in Poland (% of people in households)	61
Tablica 3.4.	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem trwałym w Polsce według wieku (% osób w gospodarstwach domowych)	61
Table 3.4.	Persistent at-risk-of-poverty rate in Poland by age (% of people in households)	61
Tablica 3.5.	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem zakotwiczonym w danym momencie czasu (2008) według wieku (% osób w gospodarstwach domowych)	62
Table 3.5.	At-risk-of-poverty rate in Poland anchored at a fixed moment in time (2008) by age (% of people in households)	62
Tablica 3.6.	Subiektywna ocena zmian sytuacji dochodowej gospodarstw domowych w 2020 r. (%)	65
Table 3.6.	Subjective assessment of changes in the income situation of households in 2020 (%)	65
Tablica 3.7.	Subiektywne oceny dotyczące sytuacji dochodowej gospodarstw domowych – brak możliwości „związania końca z końcem” (% osób w gospodarstwach domowych)	66
Table 3.7.	Subjective assessments of household income situation – inability “to make ends meet” (% of people in households)	66
Tablica 4.1.	Porównanie wartości wskaźników zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym według pierwotnej i zmodyfikowanej definicji wskaźnika AROPE w Polsce i Unii Europejskiej na podstawie badania EU-SILC 2015–2020 (% osób w gospodarstwach domowych)	79
Table 4.1.	Comparison of values of at-risk-of-poverty or social exclusion rates according to the original and modified version of the AROPE indicator in Poland and European Union based on survey EU-SILC 2015–2020 (% of people in households)	79

Spis wykresów

List of charts

Wykres 1.1.	Zasięg ubóstwa w Polsce według przyjętych w danym roku granic ubóstwa (% osób w gospodarstwach domowych)	15
Chart 1.1.	Poverty rates in Poland according to poverty thresholds adopted in a given year (% of people in households)	15
Wykres 1.2.	Granice ubóstwa dla gospodarstw jednoosobowych (zł)	16
Chart 1.2.	Poverty thresholds for 1-person households (PLN)	16
Wykres 1.3.	Granice ubóstwa dla gospodarstw 4-osobowych (2 osoby dorosłe i 2 dzieci do 14 roku życia) (zł)	16
Chart 1.3.	Poverty thresholds for 4-person households (2 adults and 2 children up to 14 years) (PLN)	16
Wykres 1.4.	Zasięg ubóstwa skrajnego według grup społeczno-ekonomicznych (% osób w gospodarstwach domowych)	17
Chart 1.4.	Extreme poverty rate by socio-economic groups (% of people in households)	17
Wykres 1.5.	Zasięg ubóstwa relatywnego według grup społeczno-ekonomicznych (% osób w gospodarstwach domowych)	18
Chart 1.5.	Relative poverty rate by socio-economic groups (% of people in households)	18
Wykres 1.6.	Zasięg ubóstwa ustawowego według grup społeczno-ekonomicznych (% osób w gospodarstwach domowych)	18
Chart 1.6.	"Legal" poverty rate by socio-economic groups (% of people in households)	18
Wykres 1.7.	Zasięg ubóstwa skrajnego według poziomu wykształcenia głowy gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)	19
Chart 1.7.	Extreme poverty rate by education level of the head of the household (% of people in households)	19
Wykres 1.8.	Zasięg ubóstwa relatywnego według poziomu wykształcenia głowy gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)	20
Chart 1.8.	Relative poverty rate by education level of the head of the household (% of people in households)	20
Wykres 1.9.	Zasięg ubóstwa ustawowego według poziomu wykształcenia głowy gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)	20
Chart 1.9.	"Legal" poverty rate by education level of the head of the household (% of people in households)	20
Wykres 1.10.	Zasięg ubóstwa skrajnego według typu gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)	21
Chart 1.10.	Extreme poverty rate by household type (% of people in households)	21
Wykres 1.11.	Zasięg ubóstwa relatywnego według typu gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)	22
Chart 1.11.	Relative poverty rate by household type (% of people in households)	22
Wykres 1.12.	Zasięg ubóstwa ustawowego według typu gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)	23
Chart 1.12.	"Legal" poverty rate by household type (% of people in households)	23
Wykres 1.13.	Zasięg ubóstwa skrajnego w gospodarstwach domowych z dziećmi w wieku 0–17 lat (% osób w gospodarstwach domowych)	24
Chart 1.13.	Extreme poverty rate in households with children aged 0–17 (% of people in households)	24

Wykres 1.14.	Zasięg ubóstwa relatywnego w gospodarstwach domowych z dziećmi w wieku 0–17 lat (% osób w gospodarstwach domowych)	24
Chart 1.14.	Relative poverty rate in households with children aged 0–17 (% of people in households)	24
Wykres 1.15.	Zasięg ubóstwa ustawowego w gospodarstwach domowych z dziećmi w wieku 0–17 lat (% osób w gospodarstwach domowych)	25
Chart 1.15.	“Legal” poverty rate in households with children aged 0–17 ^a (% of people in households)	25
Wykres 1.16.	Zasięg ubóstwa skrajnego według wieku osób (% osób w gospodarstwach domowych)	26
Chart 1.16.	Extreme poverty rate by age (% of people in households)	26
Wykres 1.17.	Zasięg ubóstwa relatywnego według wieku osób (% osób w gospodarstwach domowych)	26
Chart 1.17.	Relative poverty rate by age (% of people in households)	26
Wykres 1.18.	Zasięg ubóstwa ustawowego według wieku osób (% osób w gospodarstwach domowych)	26
Chart 1.18.	“Legal” poverty rate by age (% of people in households)	26
Wykres 1.19.	Zasięg ubóstwa skrajnego według obecności osób z orzeczeniem o niepełnosprawności (% osób w gospodarstwach domowych)	27
Chart 1.19.	Extreme poverty rate by presence of people with legally confirmed disabilities on a household (% of people in households)	27
Wykres 1.20.	Zasięg ubóstwa relatywnego według obecności osób z orzeczeniem o niepełnosprawności (% osób w gospodarstwach domowych)	28
Chart 1.20.	Relative poverty rate by presence of people with legally confirmed disabilities on a household (% of people in households)	28
Wykres 1.21.	Zasięg ubóstwa ustawowego według obecności osób z orzeczeniem o niepełnosprawności (% osób w gospodarstwach domowych)	28
Chart 1.21.	“Legal” poverty rate by presence of people with legally confirmed disabilities on a household (% of people in households)	28
Wykres 1.22.	Zasięg ubóstwa skrajnego według klasy miejscowości zamieszkania (% osób w gospodarstwach domowych)	29
Chart 1.22.	Extreme poverty rate by class of place of residence (% of people in households)	29
Wykres 1.23.	Zasięg ubóstwa relatywnego według klasy miejscowości zamieszkania (% osób w gospodarstwach domowych)	30
Chart 1.23.	Relative poverty rate by class of place of residence (% of people in households)	30
Wykres 1.24.	Zasięg ubóstwa ustawowego według klasy miejscowości zamieszkania (% osób w gospodarstwach domowych)	30
Chart 1.24.	“Legal” poverty rate by class of place of residence (% of people in households)	30
Wykres 1.25.	Zasięg ubóstwa skrajnego według makroregionów (% osób w gospodarstwach domowych)	31
Chart 1.25.	Extreme poverty rates by macroregions (% of people in households)	31
Wykres 1.26.	Zasięg ubóstwa relatywnego według makroregionów (% osób w gospodarstwach domowych)	32
Chart 1.26.	Relative poverty rates by macroregions (% of people in households)	32
Wykres 1.27.	Zasięg ubóstwa ustawowego według makroregionów (% osób w gospodarstwach domowych)	32
Chart 1.27.	“Legal” poverty rates by macroregions (% of people in households)	32
Wykres 2.1.	Zasięg sfery niedostatku według przyjętych w danym roku granic sfery niedostatku (% osób w gospodarstwach domowych)	42
Chart 2.1.	Privation rate according to privation thresholds adopted in a given year (% of people in households)	42

Wykres 2.2.	Granice sfery niedostatku dla wybranych typów gospodarstw domowych (zł)	43
Chart 2.2.	Privation thresholds for selected types of households (PLN)	43
Wykres 2.3.	Zasięg sfery niedostatku w gospodarstwach domowych według grup społeczno-ekonomicznych (% osób w gospodarstwach domowych)	44
Chart 2.3.	Privation rate in households by socio-economic groups (% of people in households)	44
Wykres 2.4.	Zasięg sfery niedostatku według poziomu wykształcenia głowy gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)	45
Chart 2.4.	Privation rate in households by education level of the head of the household (% of people in households)	45
Wykres 2.5.	Zasięg sfery niedostatku według typu gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)	46
Chart 2.5.	Privation rate by household types (% of people in households)	46
Wykres 2.6.	Zasięg sfery niedostatku w gospodarstwach domowych z dziećmi w wieku 0–17 lat (% osób w gospodarstwach domowych)	46
Chart 2.6.	Privation rate in households with children aged 0–17 (% of people in households)	46
Wykres 2.7.	Zasięg sfery niedostatku według wieku osób (% osób w gospodarstwach domowych) ...	47
Chart 2.7.	Privation rate by age (% of people in households)	47
Wykres 2.8.	Zasięg sfery niedostatku w gospodarstwach domowych według obecności osób z orzeczeniem o niepełnosprawności (% osób w gospodarstwach domowych)	47
Chart 2.8.	Privation rate by presence of people with legally confirmed disabilities on a household (% of people in households)	47
Wykres 2.9.	Zasięg sfery niedostatku według klasy miejscowości zamieszkania (% osób w gospodarstwach domowych)	48
Chart 2.9.	Privation rate by class of place of residence (% of people in households)	48
Wykres 3.1.	Wskaźnik zagrożenia relatywnym ubóstwem dochodowym w Polsce w 2020 r. po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych według wieku (% osób w gospodarstwach domowych)	57
Chart 3.1.	At-risk-of-poverty rate in Poland in 2020 after social transfers by age (% of people in households)	57
Wykres 3.2.	Wskaźnik zagrożenia relatywnym ubóstwem dochodowym w Polsce w 2020 r. po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych według aktywności ekonomicznej (% osób w gospodarstwach domowych)	59
Chart 3.2.	At-risk-of-poverty rate in Poland in 2020 after social transfers by economic activity (% of people in households)	59
Wykres 3.3.	Wskaźnik zagrożenia relatywnym ubóstwem dochodowym w Polsce po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych według klasy miejscowości zamieszkania (% osób w gospodarstwach domowych)	59
Chart 3.3.	At-risk-of-poverty rate in Poland after social transfers by class of place of residence (% of people in households)	59
Wykres 3.4.	Wskaźniki zagrożenia ubóstwem w Polsce w 2020 r. (% osób w gospodarstwach domowych)	63
Chart 3.4.	At-risk-of-poverty rates in Poland in 2020 (% of people in households)	63
Wykres 4.1.	Zmodyfikowany wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w krajach Unii Europejskiej na podstawie badania EU-SILC 2020 (% osób w gospodarstwach domowych)	70
Chart 4.1.	At-risk-of-poverty or social exclusion rate – new definition – in the countries of the European Union based on survey EU-SILC 2020 (% of people in households)	70
Wykres 4.2.	Wskaźniki zagrożenia ubóstwem relatywnym oraz granice ubóstwa w krajach Unii Europejskiej na podstawie badania EU-SILC 2020	72
Chart 4.2.	At-risk-of-poverty rates and at-risk-of-poverty thresholds in the countries of the European Union based on survey EU-SILC 2020	72

Wykres 4.3.	Wskaźnik pogłębionej deprivacji materialnej i społecznej w krajach Unii Europejskiej na podstawie badania EU-SILC 2020 (% osób w gospodarstwach domowych)	74
Chart 4.3.	Severe material and social deprivation rate in the countries of the European Union based on survey EU-SILC 2020 (% of people in households)	74
Wykres 4.4.	Zmodyfikowany wskaźnik osób żyjących w gospodarstwach o bardzo niskiej intensywności pracy w krajach Unii Europejskiej na podstawie badania EU-SILC 2020 (% osób w gospodarstwach domowych)	75
Chart 4.4.	People living in households with very low work intensity – new definition – in the countries of the European Union based on survey EU-SILC 2020 (% of people in households)	75
Wykres 4.5.	Zmodyfikowany wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w Polsce i Unii Europejskiej na podstawie badania EU-SILC 2015–2020 (% osób w gospodarstwach domowych)	76
Chart 4.5.	At-risk-of-poverty or social exclusion rate – new definition – in Poland and the European Union based on survey EU-SILC 2015–2020 (% of people in households)	76
Wykres 4.6.	Zmodyfikowany wskaźnik pogłębionej deprivacji materialnej w Polsce i Unii Europejskiej na podstawie badania EU-SILC 2015–2020 (% osób w gospodarstwach domowych)	77
Chart 4.6.	Severe material deprivation rate – new definition – in Poland and the European Union based on survey EU-SILC 2015–2020 (% of people in households)	77
Wykres 4.7.	Zmodyfikowany wskaźnik osób żyjących w gospodarstwach o bardzo niskiej intensywności pracy w Polsce i Unii Europejskiej na podstawie badania EU-SILC 2015–2020 (% osób w gospodarstwach domowych)	77
Chart 4.7.	People living in households with very low work intensity – new definition – based on survey EU-SILC 2015–2020 (% of people in households)	77
Wykres 4.8.	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w Polsce i Unii Europejskiej na podstawie badania EU-SILC 2008–2020 (% osób w gospodarstwach domowych)	80
Chart 4.8.	At-risk-of-poverty or social exclusion rate in Poland and the European Union based on survey EU-SILC 2008–2020 (% of people in households)	80
Wykres 4.9.	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym w Polsce i Unii Europejskiej na podstawie badania EU-SILC 2008–2020 (% osób w gospodarstwach domowych)	80
Chart 4.9.	At-risk-of-poverty rate in Poland and the European Union based on survey EU-SILC 2008–2020 (% of people in households)	80
Wykres 4.10.	Wskaźnik pogłębionej deprivacji materialnej w Polsce i Unii Europejskiej na podstawie badania EU-SILC 2008–2020 (% osób w gospodarstwach domowych)	81
Chart 4.10.	Severe material deprivation rate in Poland and the European Union based on survey EU-SILC 2008–2020 (% of people in households)	81
Wykres 4.11.	Wskaźnik osób żyjących w gospodarstwach o bardzo niskiej intensywności pracy w Polsce i Unii Europejskiej na podstawie badania EU-SILC 2008–2020 (% osób w gospodarstwach domowych)	81
Chart 4.11.	People living in households with very low work intensity based on survey EU-SILC 2008–2020 (% of people in households)	81

Spis map

List of maps

Mapa 2.1.	Zasięg sfery niedostatku w 2020 r. według makroregionów	49
Map 2.1.	Privation rate in 2020 by macroregions	49

Rozdział 1

Chapter 1

Ubóstwo ekonomiczne w Polsce na podstawie Badania budżetów gospodarstw domowych

Economic poverty in Poland based on the Household Budget Survey

Od lat dziewięćdziesiątych GUS w sposób regularny publikuje dane dotyczące zasięgu ubóstwa ekonomicznego, szacowanego w oparciu o wyniki Badania budżetów gospodarstw domowych, przy zastosowaniu różnych granic (linii) ubóstwa. Uwzględnienie kilku, a nie jednej wybranej granicy wynika m.in. z faktu, iż żadna z granic nie została określona w Polsce jako granica urzędowa, a z metodologicznego punktu widzenia nie ma podstaw, aby bezspornie preferować którąś z nich. Każda ma bowiem pewne zalety i wady, i nieco odmienną interpretację.

W analizach ubóstwa ekonomicznego prowadzonych na podstawie Badania budżetów gospodarstw domowych za syntetyczną miarę dobrobytu ekonomicznego gospodarstwa domowego przyjęto poziom wydatków (obejmujących również wartość artykułów otrzymanych bezpłatnie oraz wartość spożycia naturalnego, powiększonych o fundusz remontowy). **Gospodarstwo domowe (a tym samym wszystkie osoby wchodzące w jego skład) zostaje uznane za ubogie jeżeli poziom jego wydatków jest niższy od wartości przyjętej za granicę ubóstwa.** Prezentowanie w publikacji wskaźniki zasięgu ubóstwa (stopy ubóstwa) dotyczą osób i są danymi średniorocznymi.

W obliczeniach uwzględnione zostały trzy różne granice ubóstwa (nazywane także progami lub liniami ubóstwa): granica ubóstwa skrajnego, relatywnego oraz tak zwana ustawowa granica ubóstwa.

Podstawę wyznaczania **granicy ubóstwa skrajnego** stanowi minimum egzystencji szacowane przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych (IPISS). Kategoria minimum egzystencji wyznacza bardzo niski poziom zaspokojenia potrzeb. Konsumpcja poniżej tego poziomu utrudnia przeżycie i stanowi zagrożenie dla psychofizycznego rozwoju człowieka¹.

Zastosowanie **relatywnej granicy ubóstwa** na poziomie 50% kwoty, którą średnio w miesiącu wydają gospodarstwa domowe w Polsce umożliwia wyodrębnienie tych gospodarstw i osób, których poziom konsumpcji znacząco odbiega od poziomu przeciętnego.

Poziom **ustawowej granicy ubóstwa** odpowiada wartościom progów dochodowych, które zgodnie z obowiązującymi przepisami (tzn. ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej i stosownymi rozporządzeniami do niej) uprawniają do ubiegania się o świadczenie pieniężne z pomocy społecznej.

¹ Ponieważ zasięg ubóstwa skrajnego obliczany jest dla całej populacji gospodarstw domowych, natomiast minimum egzystencji szacowane jest przez Instytut jedynie dla wybranych typów gospodarstw domowych (6 typów gospodarstw pracowników oraz 2 typów gospodarstw emerytów) przyjęto zasadę, że za punkt wyjścia ustalania granic ubóstwa skrajnego dla wszystkich grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych bierze się poziom minimum egzystencji obliczony dla jednoosobowego gospodarstwa pracowniczego, a następnie mnoży się tę wartość przez liczbę „osób ekwiwalentnych” w gospodarstwie domowym.

Przyjęcie tej reguły powoduje, że wartość granic ubóstwa skrajnego różni się (z wyjątkiem jednoosobowego gospodarstwa pracowniczego) od poziomu minimum egzystencji oszacowanego przez IPISS dla konkretnego typu gospodarstwa (na przykład 4-osobowego gospodarstwa pracowniczego złożonego z 2 osób dorosłych i dwójki dzieci).

Od początku, od kiedy obliczany jest zasięg ubóstwa skrajnego, stosowane są te same zasady metodologiczne, co pozwala na obserwację i porównania zmian w czasie. Zasady szacowania zasięgu ubóstwa skrajnego zostały wypracowane wspólnie przez GUS oraz Instytut Pracy i Spraw Socjalnych (przez Zespół pracujący w ramach projektu badawczego koordynowanego przez IPISS – „Polska Bieda”).

Szczegółowe informacje dotyczące zarówno metody szacowania, jak i wartości minimum egzystencji są ogólnie dostępne na stronie IPISS: <https://www.ipiss.com.pl/?zaklady=minimum-socjalne-oraz-minimum-egzystencji>.

W przypadku ubóstwa skrajnego i relatywnego, w celu wyeliminowania wpływu, jaki na koszty utrzymania gospodarstw domowych wywiera ich struktura społeczno-demograficzna przy ustalaniu granic ubóstwa zastosowano tzw. oryginalną skalę ekwiwalentności OECD².

W przypadku ubóstwa ustawowego przy obliczaniu granic ubóstwa obowiązują dwie wielkości progowe: dla osoby samotnie gospodarującej (gospodarstwo jednoosobowe) oraz dla osoby w gospodarstwie wieloosobowym.

Przedstawione w niniejszym rozdziale dane dotyczą zasięgu ubóstwa według wszystkich wymienionych wyżej trzech progów ubóstwa, co oznacza, że ubóstwo w Polsce pokazane jest zarówno w ujęciu absolutnym (ubóstwo skrajne), jak i względnym (ubóstwo relatywne). Konsekwencje dokonanego wyboru między pojmowaniem ubóstwa w sposób absolutny lub względny są bardzo ważne. W podejściu absolutnym zmiany norm dotyczących zaspokojenia potrzeb podstawowych następują raczej powoli i nawet niewielki ogólny wzrost dochodów społeczeństwa w perspektywie krótkoterminowej może wpłynąć na ograniczenie zasięgu ubóstwa. Poprzez znaczący wzrost ekonomiczny czy politykę redystrybucji dochodów można doprowadzić do bardzo silnego ograniczenia skali ubóstwa absolutnego. W podejściu względnym natomiast ubóstwo nie może zostać w praktyce całkowicie wyeliminowane. Nawet kiedy ma miejsce ogólny wzrost poziomu dochodów odsetek ubogich może pozostać taki sam. W podejściu względnym zmiany zasięgu ubóstwa stanowią odzwierciedlenie zmian rozkładu dochodów lub wydatków w zależności od przyjętej miary dobrobytu. Spadek ubóstwa relatywnego następuje w wyniku zmniejszenia nierównomierności rozdziału dochodów lub wydatków. Może on nastąpić również w sytuacji pogorszenia się sytuacji materialnej społeczeństwa.

1.1. Zasięgi ubóstwa ekonomicznego w Polsce w latach 2008–2020

1.1. Economic poverty rates in Poland in 2008–2020

Z Badania budżetów gospodarstw domowych wynika, że (przy przyjętych i opisanych powyżej kryteriach metodologicznych) w 2020 r. stopa ubóstwa skrajnego wyniosła w Polsce 5,2%, to jest o 1 p. proc. więcej niż w 2019 r. Na prawie takim samym poziomie jak w 2019 r. kształtował się natomiast zasięg tzw. ubóstwa ustawowego (w 2020 r. 9,1% osób ubogich, a w 2019 r. – 9,0 % osób). Stopa ubóstwa relatywnego osiągnęła z kolei w 2020 r. wartość 11,8%, czyli o ponad 1 p. proc. mniej niż w roku poprzednim (13,0%). Odnotowany w 2020 r. jednopunktowy wzrost odsetka osób skrajnie ubogich miał miejsce przy nieco wyższym poziomie granic ubóstwa niż w 2019 r. W przypadku ubóstwa ustawowego poziom granic w 2020 r. był taki sam jak w 2019 r., natomiast odnotowany w 2020 r. spadek ubóstwa relatywnego nastąpił przy niższym poziomie progów ubóstwa niż w 2019 r., co jest związane ze spadkiem przeciętnych wydatków w gospodarstwach domowych w roku 2020 w porównaniu z rokiem poprzednim.

Zaobserwowany w 2020 r. wzrost zasięgu ubóstwa skrajnego nastąpił w sytuacji nieco większego niż w 2019 r. zróżnicowania sytuacji dochodowej oraz niższego (zarówno w ujęciu nominalnym, jak i realnym³ poziomu wydatków gospodarstw domowych⁴, co znajduje także odzwierciedlenie w danych makroekonomicznych dotyczących dynamiki spożycia w sektorze gospodarstw domowych⁵. Zarówno w przypadku wzrostu ubóstwa skrajnego, jak i spadku spożycia w sektorze gospodarstw domowych, najgorszą sytuację odnotowano w II kwartale, co wiąże się z wprowadzeniem od marca 2020 r. zamrożenia znacznej części

2 Według tej skali wagę 1 przypisuje się pierwszej osobie w gospodarstwie domowym w wieku 14 lat i więcej; 0,7 – każdej następnej osobie w tym wieku; 0,5 – każdemu dziecku w wieku poniżej 14 lat. Oznacza to, że granica ubóstwa dla gospodarstwa 4-osobowego złożonego z dwóch osób dorosłych i dwojga dzieci w wieku poniżej 14 lat jest 2,7 razy wyższa niż dla gospodarstwa 1-osobowego.

3 Wzrost realny wydatków – czyli uwzględniający zmiany poziomu cen towarów i usług konsumpcyjnych.

4 Więcej na ten temat w dostępnej na stronie internetowej GUS: notatce sygnalnej: Sytuacja gospodarstw domowych w 2020 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych – <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/dochody-wydatki-i-warunki-zycia-ludnosci/sytuacja-gospodarstw-domowych-w-2020-r-w-swietle-badania-budzetow-gospodarstw-domowych,3,20.html> oraz publikacji: Budżety gospodarstw domowych w 2020 – <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/dochody-wydatki-i-warunki-zycia-ludnosci/budzety-gospodarstw-domowych-w-2020-roku,9,15.html>

5 Wskaźniki makroekonomiczne (roczne lub kwartalne) udostępnione są na stronie GUS. <https://stat.gov.pl/wskazniki-makroekonomiczne/>

gospodarki i ograniczeń w kontaktach społecznych w reakcji na pojawienie się w Polsce koronawirusa i rozwój pandemii COVID-19.

Z porównania danych dotyczących zasięgu ubóstwa ekonomicznego w Polsce obejmującego lata 2008–2020 (zob. Wykres 1.1.) wynika, że w przypadku wszystkich trzech branych pod uwagę rodzajów ubóstwa, wartość stóp ubóstwa w roku 2020 była niższa niż w 2008 r. Przy czym w przypadku ubóstwa relatywnego można mówić o systematycznym spadku odsetka osób ubogich, natomiast zmiany zasięgu ubóstwa skrajnego, a zwłaszcza ubóstwa ustawowego, nie były już tak jednoznacznie ukierunkowane i wahały się.

Zasięg ubóstwa skrajnego w 2008 r. wyniósł niecałe 6% i na takim poziomie utrzymywał się do roku 2010. Przez kolejne 5 lat (2011–2015) stopa ubóstwa skrajnego wynosiła ok. 7%. W roku 2016 stopa ubóstwa skrajnego spadła i w latach 2016–2020 pozostawała na poziomie ok. 4–5%.

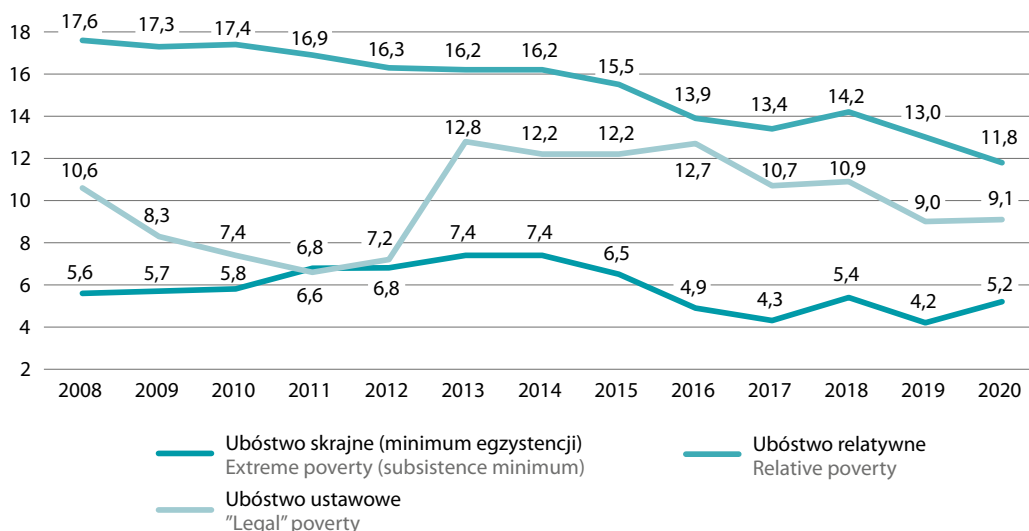
Przy przyjętych w danym roku progach (granicach) ubóstwa, zasięg ubóstwa relatywnego zmniejszył się z niecałych 18% osób w 2008 r. do ok. 12% w 2020 r.

Wartość stopy ubóstwa ustawowego w 2008 r. wynosiła niecałe 11%. W latach 2009–2012 zasięg ubóstwa ustawowego wynosił ok. 7–8%. Przez kolejne 4 lata (2013–2016) stopa ubóstwa ustawowego utrzymywała się na poziomie 12–13%, a następnie spadła do poziomu ok. 9% w latach 2019 i 2020.

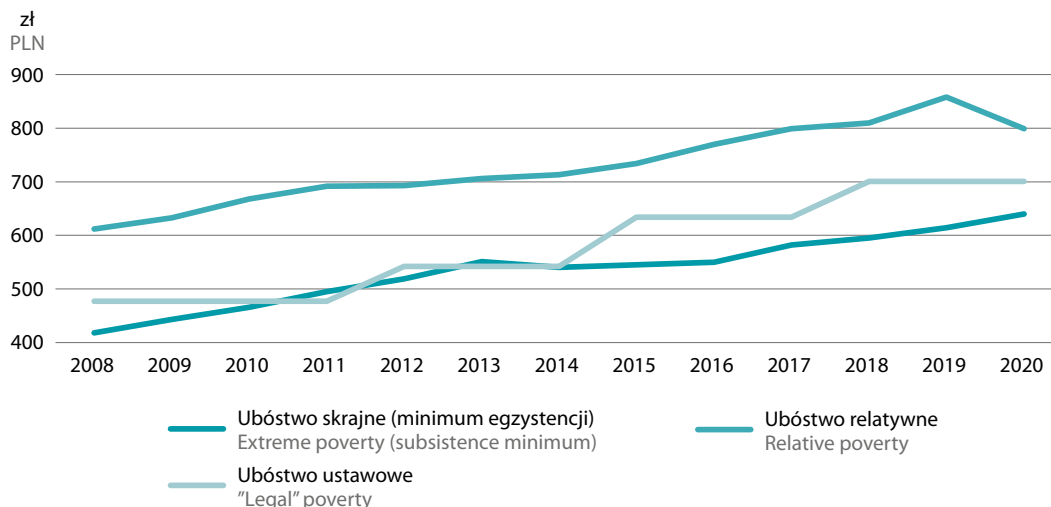
Obserwowane zmiany w zasięgu ubóstwa zależały od zmian sytuacji materialnej gospodarstw domowych mierzonych poziomem ich wydatków, jak również od wartości progów ubóstwa. Przypomnijmy, iż wartość progów ubóstwa relatywnego zależy od poziomu przeciętnych wydatków gospodarstw domowych (stanowi 50% średnich wydatków). Zmiany wartości granic ubóstwa ustawowego wynikają z decyzji administracyjnych. Z reguły ich poziom zmienia się co trzy lata (ale np. do października 2012 r. obowiązywały progi ustalone w 2006 r.). Z kolei poziom granic ubóstwa skrajnego odnosi się do wydatków i zależy od cen artykułów i usług konsumpcyjnych wchodzących w skład koszyka służącego do obliczania minimum egzystencji. Wartości stosowanych w latach 2008–2020 progów ubóstwa przedstawiono na Wykresach 1.2. i 1.3.

Wykres 1.1. Zasięg ubóstwa w Polsce według przyjętych w danym roku granic ubóstwa (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.1. Poverty rates in Poland according to poverty thresholds adopted in a given year (% of people in households)

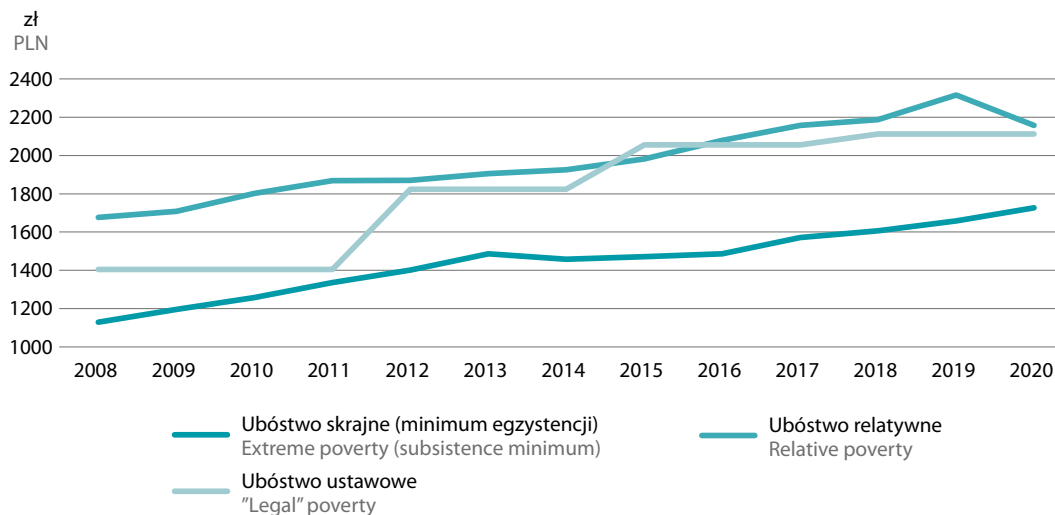
Wykres 1.2. Granice ubóstwa^a dla gospodarstw jednoosobowych (zł)
 Chart 1.2. Poverty thresholds^a for 1-person households (PLN)

^a Średnio w miesiącu w IV kwartale.

a On average per month in the 4th quarter.

Wykres 1.3. Granice ubóstwa^a dla gospodarstw 4-osobowych (2 osoby dorosłe i 2 dzieci do 14 roku życia) (zł)
 Chart 1.3. Poverty thresholds^a for 4-person households (2 adults and 2 children up to 14 years) (PLN)

^a Średnio w miesiącu w IV kwartale.

a On average per month in the 4th quarter.

1.2. Zróżnicowanie zasięgu ubóstwa ekonomicznego w 2020 r.

1.2. Diversity of the economic poverty rate in 2020

Aby skutecznie zapobiegać oraz walczyć ze skutkami ubóstwa niezbędne jest zidentyfikowanie grup ludności najbardziej na nie narażonych. Analiza wyników za 2020 r. potwierdza ogólne wnioski z ostatnich lat dotyczące czynników różnicujących zasięg ubóstwa ekonomicznego mierzonego w oparciu o poziom wydatków gospodarstw domowych, chociaż same wartości stóp ubóstwa w obrębie uwzględnionych w analizie grup ludności podlegały w tym czasie zmianom. Przy czym interpretując dane dotyczące zróżni-

cowania zasięgu ubóstwa ze względu na różne charakterystyki gospodarstw domowych należy pamiętać, że w praktyce mamy do czynienia nie z jedną determinantą ubóstwa, ale ze współwystępowaniem wielu czynników jednocześnie zarówno tych o charakterze indywidualnym (np. poziom wykształcenia, wiek, stan zdrowia), jak i tych wynikających z uwarunkowań o charakterze zewnętrznym, związanych np. z miejscem zamieszkania.

Ubóstwo ekonomiczne a główne źródło dochodu gospodarstwa domowego

Economic poverty vs. main source of household income

Zasięg ubóstwa był wyraźnie zróżnicowany w zależności od grupy społeczno-ekonomicznej, a więc w zależności od przeważającego źródła utrzymania gospodarstwa domowego. W 2020 r. najbardziej narażonymi na ubóstwo ekonomiczne (a więc ubóstwo skrajne, relatywne i ustawowe) były gospodarstwa domowe utrzymujące się z tzw. niezarobkowych źródeł innych niż emerytury i renty oraz gospodarstwa domowe rolników. W 2020 roku ubóstwem skrajnym w tych obu grupach dotkniętych było prawie 14% osób.

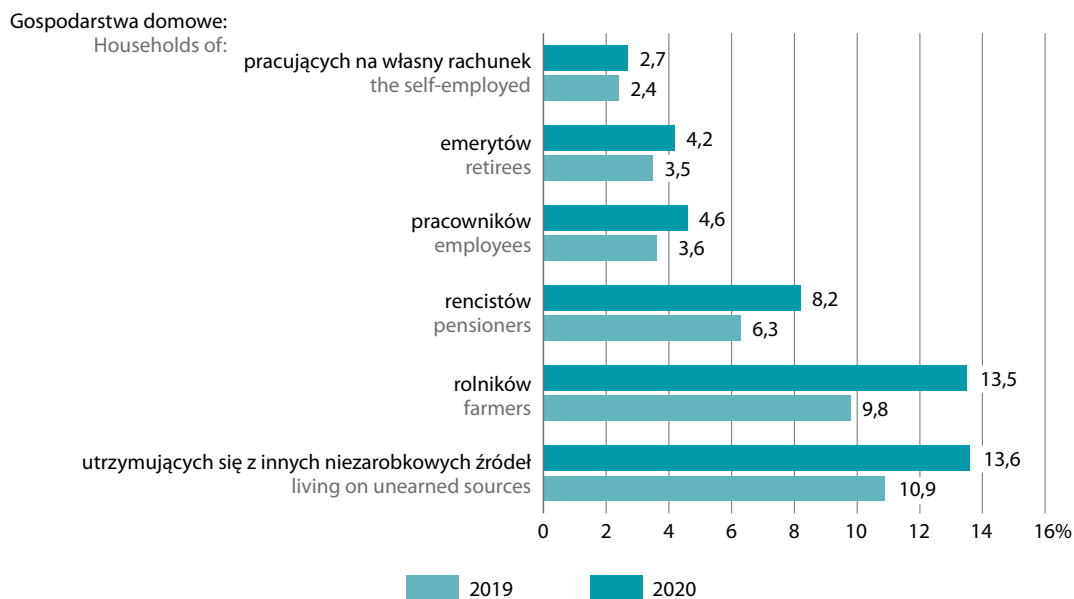
Wśród osób z gospodarstw rolników stopa ubóstwa relatywnego osiągnęła wartość ok. 29%, a ustawowego – 24%. W przypadku gospodarstw domowych utrzymujących się z tzw. źródeł niezarobkowych – mniej więcej co czwarta osoba (ok. 25%) doświadczała ubóstwa relatywnego, a ok. 24% osób ubóstwa ustawowego.

Wyraźnie wyższy od przeciętnego poziom ubóstwa ekonomicznego odnotowano także wśród gospodarstw domowych rencistów (8% osób dotkniętych ubóstwem skrajnym, 17% relatywnym i 11% ustawowym).

Najniższe wartości stóp ubóstwa ekonomicznego odnotowano wśród gospodarstw domowych utrzymujących się z pracy na rachunek własny (w 2020 r. niecałe 3% dotkniętych ubóstwem skrajnym, ok. 8% ubóstwem relatywnym, a ok. 6% ubóstwem ustawowym). Drugą w kolejności grupą społeczno-ekonomiczną o najniższej stopie ubóstwa były gospodarstwa domowe emerytów (w 2020 r. ok. 4% osób w ubóstwie skrajnym, prawie 6% – ustawowym i prawie 10% – relatywnym).

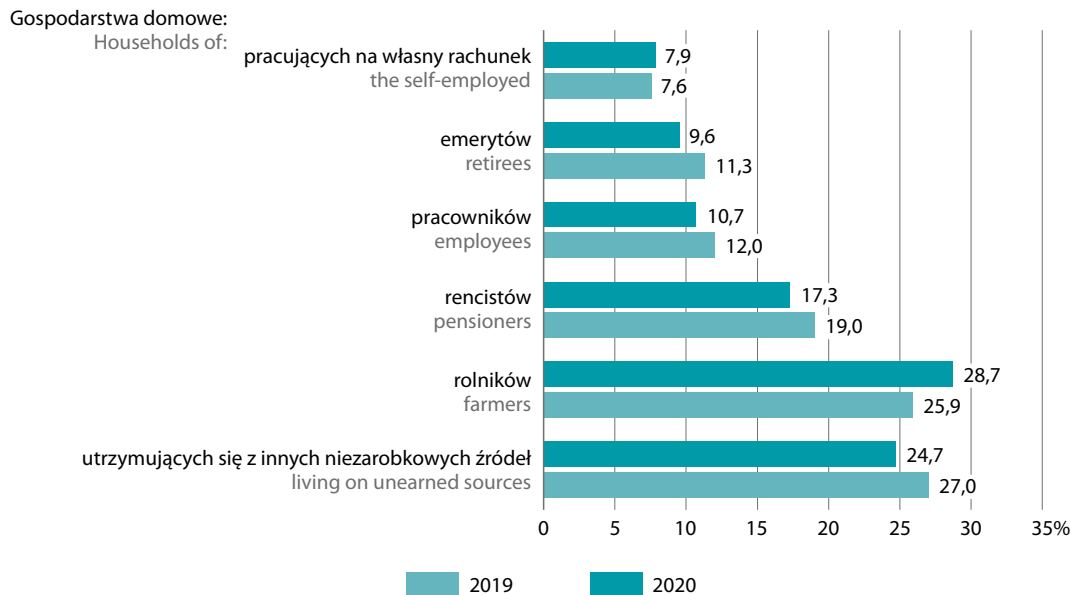
Wykres 1.4. Zasięg ubóstwa skrajnego według grup społeczno-ekonomicznych (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.4. Extreme poverty rate by socio-economic groups (% of people in households)

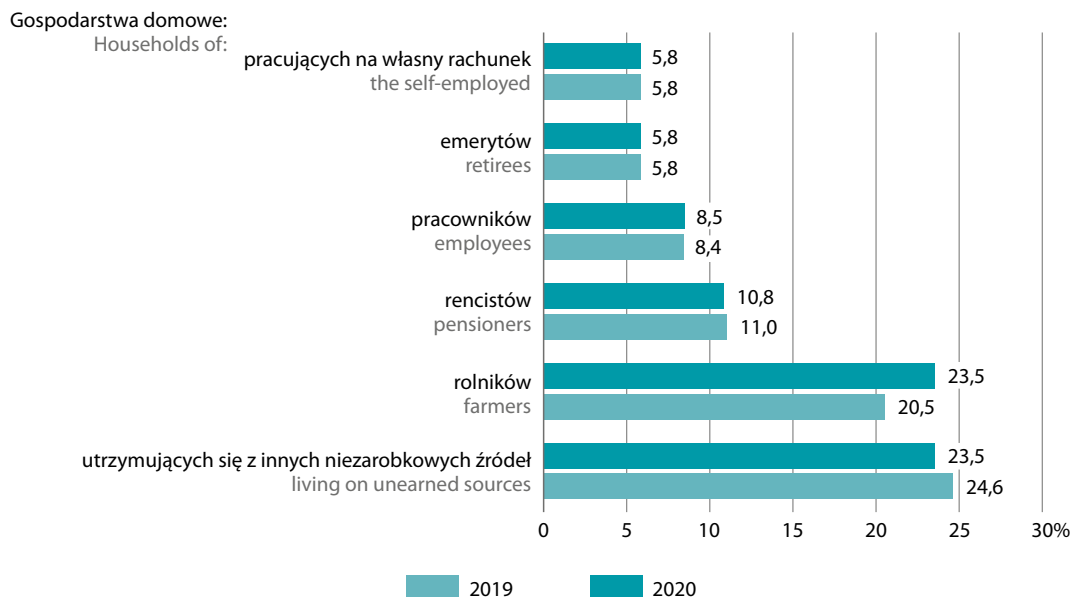
Wykres 1.5. Zasięg ubóstwa relatywnego według grup społeczno-ekonomicznych (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.5. Relative poverty rate by socio-economic groups (% of people in households)

Wykres 1.6. Zasięg ubóstwa ustawowego według grup społeczno-ekonomicznych (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.6. "Legal" poverty rate by socio-economic groups (% of people in households)

Ubóstwo ekonomiczne a wykształcenie głowy gospodarstwa domowego

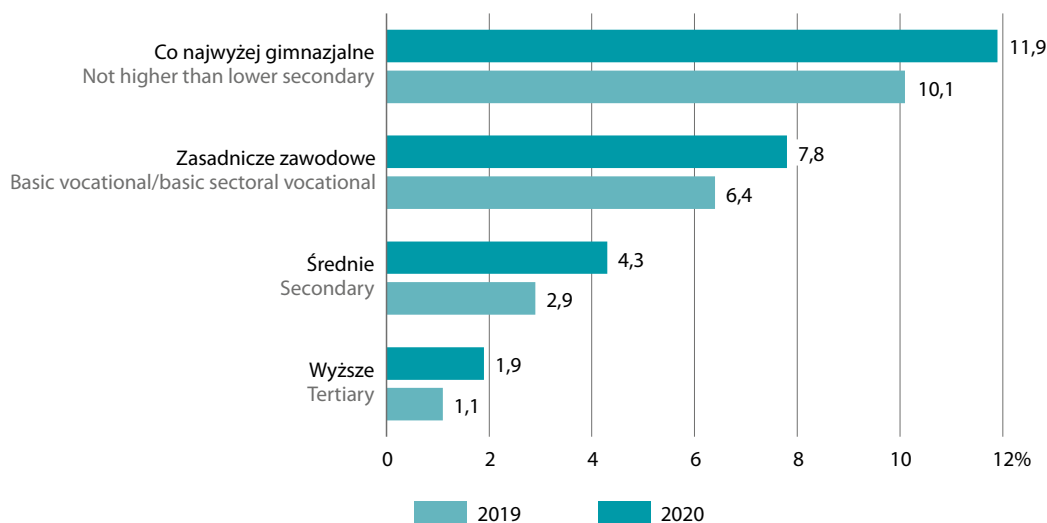
Economic poverty vs. education level of the head of the household

Wykształcenie jest jednym z najważniejszych czynników różnicujących zagrożenie ubóstwem. Zasadniczo im wyższe wykształcenie, tym niższy poziom zagrożenia ubóstwem. I tak w 2020 r. prawie 12% osób z gospodarstw domowych, w których głowa⁶ uzyskała wykształcenie co najwyżej gimnazjalnie doświadczało ubóstwa skrajnego, ponad 23% ubóstwa relatywnego oraz niecałe 18% ubóstwa ustawowego.

Dla porównania wśród gospodarstw domowych, w których głowa legitymowała się wyższym wykształceniem, odsetek osób żyjących w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej granicy ubóstwa skrajnego wynosił ok. 2%, ubóstwa relatywnego – ponad 4%, a poniżej progu ubóstwa ustawowego – niecałe 4%.

Wykres 1.7. Zasięg ubóstwa skrajnego według poziomu wykształcenia głowy gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)

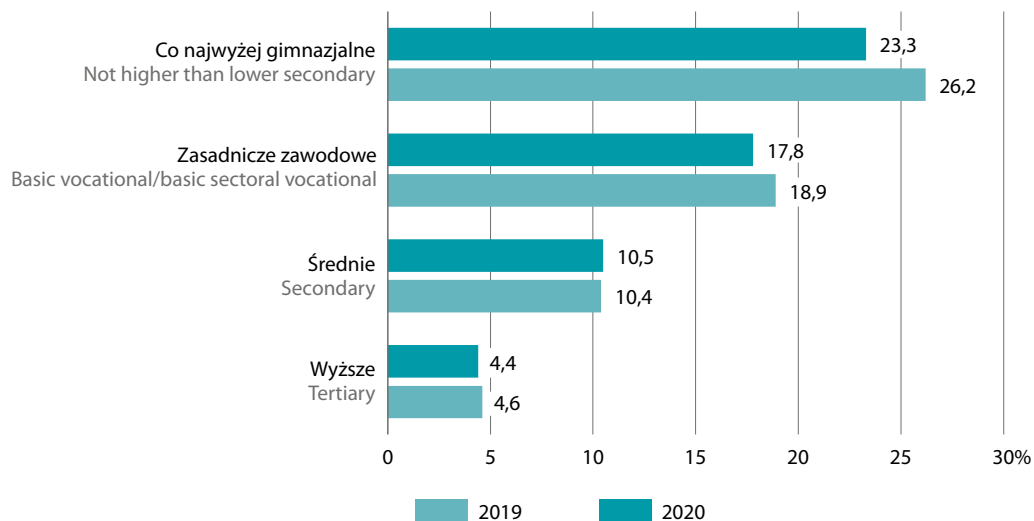
Chart 1.7. Extreme poverty rate by education level of the head of the household (% of people in households)

⁶ Głowa gospodarstwa domowego (określana w Badaniu budżetów gospodarstw domowych jako osoba odniesienia) to osoba, która ukończyła 16 lat i osiąga stały w dłuższym okresie czasu, najwyższy dochód spośród wszystkich członków gospodarstwa domowego.

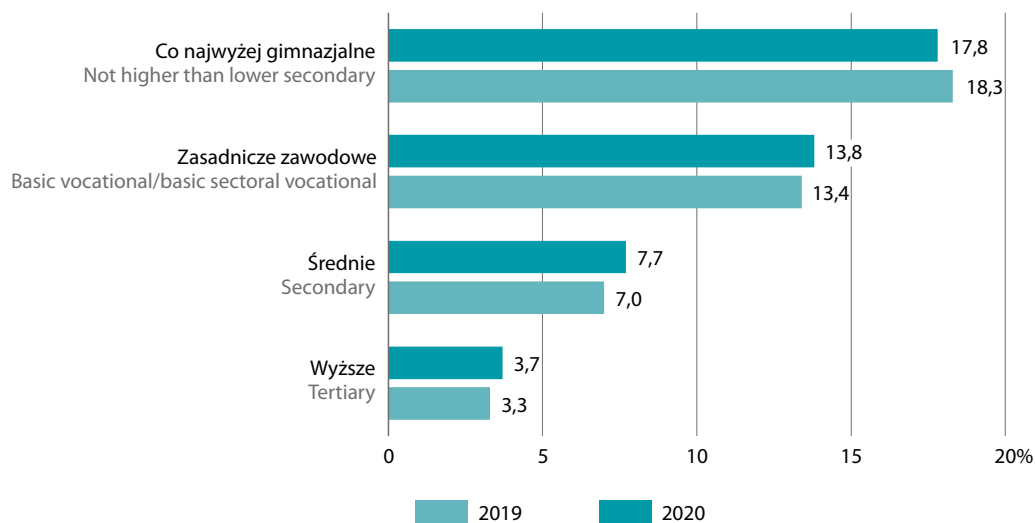
Wykres 1.8. Zasięg ubóstwa relatywnego według poziomu wykształcenia głowy gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.8. Relative poverty rate by education level of the head of the household (% of people in households)

Wykres 1.9. Zasięg ubóstwa ustawowego według poziomu wykształcenia głowy gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.9. "Legal" poverty rate by education level of the head of the household (% of people in households)

Ubóstwo a typ gospodarstwa domowego i liczba dzieci w gospodarstwie domowym

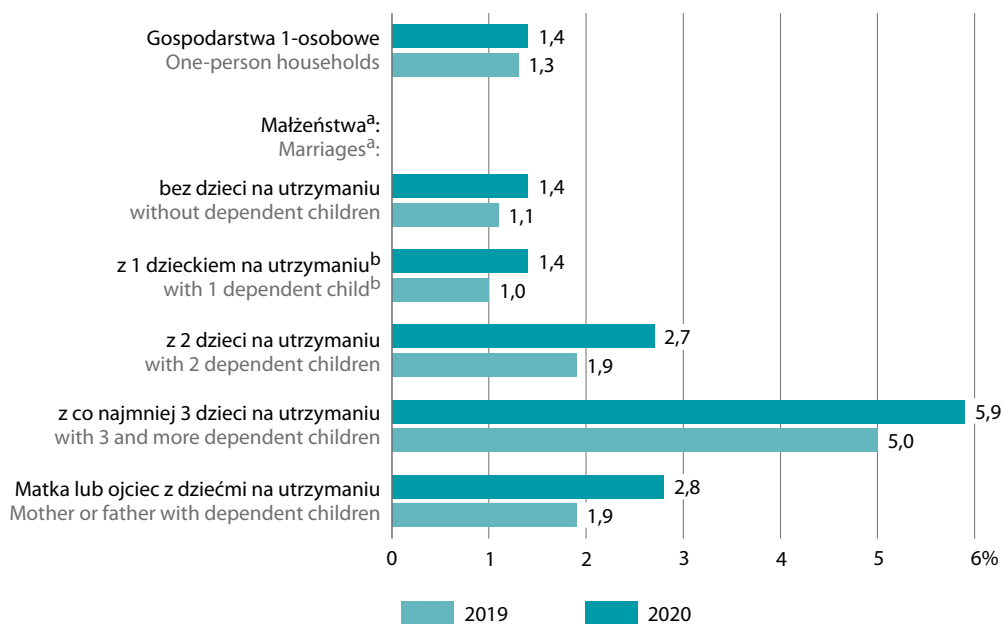
Poverty vs. household type and number of children in the household

Dane za rok 2020 potwierdziły, że zasięg ubóstwa ekonomicznego uzależniony był także w dużej mierze od typu gospodarstwa domowego, w tym od liczby dzieci w gospodarstwie domowym (zob. Wykresy 1.10.–1.12.).

Jeżeli weźmiemy pod uwagę typ gospodarstwa domowego (uwzględniający obecność w gospodarstwie domowym dzieci na utrzymaniu do ukończenia 25 roku życia) to okaże się, że najbardziej narażone na ubóstwo ekonomiczne były rodziny wielodzietne (z co najmniej trójką dzieci), chociaż w ostatnich latach w dużym stopniu w związku z wprowadzeniem w 2016 r. Programu Rodzina 500 plus, nastąpiła wyraźna poprawa sytuacji materialnej tych rodzin i istotne zmniejszenie zasięgu ubóstwa w tej grupie. Zasięg ubóstwa skrajnego w 2020 roku wśród małżeństw (z uwzględnieniem związków nieformalnych) z co najmniej trójką dzieci na utrzymaniu wyniósł ok. 6%, ubóstwa relatywnego 14% oraz ustawowego ok. 16%. Dla porównania wśród osób tworzących rodziny niepełne (ojciec lub matka z co najmniej 1 dzieckiem na utrzymaniu) stopa ubóstwa skrajnego wyniosła w 2020 r. ok. 3%, stopa ubóstwa relatywnego ok. 6% a ubóstwa ustawowego – 5%. Natomiast wśród rodzin z dwojgiem dzieci na utrzymaniu ubóstwem skrajnym dotkniętych było (podobnie jak wśród rodzin niepełnych) ok. 3% osób, ubóstwem relatywnym – prawie 8% osób, a ubóstwem ustawowym – ok. 6% osób.

Wykres 1.10. Zasięg ubóstwa skrajnego według typu gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.10. Extreme poverty rate by household type (% of people in households)

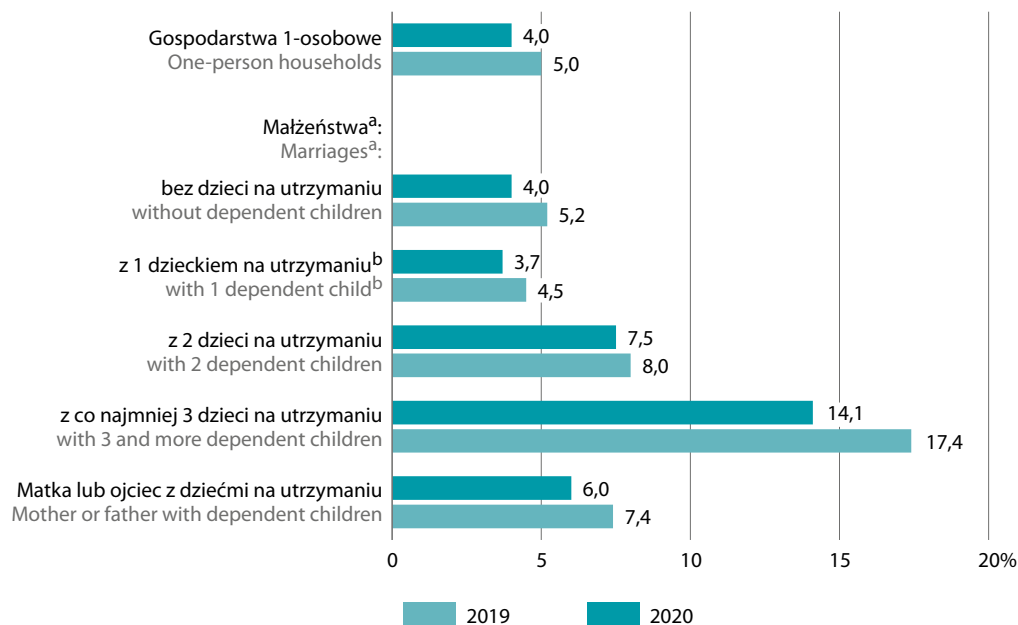

a W grupie małżeństw uwzględnione zostały także związki nieformalne. b Dziecko na utrzymaniu to osoba w wieku 0–14 lat będąca w składzie gospodarstwa domowego lub osoba w wieku 15–25 lat, o ile nie posiada własnego źródła utrzymania i nie pozostaje w związku małżeńskim lub związku nieformalnym.

a Cohabiting couple are included in marriages. b A dependent child is a person aged 0–14 or a person aged 15–25 with no own source of income and not married (or not living in cohabiting couple).

Wykres 1.11. Zasięg ubóstwa relatywnego według typu gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.11. Relative poverty rate by household type (% of people in households)

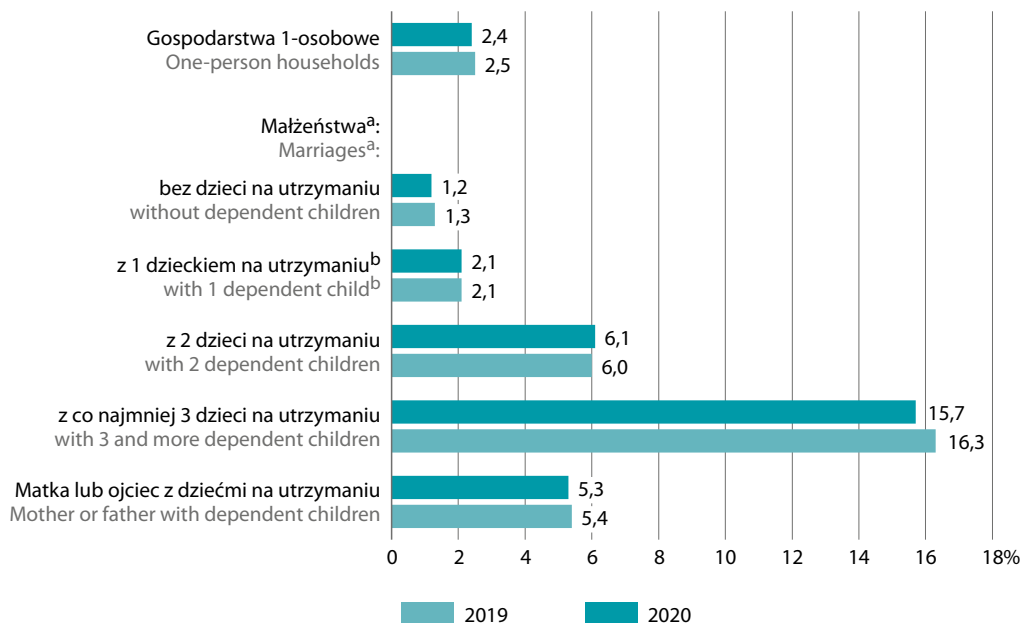

a W grupie małżeństw uwzględnione zostały także związki nieformalne. b Dziecko na utrzymaniu to osoba w wieku 0–14 lat będąca w składzie gospodarstwa domowego lub osoba w wieku 15–25 lat, o ile nie posiada własnego źródła utrzymania i nie pozostaje w związku małżeńskim lub związku nieformalnym.

a Cohabiting couple are included in marriages. b A dependent child is a person aged 0–14 or a person aged 15–25 with no own source of income and not married (or not living in cohabiting couple).

Wykres 1.12. Zasięg ubóstwa ustawowego według typu gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.12. "Legal" poverty rate by household type (% of people in households)

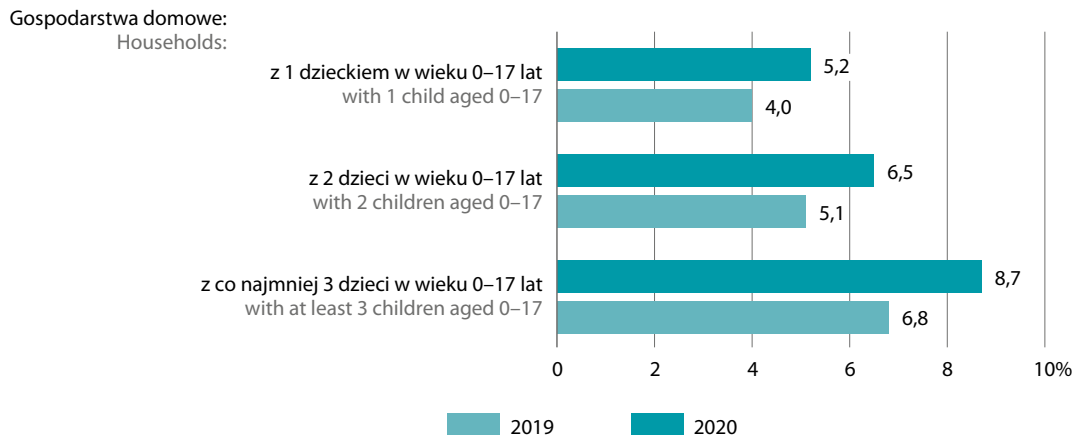
a W grupie małżeństw uwzględnione zostały także związki nieformalne. b Dziecko na utrzymaniu to osoba w wieku 0–14 lat będąca w składzie gospodarstwa domowego lub osoba w wieku 15–25 lat, o ile nie posiada własnego źródła utrzymania i nie pozostaje w związku małżeńskim lub związku nieformalnym.

a Cohabiting couples are included in marriages. b A dependent child is a person aged 0–14 or a person aged 15–25 with no own source of income and not married (or not living in cohabiting couple).

Jeżeli natomiast uwzględnimy typologię gospodarstw domowych ze względu na obecność i liczbę dzieci w wieku 0–17 lat w gospodarstwach domowych, to okaże się, że w 2020 r. odsetek osób żyjących w skrajnym ubóstwie wynosił od ok. 3% wśród gospodarstw domowych bez dzieci w tym wieku do ok. 9% wśród gospodarstw domowych z co najmniej trojgiem dzieci. W przypadku ubóstwa relatywnego stopa ubóstwa wahała od 8% wśród gospodarstw bez dzieci poniżej 18 roku życia do 19% wśród gospodarstw z trójką lub większą liczbą dzieci. Natomiast w przypadku ubóstwa ustawowego analogiczne wskaźniki osiągnęły odpowiednio wartość ok. 4% (gospodarstwa bez dzieci) oraz ok. 21% (gospodarstwa z co najmniej trojgiem dzieci w wieku 0–17 lat).

Wykres 1.13. Zasięg ubóstwa skrajnego w gospodarstwach domowych z dziećmi w wieku 0–17 lat^a (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.13. Extreme poverty rate in households with children aged 0–17^a (% of people in households)

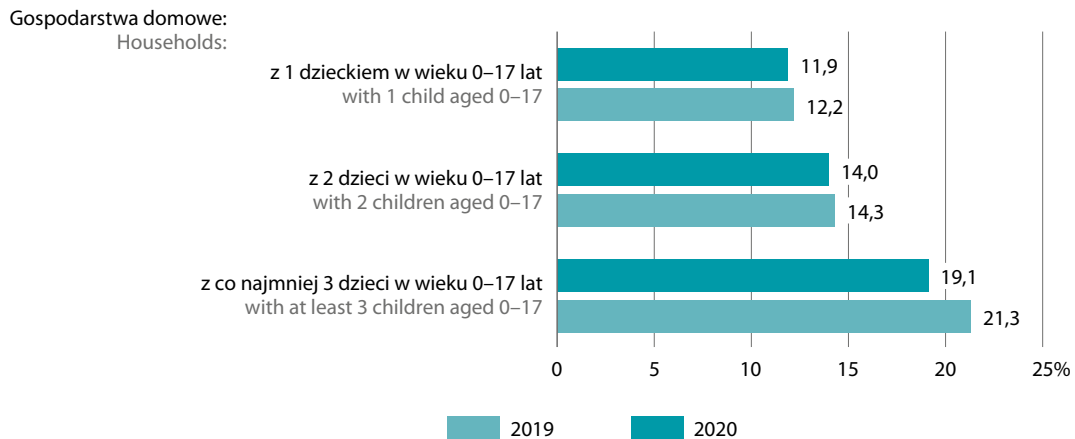

a Dane odnoszą się do gospodarstw domowych z dziećmi w wieku 0–17 niezależnie od tego, czy są utrzymywane przez rodziców (lub innych członków gospodarstwa), czy mają własne źródło utrzymania, takie jak np. renta rodzinna lub alimenty. W skład tych gospodarstw oprócz rodziców i dzieci w wieku 0–17 mogą wchodzić także inne osoby, takie jak np. starsze rodzeństwo, dziadkowie, czy bracia lub siostry jednego z rodziców.

a The data refer to households with children aged 0–17, regardless of whether they are supported by parents (or other household members) or have their own source of income, such as a survivor's pension or alimony. Apart from parents and children aged 0–17, these households may also include other persons, such as older siblings, grandparents or brothers or sisters of one of the parents.

Wykres 1.14. Zasięg ubóstwa relatywnego w gospodarstwach domowych z dziećmi w wieku 0–17 lat^a (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.14. Relative poverty rate in households with children aged 0–17^a (% of people in households)

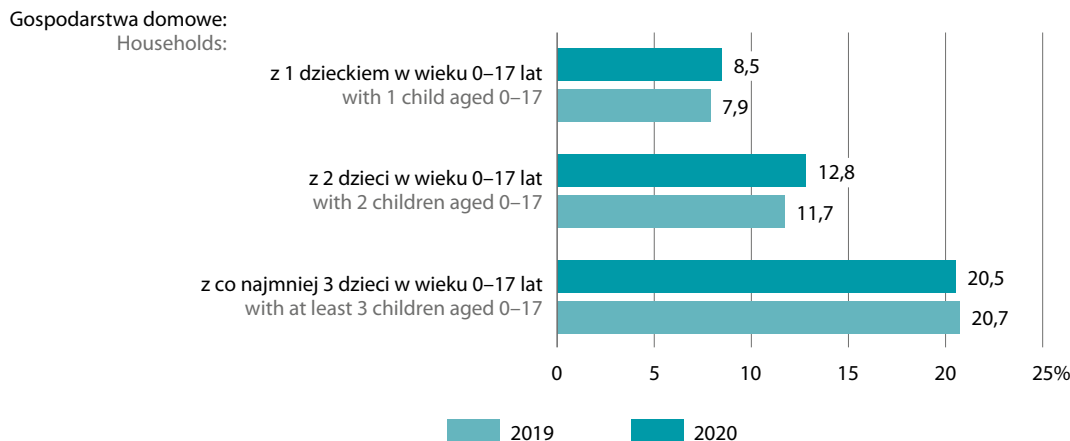

a Dane odnoszą się do gospodarstw domowych z dziećmi w wieku 0–17 niezależnie od tego, czy są utrzymywane przez rodziców (lub innych członków gospodarstwa), czy mają własne źródło utrzymania, takie jak np. renta rodzinna lub alimenty. W skład tych gospodarstw oprócz rodziców i dzieci w wieku 0–17 mogą wchodzić także inne osoby, takie jak np. starsze rodzeństwo, dziadkowie, czy bracia lub siostry jednego z rodziców.

a The data refer to households with children aged 0–17, regardless of whether they are supported by parents (or other household members) or have their own source of income, such as a survivor's pension or alimony. Apart from parents and children aged 0–17, these households may also include other persons, such as older siblings, grandparents or brothers or sisters of one of the parents.

Wykres 1.15. Zasięg ubóstwa ustawowego w gospodarstwach domowych z dziećmi w wieku 0–17 lat^a (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.15. "Legal" poverty rate in households with children aged 0–17^a (% of people in households)

a Dane odnoszą się do gospodarstw domowych z dziećmi w wieku 0–17 niezależnie od tego, czy są utrzymywane przez rodziców (lub innych członków gospodarstwa), czy mają własne źródło utrzymania, takie jak np. renta rodzinna lub alimenty. W skład tych gospodarstw oprócz rodziców i dzieci w wieku 0–17 mogą wchodzić także inne osoby, takie jak np. starsze rodzeństwo, dziadkowie, czy bracia lub siostry jednego z rodziców.

a The data refer to households with children aged 0–17, regardless of whether they are supported by parents (or other household members) or have their own source of income, such as a survivor's pension or alimony. Apart from parents and children aged 0–17, these households may also include other persons, such as older siblings, grandparents or brothers or sisters of one of the parents.

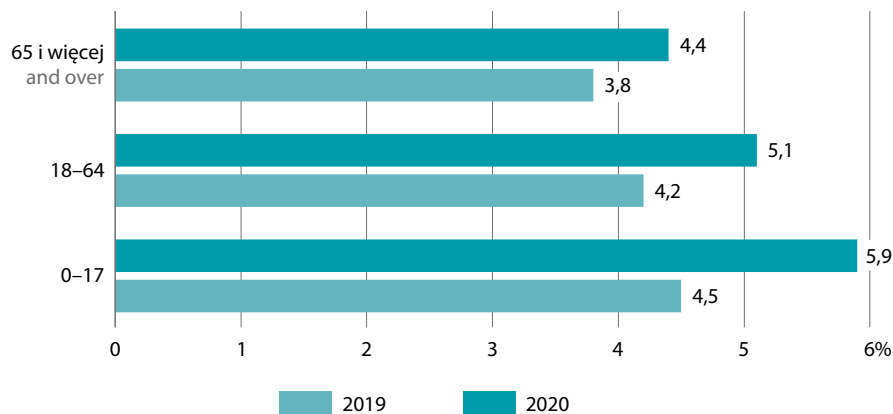
Ubóstwo ekonomiczne a wiek

Economic poverty vs. age

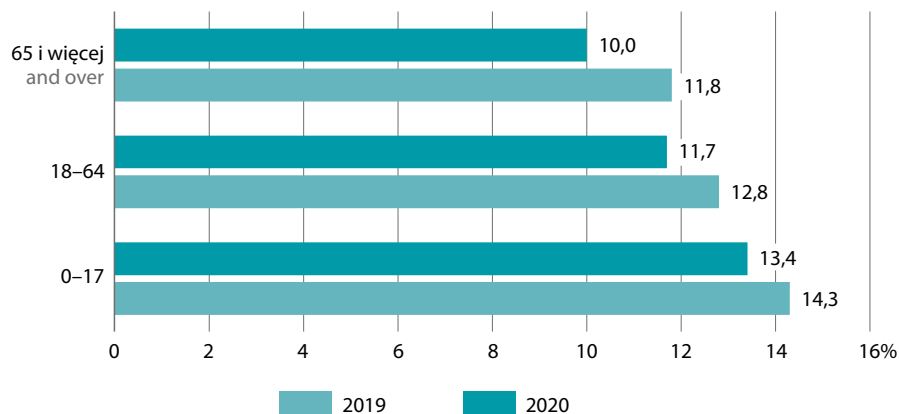
Od 2016 r. wyraźnie zmniejszyły się w Polsce różnice zasięgu ubóstwa ekonomicznego rozpatrywane ze względu na trzy grupy wieku tj. osoby w wieku: 0–17 lat, 18–64 lata oraz osoby starsze w wieku 65 lat lub więcej. Przy czym nadal najwyższą wartość stóp ubóstwa ekonomicznego notuje się wśród dzieci i młodzieży poniżej 18 roku życia. Odnotowany w 2020 r. zasięg ubóstwa skrajnego w tej grupie wieku wyniósł prawie 6%, relatywnego ponad 13%, a ustawowego niecałe 13%. Osoby starsze (w wieku 65 i więcej lat) doświadczały ubóstwa ekonomicznego relatywnie najrzadziej, chociaż w warunkach starzejącego się społeczeństwa udział osób starszych w populacji osób ubogich w Polsce rośnie⁷. W tej grupie osób było ponad 4% ubogich skrajnie, 6% ubogich ustawowo a 10% ubogich relatywnie.

⁷ Zob. m.in. Rozdział 1. Sytuacja materialna w publikacji: Jakość życia osób starszych w Polsce – dostępnej na stronie internetowej GUS <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/dochody-wydatki-i-warunki-zycia-ludnosci/jakosc-zycia-osob-starszych-w-polsce,26,2.html>

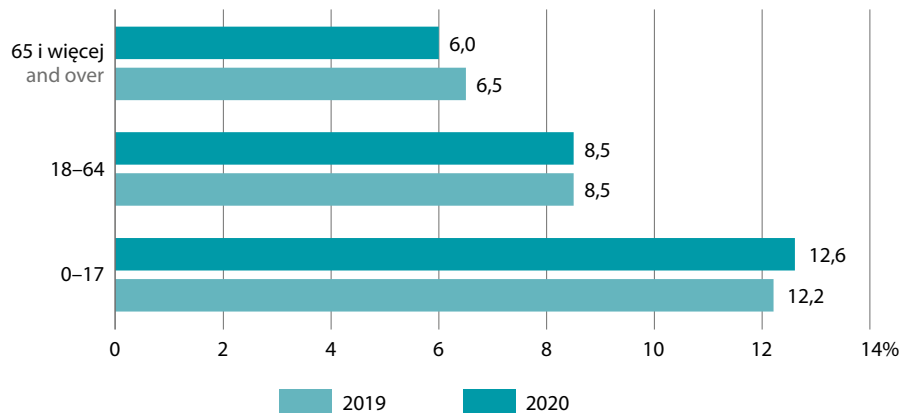
Wykres 1.16. Zasięg ubóstwa skrajnego według wieku osób (% osób w gospodarstwach domowych)
 Chart 1.16. Extreme poverty rate by age (% of people in households)

Wykres 1.17. Zasięg ubóstwa relatywnego według wieku osób (% osób w gospodarstwach domowych)
 Chart 1.17. Relative poverty rate by age (% of people in households)

Wykres 1.18. Zasięg ubóstwa ustawowego według wieku osób (% osób w gospodarstwach domowych)
 Chart 1.18. "Legal" poverty rate by age (% of people in households)

Ubóstwo ekonomiczne a niepełnosprawność

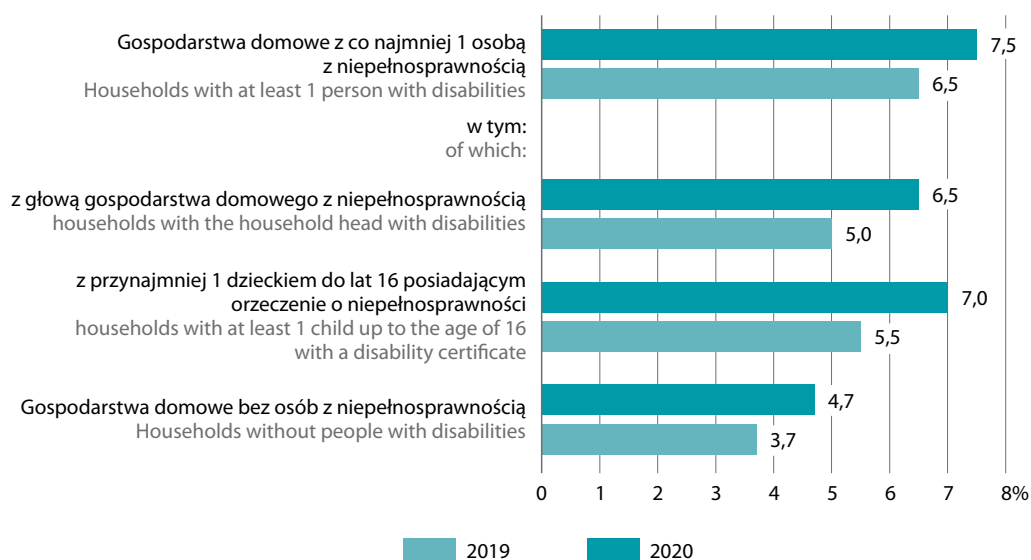
Economic poverty vs. disability

Z analiz danych wynika, że obecność w gospodarstwach domowych osób z niepełnosprawnością może być ważnym czynnikiem wpływającym na zagrożenie ubóstwem ekonomicznym. Niepełnosprawność zwiększa to zagrożenie.

Wartość stopy ubóstwa skrajnego wśród osób z gospodarstw z co najmniej 1 osobą posiadającą orzeczenie o niepełnosprawności w 2020 roku wyniosła prawie 8%. Była ona o blisko 3 p. proc. większa od stopy ubóstwa skrajnego wśród osób z gospodarstw domowych bez osób z niepełnosprawnością (niecałe 5%). Gospodarstwa domowe z osobami z niepełnosprawnością doświadczały częściej także ubóstwa relatywnego i ustawowego. W 2020 roku prawie co 6 osoba (ok. 17%) w gospodarstwach domowych, w których przynajmniej jeden członek posiadał orzeczenie o niepełnosprawności, żyła w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej granicy ubóstwa relatywnego. Analogiczny odsetek osób w gospodarstwach domowych bez osób z niepełnosprawnością wyniósł niespełna 11%. Ubóstwo ustawowe dotknęło co 8 osobę (ok. 12 %) z gospodarstwa domowego z co najmniej 1 osobą z niepełnosprawnością, podczas gdy w gospodarstwach bez osób z niepełnosprawnością co 11 osobę (niecałe 9%).

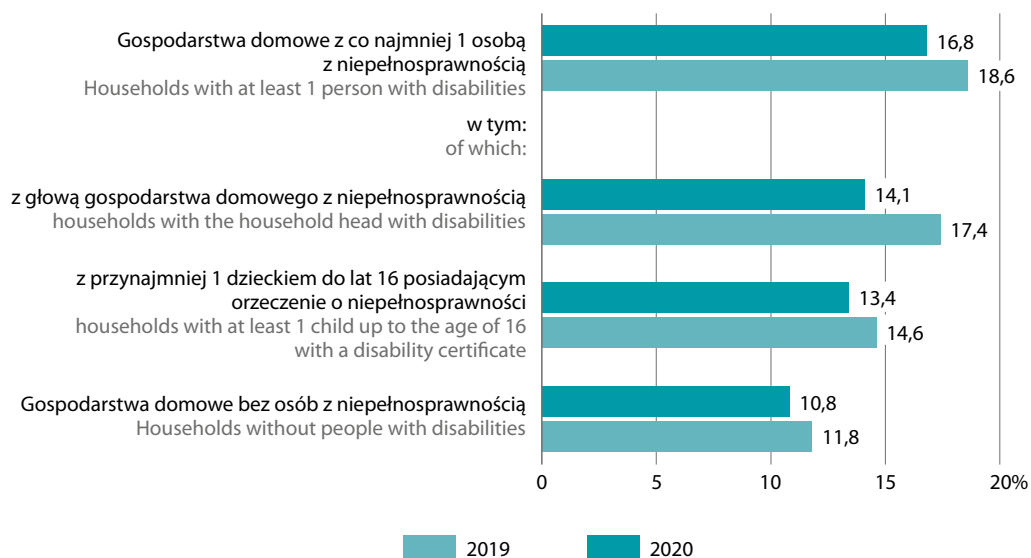
Wykres 1.19. Zasięg ubóstwa skrajnego według obecności osób z orzeczeniem o niepełnosprawności (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.19. Extreme poverty rate by presence of people with legally confirmed disabilities on a household (% of people in households)

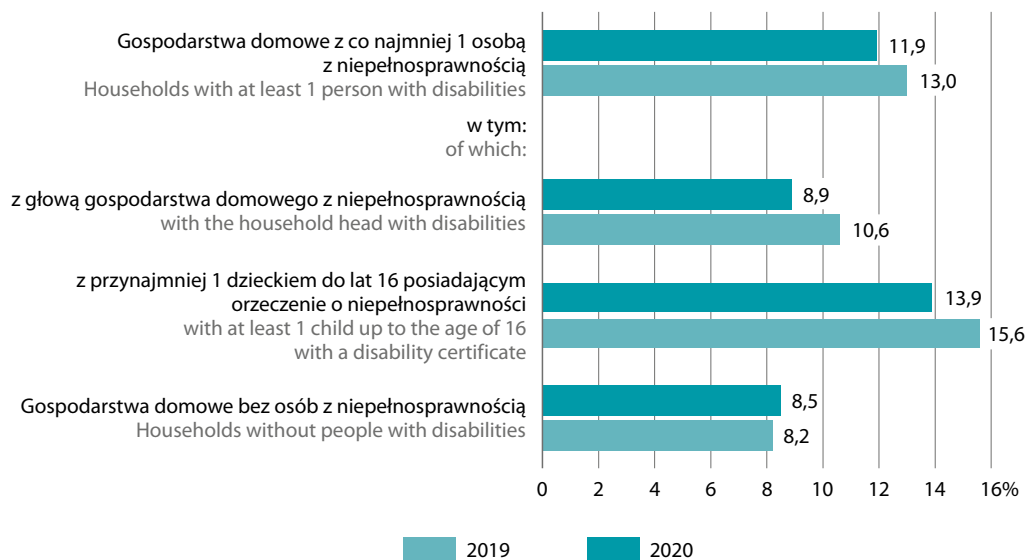
Wykres 1.20. Zasięg ubóstwa relatywnego według obecności osób z orzeczeniem o niepełnosprawności (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.20. Relative poverty rate by presence of people with legally confirmed disabilities on a household (% of people in households)

Wykres 1.21. Zasięg ubóstwa ustawowego według obecności osób z orzeczeniem o niepełnosprawności (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.21. "Legal" poverty rate by presence of people with legally confirmed disabilities on a household (% of people in households)

Zróżnicowanie terytorialne ubóstwa ekonomicznego

Territorial diversity of economic poverty

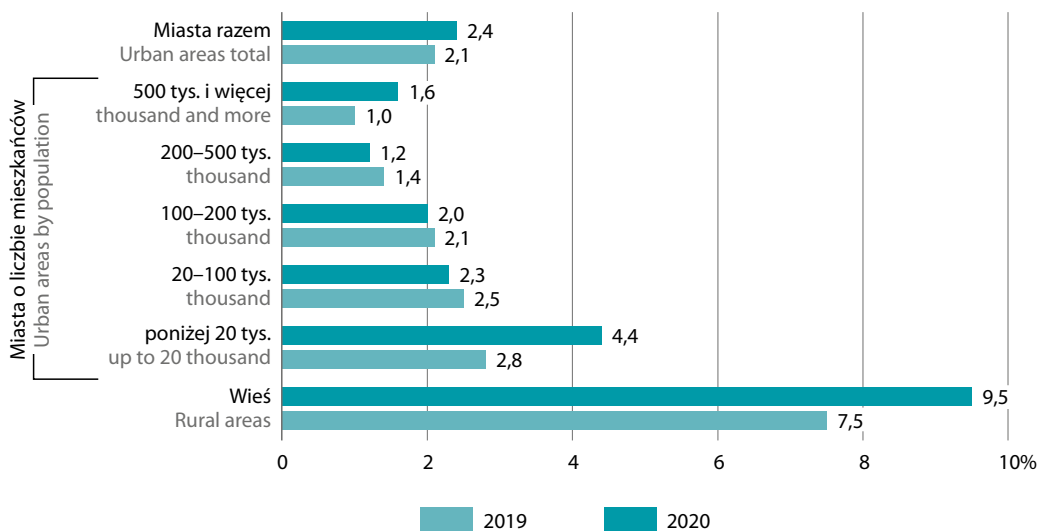
Miejsce zamieszkania może znacząco różnicować różne zjawiska społeczne, w tym ubóstwo. Uwarunkowane jest to wieloma czynnikami, m.in. stopniem rozwoju gospodarczego, stopniem urbanizacji, typem funkcjonalnym danych miejscowości i ich udziałem w strukturze ludności, strukturą społeczno-demograficzną, a także wydarzeniami i procesami historycznymi. Te i wiele innych czynników znajduje odzwierciedlenie w danych dotyczących różnic w poziomie ubóstwa ekonomicznego między miastem a wsią oraz między poszczególnymi regionami.

Analizując dane na temat zasięgów ubóstwa ekonomicznego według klasy miejscowości zamieszkania, można ogólnie powiedzieć, że najbardziej dotknięci ubóstwem ekonomicznym byli mieszkańcy wsi a potem najmniejszych miast liczących poniżej 20 tys. mieszkańców. Najniższymi wartościami stóp ubóstwa ekonomicznego charakteryzowały się natomiast największe ośrodki miejskie – czyli grupy miast od 200 do 500 tys. mieszkańców oraz miasta co najmniej półmilionowe.

W 2020 r. ubóstwo skrajne dotyczyło co dziesiątego mieszkańca wsi (niepełna 10%), czyli było ono czterokrotnie częstsze niż w przypadku osób z gospodarstw domowych mieszkających w miastach (ponad 2%). W przypadku ubóstwa relatywnego i ustawowego różnice w zasięgach ubóstwa między miastem, a wsią były także znaczące, chociaż już nie tak duże (trzykrotnie większe). Zasięg ubóstwa relatywnego w 2020 roku w miastach wyniósł niespełna 7%, a ustawowego prawie 5%. Wśród mieszkańców wsi niemal 20% osób doświadczało ubóstwa relatywnego, zaś ustawowego prawie 16%. W najmniejszych miastach w 2020 roku odnotowano następujące wartości stóp ubóstwa ekonomicznego: skrajne – ponad 4%; relatywne – ponad 10%, ubóstwo ustawowe – prawie 8%. Natomiast w największych miastach (500 tys. lub więcej mieszkańców oraz 200–500 tys.) wskaźniki zasięgu ubóstwa wynosiły w przypadku: ubóstwa skrajnego 1–2 %, ubóstwa relatywnego ok. 4–5%, a ubóstwa ustawowego ok. 2–3%.

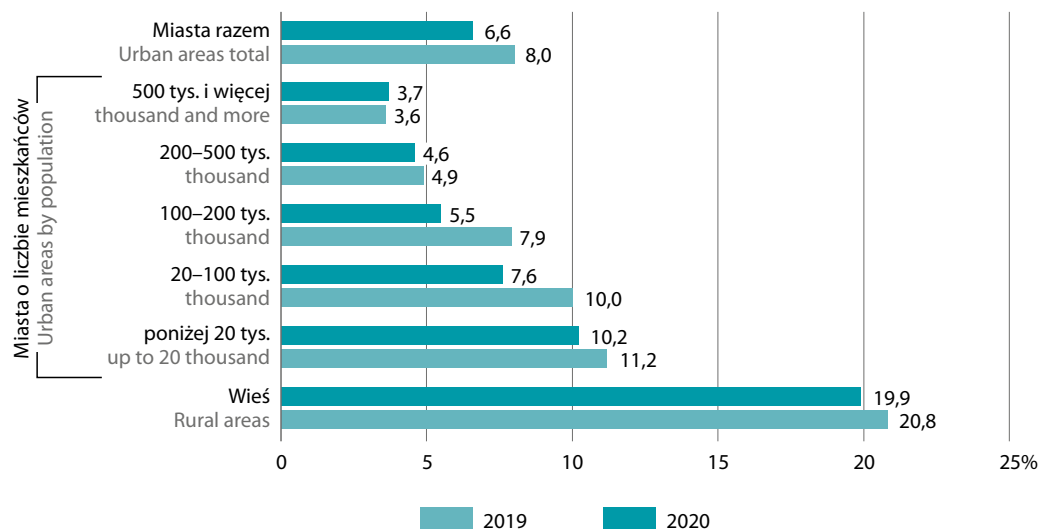
Wykres 1.22. Zasięg ubóstwa skrajnego według klasy miejscowości zamieszkania (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.22. Extreme poverty rate by class of place of residence (% of people in households)

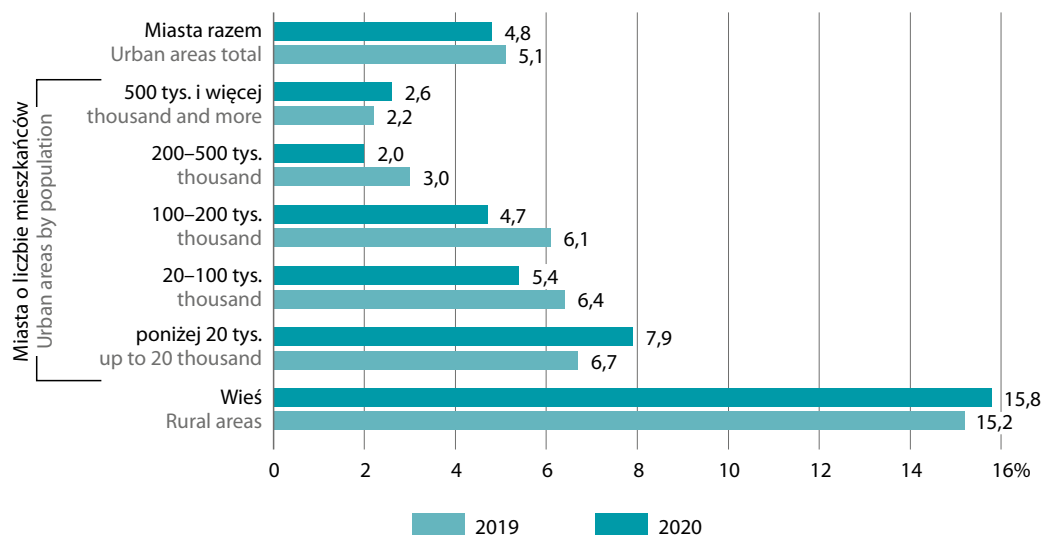
Wykres 1.23. Zasięg ubóstwa relatywnego według klasy miejscowości zamieszkania (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.23. Relative poverty rate by class of place of residence (% of people in households)

Wykres 1.24. Zasięg ubóstwa ustawowego według klasy miejscowości zamieszkania (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.24. "Legal" poverty rate by class of place of residence (% of people in households)

Jeśli w analizach zasięgów ubóstwa ekonomicznego wziąć pod uwagę aspekt regionalny, to okaże się, że największe zasięgi ubóstwa ekonomicznego w 2020 r. według trzech branż pod uwagę granic ubóstwa zaobserwowano w makroregionie wschodnim i następnie w centralnym. Najmniejszym odsetkiem osób ubogich charakteryzował się zaś makroregion południowo-zachodni (zob. Wykresy 1.25.–1.27. oraz Tablica 1.10.).

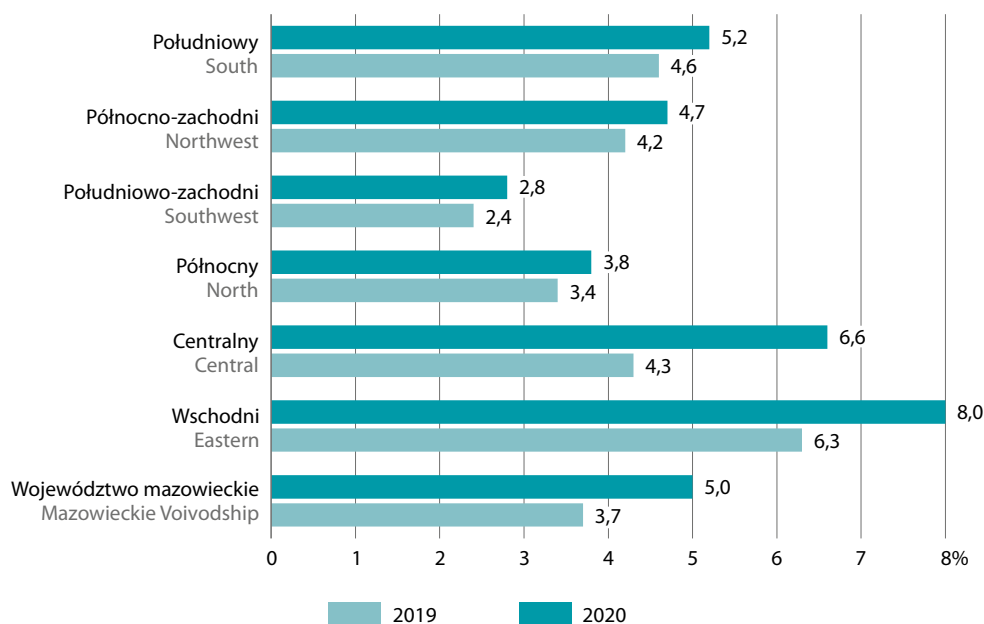
W przypadku ubóstwa skrajnego w makroregionie wschodnim jego zasięg wyniósł 8%, a w centralnym niecałe 7%. Jeśli chodzi o zasięg ubóstwa relatywnego, to w makroregionie wschodnim wartość stopy ubóstwa wyniosła ponad 17%, a w makroregionie centralnym – ok. 14%. Z kolei odsetek osób żyjących w gospodarstwach o wydatkach poniżej granicy ubóstwa ustawowego wyniósł w makroregionie wschodnim 13,5%. W makroregionie centralnym było to ok. 11% osób. Dla porównania we wspomnianym wyżej

makroregionie południowo-zachodnim ubóstwem skrajnym dotkniętych było niecałe 3% osób, relatywnym – ponad 6% osób, a ustawowym – ponad 4%.

Interpretując dane dotyczące zasięgu ubóstwa według makroregionów (NUTS-1)⁸ należy mieć na uwadze ich duże zróżnicowanie wewnętrzne, chociażby tylko na poziomie województw wchodzących w ich skład. Zdecydowanie najmniej zróżnicowany pod tym względem był w 2020 r. makroregion wschodni, w skład którego wchodzi województwa należące do grupy najbiedniejszych w kraju. Do grupy najbiedniejszych województw należało także województwo świętokrzyskie wchodzące w skład makroregionu centralnego oraz woj. warmińsko-mazurskie należące do makroregionu północnego. Relatywnie nieduże (w porównaniu z innymi makroregionami) zróżnicowanie międzywojewódzkie w poziomie ubóstwa odnotowano także w przypadku makroregionu południowo-zachodniego charakteryzującego się w 2020, jak już wspomniano najniższymi stopami trzech analizowanych typów ubóstwa.

Do najbardziej zróżnicowanych wewnętrznie należy natomiast zaliczyć województwo mazowieckie. Stopy ubóstwa ekonomicznego w regionie warszawskim stołecznym należały do najniższych w kraju, natomiast na pozostałym obszarze (w regionie mazowieckim regionalnym) do najwyższych. Duże różnice pomiędzy województwami dotyczą także makroregionu północnego. Zdecydowanie najbiedniejszym województwem w tym makroregionie było woj. warmińsko-mazurskie, natomiast najniższe wskaźniki ubóstwa odnotowano wśród mieszkańców województwa pomorskiego. W przypadku makroregionu centralnego (charakteryzującego się w 2020 r., po makroregionie wschodnim najwyższymi odsetkami osób ubogich) zdecydowanie wyższymi stopami ubóstwa odznaczało się woj. świętokrzyskie – były to odsetki około dwa razy wyższe niż w województwie łódzkim.

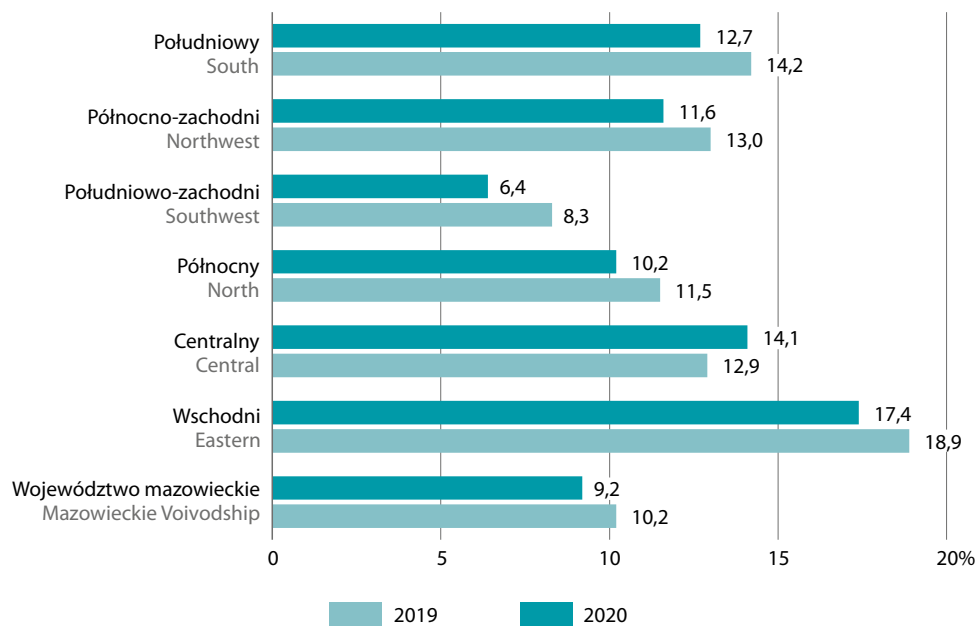
Wykres 1.25. Zasięg ubóstwa skrajnego według makroregionów (% osób w gospodarstwach domowych)
Chart 1.25. Extreme poverty rates by macroregions (% of people in households)

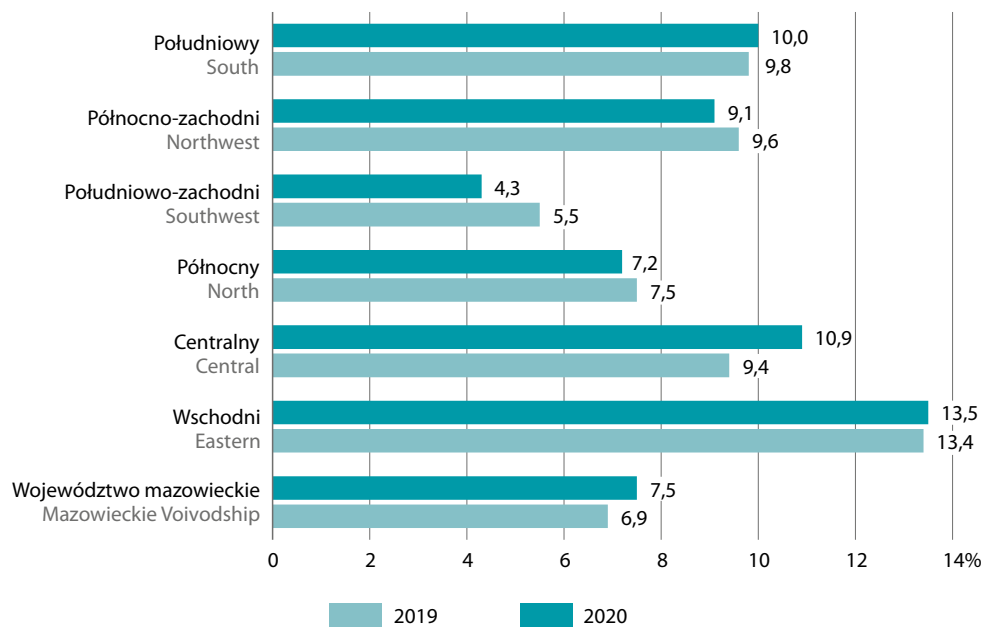
⁸ Podział terytorialny NUTS-1:

- Makroregion południowy obejmuje województwa: małopolskie, śląskie.
- Makroregion północno-zachodni obejmuje województwa: wielkopolskie, zachodniopomorskie, lubuskie.
- Makroregion południowo-zachodni obejmuje województwa: dolnośląskie, opolskie.
- Makroregion północny obejmuje województwa: kujawsko-pomorskie, warmińsko-mazurskie, pomorskie.
- Makroregion centralny obejmuje województwa: łódzkie, świętokrzyskie.
- Makroregion wschodni obejmuje województwa: lubelskie, podkarpackie, podlaskie.
- Makroregion – województwo mazowieckie obejmuje: region warszawski stołeczny, mazowiecki regionalny.

Wykres 1.26. Zasięg ubóstwa relatywnego według makroregionów (% osób w gospodarstwach domowych)
 Chart 1.26. Relative poverty rates by macroregions (% of people in households)

Wykres 1.27. Zasięg ubóstwa ustawowego według makroregionów (% osób w gospodarstwach domowych)
 Chart 1.27. "Legal" poverty rates by macroregions (% of people in households)

1.3. Najważniejsze wnioski dotyczące zasięgu ubóstwa skrajnego

1.3. Main conclusions regarding the extent of extreme poverty

Zaprezentowane w niniejszym rozdziale dane pozwoliły zorientować się w skali i zróżnicowaniu zasięgu ubóstwa ekonomicznego w Polsce przy przyjęciu różnych granic ubóstwa. Spośród obliczonych na podstawie Badania budżetów gospodarstw domowych wskaźników ubóstwa ekonomicznego największym zainteresowaniem cieszą się jednak informacje dotyczące zasięgu ubóstwa skrajnego. Pozwalają one bowiem wskazać te grupy ludności, które znajdują się w najtrudniejszej sytuacji materialnej i powinny być przedmiotem szczególnego zainteresowania polityki społecznej oraz adresatami pomocy. Stąd też poniżej przedstawione zostały najważniejsze wnioski dotyczące zróżnicowania i zmian zasięgu ubóstwa skrajnego w Polsce.

W latach 2016–2020 zasięg ubóstwa skrajnego w Polsce kształtował się na poziomie ok. 4–5% osób. W 2015 r. w ubóstwie skrajnym żyło 6,5% ogółu mieszkańców Polski, w tym 11% mieszkańców wsi i 3,5% mieszkańców miast. W latach 2016–2020 zasięg ubóstwa skrajnego na wsi obniżył się do poziomu ok. 8–10%. W miastach wyniósł w tym czasie ok. 2–3%. Po roku 2015 (po wprowadzeniu Programu Rodzina 500 plus) odnotowano wyraźny spadek zagrożenia ubóstwem skrajnym wśród dzieci w wieku 0–17 lat – z 9% w 2015 r. do ok. 5–6% w latach 2016–2020. Poprawę sytuacji odczuły szczególnie rodziny wielodzietne. W gospodarstwach domowych z co najmniej 3 dziećmi poniżej 18 roku życia odsetek osób skrajnie ubogich obniżył się w analizowanym okresie z blisko 17% do ok. 7–10%.

W 2020 r. szczególnie narażone na ubóstwo skrajne były gospodarstwa domowe rolników oraz gospodarstwa utrzymujące się głównie z tzw. niezarobkowych źródeł (w obu grupach prawie 14% osób z tych gospodarstw). Wśród tych ostatnich zwracają uwagę gospodarstwa utrzymujące się ze świadczeń społecznych innych niż emerytury i renty (ok. 15% osób ubogich). Wyższy od przeciętnego (ok. 5%) poziom ubóstwa skrajnego wystąpił także w gospodarstwach domowych rencistów (ok. 8%).

Ubóstwem skrajnym dotknięte były przede wszystkim gospodarstwa domowe osób mających niski poziom wykształcenia. Stopa ubóstwa dla gospodarstw, w których głowa posiadała wykształcenie co najwyżej gimnazjalne była ponad dwukrotnie wyższa niż przeciętnie i wyniosła ok. 12%. Wyższy od przeciętnej był również odsetek ubogich w przypadku gospodarstw osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym (ok. 8% osób). Do grupy gospodarstw domowych o relatywnie wysokiej stopie ubóstwa skrajnego należały także gospodarstwa posiadające w swoim składzie osoby z orzeczeniem o niepełnosprawności. Stopa ubóstwa skrajnego w gospodarstwach domowych z co najmniej jedną osobą z niepełnosprawnością wyniosła 7,5%.

Wyższą od średniej dla Polski stopą ubóstwa skrajnego w 2020 r. charakteryzowały się także gospodarstwa domowe z dziećmi poniżej 18 roku życia. Dotyczyło to przede wszystkim gospodarstw domowych z co najmniej trójką dzieci w tym wieku (prawie 9% osób ubogich), ale także gospodarstw domowych z dwójkiem dzieci (6,5% osób ubogich).

Stopa ubóstwa skrajnego wśród dzieci i młodzieży do 18 roku życia wyniosła w 2020 r. ok. 6%.

Wydatkami niższymi od granicy ubóstwa skrajnego częściej od mieszkańców miast odznaczeni się mieszkańcy wsi, gdzie stopa ubóstwa skrajnego osiągnęła w 2020 r. poziom 9,5%. Dla porównania w miastach ogółem ubóstwem skrajnym (według przyjętych kryteriów) dotkniętych było ponad 2% osób (w zależności od wielkości miasta stopa ubóstwa wynosiła od ok. 1% do ok. 4%).

W Polsce w 2020 roku, w warunkach panującej pandemii COVID-19, odnotowano rok do roku wzrost ubóstwa skrajnego z ok. 4% do ok. 5%. Choć w ujęciu bezwzględny stanowi to tylko wzrost o 1 p. proc., należy zdawać sobie sprawę, że oznacza to przyrost o jedną piątą osób skrajnie ubogich w Polsce w stosunku do roku poprzedniego. Zaobserwowany w 2020 r. wzrost zasięgu ubóstwa skrajnego dotyczył większości branych pod uwagę grup ludności, przy czym poziom zmian był zróżnicowany.

Jeśli weźmiemy pod uwagę bezwzględne zmiany zasięgu ubóstwa pomiędzy 2020 a 2019 r. wyrażone w p. proc., to okaże się, że największy wzrost stopy ubóstwa skrajnego odnotowano w przypadku gospodarstw domowych rolników (o niecałe 4 p. proc.) oraz gospodarstw utrzymujących się ze źródeł niezarobkowych (prawie 3 p. proc.). W mniejszym stopniu – o ok. 2 p. proc. – wzrósł odsetek osób ubogich

wśród gospodarstw rencistów, a także wśród gospodarstw z co najmniej trojgiem dzieci poniżej 18 roku życia. O tyle (czyli o ok. 2 p. proc) zwiększył się też zasięg ubóstwa skrajnego wśród mieszkańców wsi oraz najmniejszych miast (poniżej 20 tys. mieszkańców).

W przypadku pozostałych – wziętych pod uwagę w analizie – grup ludności, wartości stóp ubóstwa w 2020 r. były na zbliżonym poziomie co w 2019 r., bądź zaobserwowane zmiany nie przekraczały 1,5 p. proc.

Porównując zmiany zasięgów ubóstwa ekonomicznego w poszczególnych grupach ludności, należy mieć na uwadze nie tylko zmiany o bezwzględny charakterze wyrażone w p. proc., ale także te o charakterze względnym, wyrażonym jako stosunek (iloraz) wartości stopy ubóstwa w danym roku do wartości stopy ubóstwa w roku stanowiącym punkt odniesienia i wskazujące na dynamikę zmian. Z Badania budżetów gospodarstw domowych wynika, że w 2020 r. w porównaniu z rokiem 2019 największą dynamikę zmian (największy relatywny wzrost) zasięgu ubóstwa skrajnego odnotowano w przypadku gospodarstw domowych, w których głowa legitymowała się wyższym lub średnim poziomem wykształcenia, wśród mieszkańców największych (500 tys. i więcej mieszkańców) oraz najmniejszych miast (o liczbie ludności poniżej 20 tys.), a także wśród rodzin niepełnych. Zarówno w 2019 jak i 2020 r., były to grupy charakteryzujące się wyraźnie niższymi od średniej krajowej wartościami stóp ubóstwa skrajnego.

Aneks tabelaryczny

Tabular annex

Tablica 1.1. Granice ubóstwa^a dla gospodarstw 1-osobowych (zł)
Table 1.1. Poverty thresholds^a for 1-person households (PLN)

Wyszczególnienie Specification	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ubóstwo skrajne Extreme poverty	418	443	466	495	519	551	540	545	550	582	595	614	640
Ubóstwo relatywne Relative poverty	612	633	668	692	693	706	713	734	770	799	810	858	799
Ubóstwo ustawowe "Legal" poverty	477	477	477	477	542	542	542	634	634	634	701	701	701

a Średnio w miesiącu w IV kwartale.

a On average per month in the 4th quarter.

Tablica 1.2. Granice ubóstwa^a dla gospodarstw 4-osobowych (2 osoby dorosłe i 2 dzieci do 14 roku życia) (zł)
Table 1.2. Poverty thresholds^a for 4-person households (2 adults and 2 children up to 14 years) (PLN)

Wyszczególnienie Specification	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ubóstwo skrajne Extreme poverty	1129	1196	1257	1336	1401	1486	1458	1472	1486	1572	1606	1658	1727
Ubóstwo relatywne Relative poverty	1676	1709	1802	1868	1871	1906	1926	1982	2080	2157	2187	2317	2157
Ubóstwo ustawowe "Legal" poverty	1404	1404	1404	1404	1824	1824	1824	2056	2056	2056	2112	2112	2112

a Średnio w miesiącu w IV kwartale.

a On average per month in the 4th quarter.

Tablica 1.3. Wskaźniki zasięgu ubóstwa według grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych (% osób w gospodarstwach domowych)

Table 1.3. Poverty rates by socio-economic groups of households (% of people in households)

Gospodarstwa domowe Households of	Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) skrajnego Extreme poverty rate				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) relatywnego Relative poverty rate				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) ustawowego "Legal" poverty rate			
	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
Ogółem Total	4,3	5,4	4,2	5,2	13,4	14,2	13,0	11,8	10,7	10,9	9,0	9,1
Pracujących na własny rachunek The self-employed	2,6	3,4	2,4	2,7	8,5	8,9	7,6	7,9	6,8	7,2	5,8	5,8
Emerytów Retirees	4,4	4,6	3,5	4,2	11,9	12,0	11,3	9,6	7,3	6,7	5,8	5,8
Pracowników Employees	3,3	4,7	3,6	4,6	11,9	12,9	12,0	10,7	9,7	10,5	8,4	8,5
Rencistów Pensioners	7,3	8,4	6,3	8,2	20,0	21,8	19,0	17,3	14,0	13,0	11,0	10,8
Rolników Farmers	9,7	11,0	9,8	13,5	25,8	27,7	25,9	28,7	21,6	22,8	20,5	23,5
Utrzymujących się z innych niezarobkowych źródeł Living on unearned sources	10,4	14,1	10,9	13,6	27,6	31,7	27,0	24,7	26,7	29,0	24,6	23,5

Tablica 1.4. Wskaźniki zasięgu ubóstwa według poziomu wykształcenia głowy gospodarstwa domowego^a (% osób w gospodarstwach domowych)Table 1.4. Poverty rates by education level of the head of the household^a (% of people in households)

Wyszczególnienie Specification	Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) skrajnego Extreme poverty rate				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) relatywnego Relative poverty rate				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) ustawowego "Legal" poverty rate			
	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
Ogółem Total	4,3	5,4	4,2	5,2	13,4	14,2	13,0	11,8	10,7	10,9	9,0	9,1
Co najwyżej gimnazjalne Not higher than lower secondary	10,0	11,9	10,1	11,9	27,2	28,0	26,2	23,3	20,7	21,5	18,3	17,8
Zasadnicze zawodowe Basic vocational/basic sectoral vocational	6,6	8,4	6,4	7,8	20,0	20,8	18,9	17,8	16,5	16,5	13,4	13,8
Średnie Secondary	2,8	3,7	2,9	4,3	9,7	11,2	10,4	10,5	7,4	8,3	7,0	7,7
Wyższe Tertiary	0,8	1,3	1,1	1,9	3,6	4,5	4,6	4,4	2,7	3,3	3,3	3,7

^a Głowa gospodarstwa domowego (określana w Badaniu budżetów gospodarstw domowych jako osoba odniesienia) to osoba, która ukończyła 16 lat i osiąga stały w dłuższym okresie czasu, najwyższy dochód spośród wszystkich członków gospodarstwa domowego.
^a The head of the household (defined as a reference person in Household Budget Survey) is a person at the age of 16 and over who gains permanent in the longer time, the highest income of all the household members.

Tablica 1.5. Wskaźniki zasięgu ubóstwa według typów gospodarstw domowych (% osób w gospodarstwach domowych)

Table 1.5. Poverty rates by household types (% of people in households)

Gospodarstwa domowe Households	Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) skrajnego Extreme poverty rate				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) relatywnego Relative poverty rate				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) ustawowego "Legal" poverty rate			
	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
Ogółem Total	4,3	5,4	4,2	5,2	13,4	14,2	13,0	11,8	10,7	10,9	9,0	9,1
1-osobowe One-person households	2,1	1,9	1,3	1,4	5,8	5,4	5,0	4,0	3,2	2,8	2,5	2,4
Mażeństwa^a: Marriages ^a :												
bez dzieci na utrzymaniu ^b without dependent children ^b	1,7	1,8	1,1	1,4	5,8	5,7	5,2	4,0	2,1	2,0	1,3	1,2
z 1 dzieckiem na utrzymaniu with 1 dependent child	1,3	1,9	1,0	1,4	5,6	5,7	4,5	3,7	3,1	3,3	2,1	2,1
z 2 dziećmi na utrzymaniu with 2 dependent children	2,2	2,5	1,9	2,7	8,7	9,7	8,0	7,5	7,4	8,2	6,0	6,1
z co najmniej 3 dziećmi na utrzymaniu with 3 and more de- pendent children	6,4	7,0	5,0	5,9	18,8	19,1	17,4	14,1	20,3	19,3	16,3	15,7
Matka lub ojciec z dziećmi na utrzymaniu Mother or father with dependent children	2,5	2,9	1,9	2,8	9,6	10,5	7,4	6,0	8,3	10,2	5,4	5,3

a W grupie małżeństw uwzględniono również związki nieformalne. b Dziecko na utrzymaniu jest to osoba w wieku 0–14 lat (włącznie), będąca w składzie gospodarstwa domowego lub osoba w wieku 15–25 lat, o ile nie posiada własnego źródła utrzymania lub nie pozostaje w związku małżeńskim (lub związku nieformalnym).

a Including cohabiting couples. b A dependent child is a person up to the age of 14 or a person aged 15–25 with no own source of income and not married (or not living in cohabiting couple).

Tablica 1.6. Wskaźniki zasięgu ubóstwa w gospodarstwach domowych z dziećmi w wieku 0–17 lat (% osób w gospodarstwach domowych)

Table 1.6. Poverty rates in households with the children aged 0–17 (% of people in households)

Gospodarstwa domowe Households	Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) skrajnego Extreme poverty rate				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) relatywnego Relative poverty rate				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) ustawowego "Legal" poverty rate			
	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
Ogółem Total	4,3	5,4	4,2	5,2	13,4	14,2	13,0	11,8	10,7	10,9	9,0	9,1
Z co najmniej 1 dzieckiem w wieku 0–17 lat with at least 1 child aged 0–17	4,9	6,4	5,1	6,5	15,9	16,9	15,1	14,4	14,5	15,0	12,2	13,0
z 1 dzieckiem w wieku 0–17 lat with 1 child aged 0–17	3,8	5,5	4,0	5,2	13,3	13,5	12,2	11,9	9,6	9,9	7,9	8,5
z 2 dziećmi w wieku 0–17 lat with 2 children aged 0–17	4,5	5,6	5,1	6,5	14,3	16,3	14,3	14,0	13,3	14,4	11,7	12,8
z co najmniej 3 dzieci w wieku 0–17 lat with at least 3 children aged 0–17	7,6	9,7	6,8	8,7	23,3	23,9	21,3	19,1	25,4	25,1	20,7	20,5
bez dzieci w wieku 0–17 lat without children aged 0–17	3,6	4,0	3,1	3,4	10,3	10,7	10,2	8,3	5,7	5,6	4,7	3,9

Tablica 1.7. Wskaźniki zasięgu ubóstwa według wieku (% osób w gospodarstwach domowych)

Table 1.7. Poverty rates by age (% of people in households)

Osoby w wieku (w latach) People in age (in years)	Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) skrajnego Extreme poverty rate				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) relatywnego Relative poverty rate				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) ustawowego "Legal" poverty rate			
	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
Ogółem Total	4,3	5,4	4,2	5,2	13,4	14,2	13,0	11,8	10,7	10,9	9,0	9,1
0–17	4,7	6,0	4,5	5,9	15,3	16,2	14,3	13,4	14,8	15,0	12,2	12,6
18–64	4,4	5,5	4,2	5,1	13,3	14,1	12,8	11,7	10,2	10,6	8,5	8,5
65 i więcej and over	3,6	4,1	3,8	4,4	11,0	11,5	11,8	10,0	6,4	6,6	6,5	6,0

Tablica 1.8. Wskaźniki zasięgu ubóstwa w gospodarstwach domowych według obecności osób z orzeczeniem o niepełnosprawności^a (% osób w gospodarstwach domowych)Table 1.8. Poverty rates in households by presence of people with legally confirmed disabilities^a (% of people in households)

Wyszczególnienie Specification	Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) skrajnego Extreme poverty rate				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) relatywnego Relative poverty rate				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) ustawowego "Legal" poverty rate			
	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
Ogółem Total	4,3	5,4	4,2	5,2	13,4	14,2	13,0	11,8	10,7	10,9	9,0	9,1
Gospodarstwa domowe z co najmniej 1 osobą z niepełnosprawnością Households with at least 1 person with disabilities	6,7	7,8	6,5	7,5	19,1	19,1	18,6	16,8	15,2	14,3	13,0	11,9
w tym: of which:												
z głową gospodarstwa domowego z niepełnosprawnością with the household head with disabilities	5,9 ^b	8,0	5,0	6,5	16,4 ^b	17,6	17,4	14,1	11,5 ^b	11,5	10,6	8,9
z przynajmniej z 1 dzieckiem do lat 16 posiadającym orzeczenie o niepełnosprawności with at least 1 child up to the age of 16 with a disability certificate	4,9	5,7	5,5	7,0	18,6	15,9	14,6	13,4	18,2	16,0	15,6	13,9
Gospodarstwa domowe bez osób z niepełnosprawnością Households without people with disabilities	3,7	4,8	3,7	4,7	12,1	13,1	11,8	10,8	9,6	10,2	8,2	8,5

a W przypadku osób w wieku 16 lat i więcej za osobę z orzeczeniem o niepełnosprawności (z niepełnosprawnością prawną) uznawana jest osoba posiadająca orzeczenie o stopniu niepełnosprawności wydane przez odpowiedni organ. Osobom do 16 roku życia wydaje się orzeczenie o niepełnosprawności (bez orzekania o jej stopniu).

a In the case of people aged 16 and over as a person with disabilities is recognised a person who has a decision on the degree of disability issued by an appropriate adjudicating body. In the case of people up to the age of 16 as a person with disabilities is recognized a person who has a disability certificate (without deciding the degree).

b Uwaga: Podane dane za 2017 rok różnią się od dotychczas opublikowanych. Różnice wynikają z nieco innego klasyfikowania osób jako głowy gospodarstwa domowego w algorytmach służących do obliczania zasięgów. Definicja głowy gospodarstwa domowego była taka sama we wszystkich podanych latach (w tym także w 2017 roku) i na jej podstawie stosowne algorytmy były tworzone. Nowe algorytmy nieznacznie zmodyfikowano według tej samej definicji.

b Note: The reported data for 2017 are different than previously published. The differences are due to the slightly different classification of individuals as heads of household in the algorithms used to calculate coverage. The definition of the head of household itself was the same in all years reported (including 2017), on which the relevant algorithms were based. The new algorithms were slightly modified according to the same definition.

Tablica 1.9. Wskaźniki zasięgu ubóstwa według klasy miejscowości zamieszkania (% osób w gospodarstwach domowych)

Table 1.9. Poverty rates by class of place of residence (% of people in households)

Wyszczególnienie Specification	Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) skrajnego Extreme poverty rate				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) relatywnego Relative poverty rate				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) ustawowego "Legal" poverty rate			
	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
Ogółem Total	4,3	5,4	4,2	5,2	13,4	14,2	13,0	11,8	10,7	10,9	9,0	9,1
Miasta razem Urban areas total	2,4	2,8	2,1	2,4	9,0	8,7	8,0	6,6	6,7	6,4	5,1	4,8
Miasta o liczbie mieszkańców: Urban areas by population:												
500 tys. i więcej thousand and more	1,5	0,9	1,0	1,6	5,1	3,6	3,6	3,7	3,9	2,7	2,2	2,6
200–500 tys. thousand	1,1	1,2	1,4	1,2	5,8	5,1	4,9	4,6	4,2	3,3	3,0	2,0
100–200 tys. thousand	1,8	2,7	2,1	2,0	6,4	8,4	7,9	5,5	5,4	7,0	6,1	4,7
20–100 tys. thousand	2,8	3,1	2,5	2,3	10,1	9,9	10,0	7,6	7,4	7,4	6,4	5,4
poniżej 20 tys. up to 20 thousand	4,1	5,1	2,8	4,4	14,7	14,4	11,2	10,2	11,0	10,4	6,7	7,9
Wieś Rural areas	7,3	9,4	7,5	9,5	20,4	22,7	20,8	19,9	16,8	17,9	15,2	15,8

Tablica 1.10. Wskaźniki zasięgu ubóstwa według makroregionów (% osób w gospodarstwach domowych)

Table 1.10. Poverty rates by macroregions (% of people in households)

Wyszczególnienie Specification	Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) skrajnego Extreme poverty rate				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) relatywnego Relative poverty rate				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) ustawowego "Legal" poverty rate			
	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
Ogółem Total	4,3	5,4	4,2	5,2	13,4	14,2	13,0	11,8	10,7	10,9	9,0	9,1
Południowy	4,2	5,7	4,6	5,2	13,3	15,1	14,2	12,7	11,1	12,0	9,8	10,0
Północno-zachodni	4,4	4,9	4,2	4,7	13,4	14,5	13,0	11,6	10,5	10,8	9,6	9,1
Południowo-zachodni	3,4	3,4	2,4	2,8	10,6	9,7	8,3	6,4	8,3	7,5	5,5	4,3
Północny	4,8	5,1	3,4	3,8	14,2	13,4	11,5	10,2	11,7	11,0	7,5	7,2
Centralny	3,2	5,2	4,3	6,6	10,2	12,7	12,9	14,1	7,7	9,4	9,4	10,9
Wschodni	6,6	8,2	6,3	8,0	20,6	19,5	18,9	17,4	15,9	14,7	13,4	13,5
Województwo mazowieckie	3,0	4,3	3,7	5,0	10,0	12,2	10,2	9,2	7,6	9,1	6,9	7,5

Tablica 1.11. Głębokość ubóstwa^a (%)
 Table 1.11. Poverty depth^a (%)

Średnia luka wydatkowa (głębokość) The average expenditure gap (depth)	2017	2018	2019	2020
Ubóstwa skrajnego Extreme poverty	16	17	16	16
Ubóstwa relatywnego Relative poverty	19	20	19	17
Ubóstwa ustawowego "Legal" poverty	18	19	18	17

^a Wskaźnik ten informuje o ile procent przeciętne wydatki osób ubogich są niższe od przyjętej granicy ubóstwa.
^a This indicator informs how much the average expenditure of the people living in poverty is below the adopted poverty threshold.

Rozdział 2

Chapter 2

Niedostatek w Polsce na podstawie Badania budżetów gospodarstw domowych

Privation in Poland based on the Household Budget Survey

W statystyce publicznej oraz w polityce społecznej obok wskaźników ubóstwa stosowana jest także inna miara oddająca stan niezaspokojenia potrzeb – jest to wskaźnik niedostatku. Pomiar zasięgu niedostatku, podobnie jak pomiar ubóstwa ekonomicznego (w tym ubóstwa skrajnego) dokonywany jest przez GUS w oparciu o wyniki Badania budżetów gospodarstw domowych. Podstawę do wyznaczania granicy sfery niedostatku (określanej też czasami jako sfera niskiej konsumpcji) stanowią regularne szacunki minimum socjalnego, będące przedmiotem badań Instytutu Pracy i Spraw Socjalnych. O ile minimum egzystencji (stanowiące podstawę wyznaczania granicy ubóstwa skrajnego) jest modelem zaspokajania potrzeb niezbędnych do przeżycia i zachowania zdrowia (zatem takich, których nie można odłożyć w czasie), to w modelu minimum socjalnego dąży się do zapewnienia odpowiednich warunków do odtworzenia sił życiowych, wychowania potomstwa oraz utrzymania więzi społecznych. To zakłada zaspokajanie potrzeb konsumpcyjnych na skromnym poziomie, uwzględniając wskazania nauki (np. w zakresie żywienia) oraz przyjmowane normy obyczajowe i kulturowe (ubranie, rekreacja, uczestnictwo w kulturze), a także obowiązujące uregulowania prawne (m.in. w zakresie mieszkania, oświaty czy ochrony zdrowia). Minimum socjalne nie jest zatem progiem ubóstwa. Stanowi ono granicę „minimalnie godnego życia”, wyznaczającą sferę niedostatku, poniżej której następuje deprywacja integracyjnych potrzeb człowieka⁹. Oznacza to, że np. w odróżnieniu od ubóstwa skrajnego, przez niedostatek rozumiemy stan niezaspokojenia potrzeb wyższego rzędu, a nie tylko tych o charakterze najbardziej podstawowym, pozwalającym na biologiczne przeżycie w zdrowiu i na prawidłowy rozwój psychofizyczny. Niedostatek wskazuje na ograniczone możliwości realizacji np. potrzeb przynależności, szacunku, poznania i samorealizacji, posiłkując się terminologią amerykańskiego psychologa społecznego Abrahama Masłowa¹⁰.

W analizach sfery niedostatku za syntetyczną miarę dobrobytu ekonomicznego gospodarstwa domowego przyjęto poziom wydatków. Gospodarstwo domowe (a tym samym wszystkie osoby wchodzące w jego skład) zostaje uznane za żyjące w sferze niedostatku, jeżeli poziom jego wydatków (łącznie z wartością artykułów otrzymanych nieodpłatnie oraz pobranych z indywidualnego gospodarstwa rolnego, działki bądź z prowadzonej działalności na własny rachunek) jest niższy od wartości przyjętej za granicę (określaną także zamiennie jako próg lub linia) sfery niedostatku.

Za punkt wyjścia do ustalania granic sfery niedostatku bierze się poziom minimum socjalnego obliczony dla 1-osobowego gospodarstwa, a następnie mnoży się tę wartość przez liczbę „osób ekwiwalentnych”¹¹. Przyjęcie tej reguły powoduje, że wartość granic sfery niedostatku różni się (z wyjątkiem jednoosobowego gospodarstwa pracowniczego i emeryckiego) od poziomu minimum socjalnego oszacowanego przez

9 Zob. m.in. Kurowski P. (2019), Rola progów minimalnej konsumpcji w polityce społecznej w Polsce, *Polityka Społeczna* nr 4/2019, dostęp na stronie IPISS: <https://polityka-spoeczna.ipiss.com.pl/resources/html/article/details?id=201426> oraz Goliowska S. Kurowski P. (2018) Koszykowe linie ubóstwa, w: Golinowska S. (2018), *O polskiej biedzie w latach 1990–2015. Definicje, miary i wyniki*, WN Scholar, Warszawa.

10 Zob. szerz. Gerrig R.J., Zimbardo P.G., *Psychologia i Życie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008, s. 380-381.

11 Przy wyznaczaniu granicy sfery niedostatku bierze się również pod uwagę grupę społeczno-ekonomiczną gospodarstwa domowego, określaną na podstawie głównego źródła utrzymania. Punktem wyjścia przy obliczaniu progów niedostatku dla gospodarstw pracowników i pracujących na rachunek własny jest minimum socjalne dla 1-osobowego gospodarstwa pracowniczego. Natomiast w przypadku pozostałych grup społeczno-ekonomicznych (rolników, emerytów, rencistów i utrzymujących się z niezarobkowych źródeł) podstawę stanowi minimum socjalne obliczane dla 1-osobowego gospodarstwa emeryckiego.

Instytut Pracy i Spraw Socjalnych (IPISS) dla konkretnego typu gospodarstwa (na przykład 4-osobowego gospodarstwa pracowniczego złożonego z dwóch osób dorosłych i dwojga dzieci)¹².

Przyjęte założenia metodologiczne dotyczące ustalania granic sfery niedostatku podobnie jak w przypadku obliczania granic ubóstwa skrajnego zostały opracowane we współpracy z IPISS.

Prezentowane w publikacji wskaźniki zasięgu sfery niedostatku (stopy niedostatku) dotyczą osób i są danymi średniorocznymi.

2.1 Zasięg sfery niedostatku w Polsce w latach 2008–2020

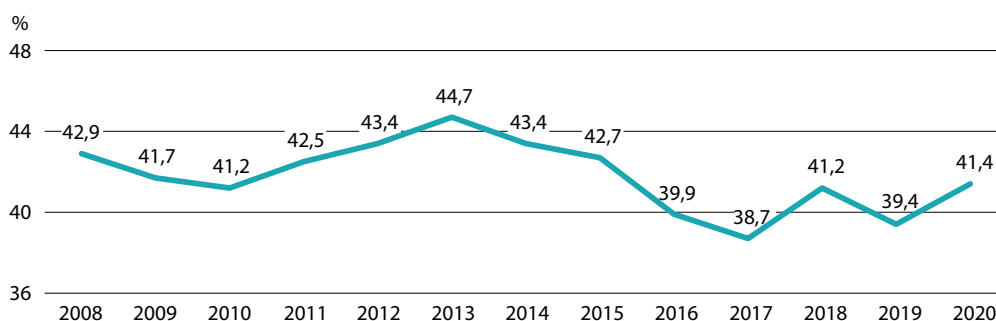
2.1. Privation rates in Poland in 2008–2020

Z Badania budżetów gospodarstw domowych wynika, że w 2020 r. ponad 41% mieszkańców Polski żyło w gospodarstwach domowych, w których na swoje utrzymanie wydawano mniej niż przyjęta wartość granicy niedostatku ustalana w oparciu o minimum socjalne szacowane przez IPISS¹³. Oznacza to, że przy przyjętych kryteriach odsetek osób doświadczających niedostatku w Polsce wzrósł w stosunku do 2019 r. o 2 p. proc.

Zaobserwowany wzrost zasięgu sfery niedostatku miał miejsce w sytuacji niższego (zarówno w ujęciu nominalnym jak i realnym) poziomu wydatków gospodarstw domowych. Znajduje to odzwierciedlenie w danych makroekonomicznych dotyczących dynamiki spożycia w sektorze gospodarstw domowych. Najgorszą sytuację odnotowano w II kwartale, co wiąże się z wprowadzeniem od marca 2020 r. zamrożenia znacznej części gospodarki i ograniczeń w kontaktach społecznych w reakcji na pojawienie się w Polsce koronawirusa i rozwój pandemii COVID-19 (na co zwracano już uwagę, przy okazji omawiania zasięgu ubóstwa skrajnego w Rozdziale 1 niniejszego opracowania).

Wykres 2.1. Zasięg sfery niedostatku według przyjętych w danym roku granic sfery niedostatku (% osób w gospodarstwach domowych)

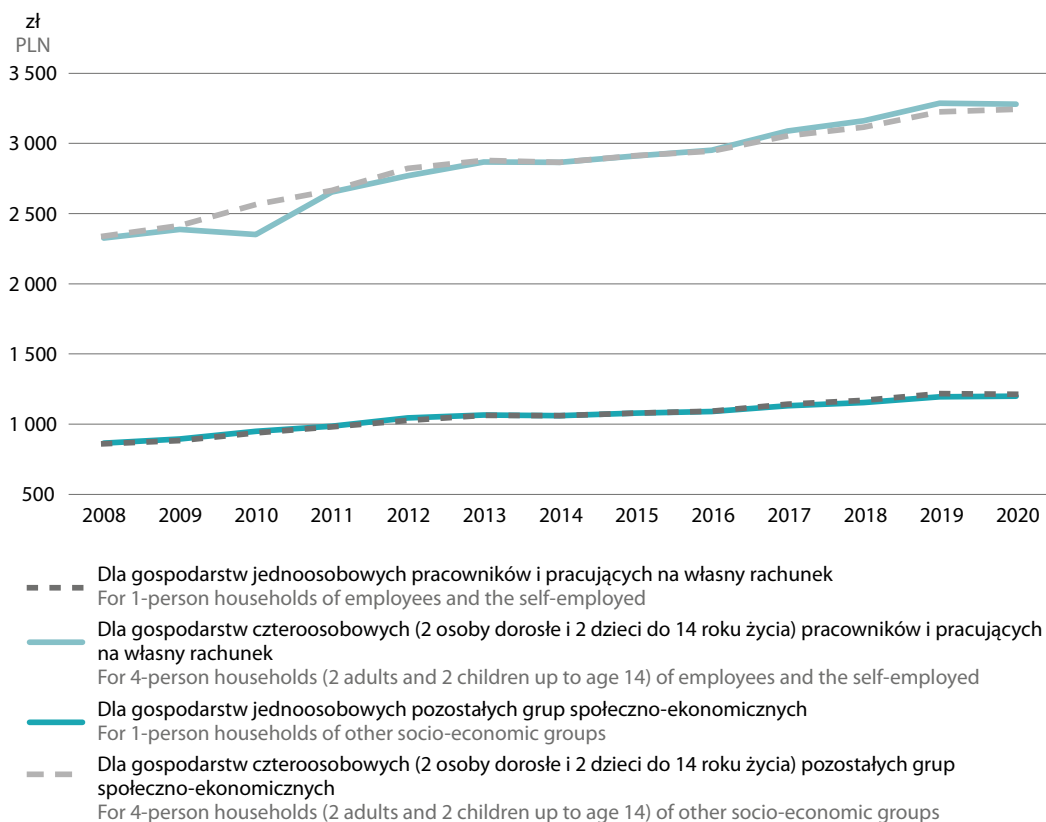
Chart 2.1. Privation rate according to privation thresholds adopted in a given year (% of people in households)

¹² Aby wyeliminować wpływ, jaki na koszty utrzymania gospodarstw domowych wywiera ich skład społeczno-demograficzny zarówno przy obliczaniu poziomu wydatków w gospodarstwach domowych, jak i przy ustalaniu granicy sfery niedostatku zastosowano tzw. oryginalną skalę ekwiwalentności. Według tej skali wagę 1 przypisuje się pierwszej osobie w gospodarstwie domowym w wieku 14 lat i więcej; 0,7 – każdej następnej osobie w tym wieku; 0,5 – każdemu dziecku w wieku poniżej 14 lat. Oznacza to, że wartość granicy sfery niedostatku dla gospodarstwa 4-osobowego złożonego z dwóch osób dorosłych i dwojga dzieci w wieku poniżej 14 lat jest 2,7 razy wyższa niż dla gospodarstwa 1-osobowego.

¹³ Szacowany przez IPISS poziom minimum socjalnego za 2020 r. uwzględnia wpływ pandemii COVID-19, szerzej na ten temat w przygotowywanym opracowaniu: P. Kurowski (Instytut Pracy i Spraw Socjalnych), Wartości i struktura minimum socjalnego z uwzględnieniem zmian wynikłych z pandemii wirusa SARS-CoV-2 w 2020 r.

Wykres 2.2. Granice sfery niedostatku^a dla wybranych typów gospodarstw domowych (zł)
 Chart 2.2. Privation thresholds^a for selected types of households (PLN)

a Średnio w miesiącu w IV kwartale.
 a On average per month in the 4th quarter.

Dane dotyczące zasięgu ubóstwa ekonomicznego w Polsce obejmujące lata 2008–2020 (Wykres 2.1.) pokazują, że w analizowanym okresie 2008–2020 nie wystąpił jednolity trend spadku lub wzrostu zasięgu sfery niedostatku. W latach 2008–2015 w sferze niedostatku żyło od ok. 41% do ok. 45% mieszkańców Polski. Maksymalną wartość wskaźnika niedostatku odnotowano w 2013 r. (44,7%). W latach 2016–2020 odsetek osób żyjących w niedostatku wynosił od niespełna 39% do ponad 41%. Najniższą wartość wskaźnika zaobserwowano w 2017 r., co w dużym stopniu wiąże się z wprowadzonym w 2016 r., Programem Rodzina 500 plus, dzięki któremu nastąpiła poprawa sytuacji finansowej wielu gospodarstw domowych z dziećmi, w tym głównie rodzin wielodzietnych. Wprowadzenie tego programu stanowiło istotny przyczynek do spadku zasięgu niedostatku wśród dzieci. W 2017 r. odsetek osób w wieku 0–17 lat dotkniętych niedostatkiem wyniósł ok. 43%, tj. o prawie 8 p. proc. mniej niż w 2015 r. (ok. 51%), przy czym w całym okresie obejmującym lata 2016–2020 zasięg ubóstwa w tej grupie wieku (osoby poniżej 18 roku życia) wahał się od ok. 43% do ponad 46%.

2.2. Zróżnicowanie strefy niedostatku

2.2. Diversity of the privation rate

Podobnie jak w latach poprzednich w 2020 r. na ogół te same czynniki, które sprzyjały zwiększeniu ryzyka ubóstwa, w tym ubóstwa skrajnego, powodowały również zwiększenie prawdopodobieństwa trafienia do sfery niedostatku. Z definicji bowiem osoby ubogie to te, które doświadczają w największym stopniu niedostatku i są potencjalnie najbardziej narażone na różne formy wykluczenia społecznego. Zatem niedostatek, tak jak jego najostrzejsza forma, czyli ubóstwo w różny sposób dotykał poszczególne grupy ludności.

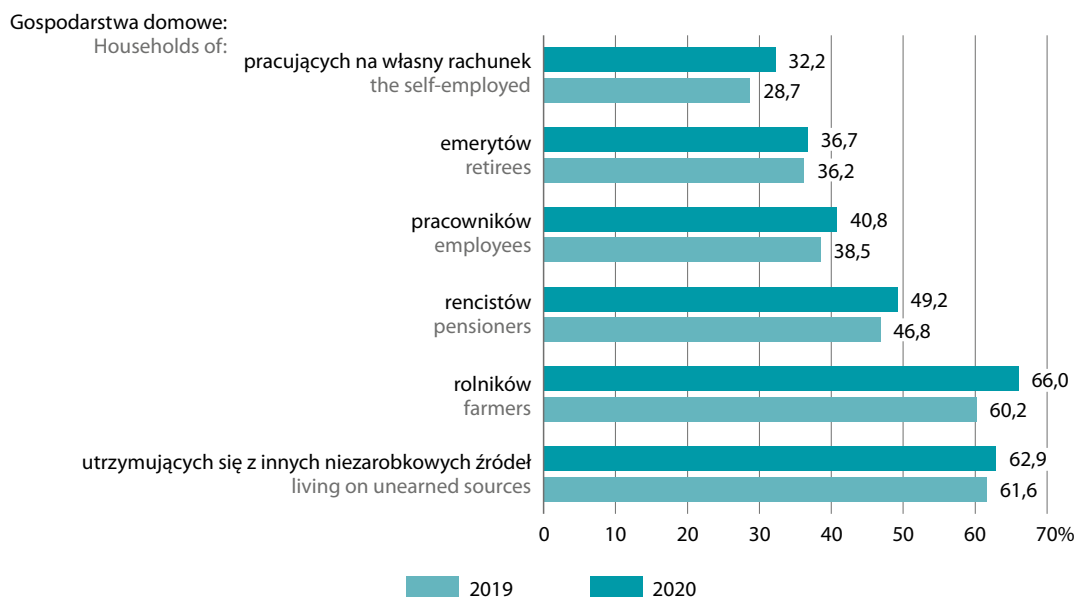
Niedostatek a źródło dochodu w gospodarstwach domowych

Privation vs. source of income in households

Zasięg niedostatku był wyraźnie zróżnicowany w zależności od grupy społeczno-ekonomicznej określonej ze względu na główne źródła dochodów gospodarstwa domowego. Osoby z gospodarstw domowych rolników (66%) oraz osoby z gospodarstw domowych utrzymujących się przede wszystkim z innych niezarobkowych źródeł (ok. 63%) należały w roku 2020 do najczęściej doświadczających niedostatku. Wyraźnie wyższy od przeciętnego był też poziom zasięgu niedostatku w gospodarstwach domowych rencistów. Niedostatku w tej grupie doświadczała bez mała połowa osób (ok. 49%). W 2020 r., tak jak w poprzednich latach, najmniejszą wartość odsetka osób dotkniętych niedostatkiem odnotowano wśród gospodarstw domowych utrzymujących się z pracy na własny rachunek (ok. 32%).

Wykres 2.3. Zasięg sfery niedostatku w gospodarstwach domowych według grup społeczno-ekonomicznych (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 2.3. Privation rate in households by socio-economic groups (% of people in households)

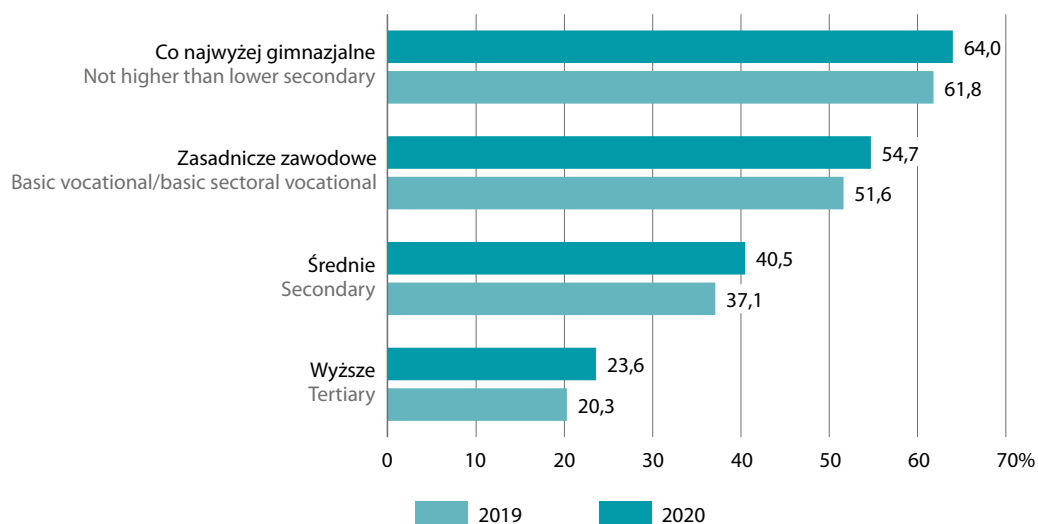
Zasięg sfery niedostatku a wykształcenie

Privation rate vs. education level

Niezmiennie od lat jednym z najważniejszych czynników różnicujących zarówno zasięg ubóstwa, jak i niedostatku jest poziom wykształcenia. Czym poziom wykształcenia głowy gospodarstwa domowego był wyższy, tym odnotowany zasięg sfery niedostatku mniejszy. W 2020 r. w gospodarstwach domowych, których głowa (zwana inaczej osobą odniesienia w gospodarstwie domowym) legitymowała się wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym, w sferze niedostatku żyło ok. 64% osób, natomiast w gospodarstwach, w których głowa miała ukończone studia wyższe – niecałe 24%.

Wykres 2.4. Zasięg sfery niedostatku według poziomu wykształcenia głowy gospodarstwa domowego^a (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 2.4. Privation rate in households by education level of the head of the household^a (% of people in households)

^a Głowa gospodarstwa domowego (określana w badaniu budżetów gospodarstw domowych jako osoba odniesienia) to osoba, która ukończyła 16 lat i osiąga stały w dłuższym okresie czasu, najwyższy dochód spośród wszystkich członków gospodarstwa domowego.
^a The head of the household (defined as a reference person in Household Budget Survey) is a person at the age of 16 and over who gains permanent in the longer time, the highest income of all the household members.

Zasięg sfery niedostatku a typ gospodarstwa domowego i liczba dzieci w gospodarstwie domowym

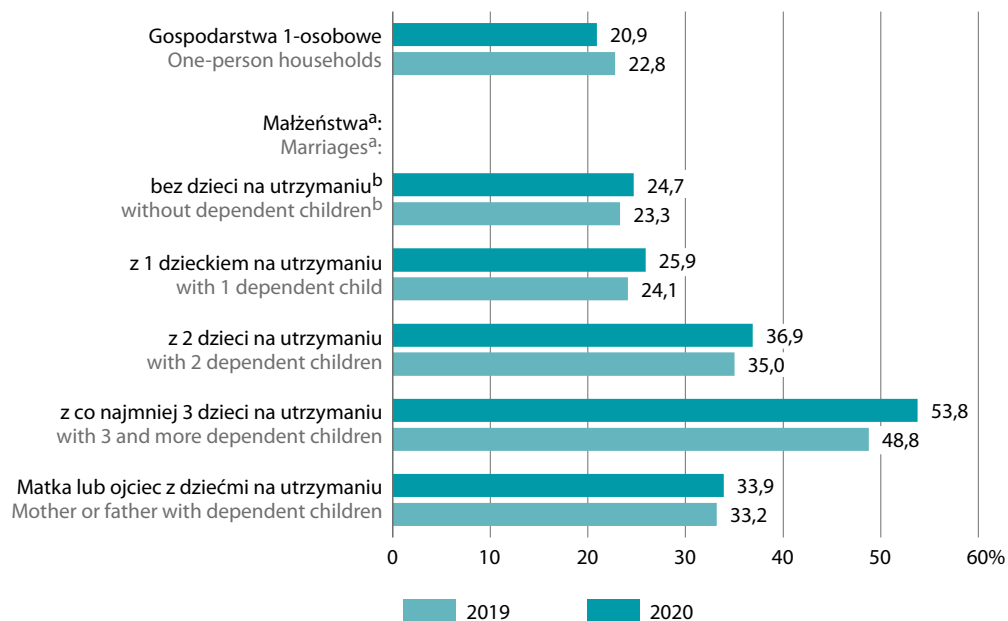
Privation rate vs. household types and number of children in the household

Zasięg niedostatku jest wyraźnie różnicowany w zależności od typu gospodarstwa (uwzględniającego obecność w gospodarstwie domowym dzieci na utrzymaniu do ukończenia 25 roku życia). Niedostatkiem dotknięte były w największym stopniu rodziny wielodzietne. W gospodarstwach małżeństw z co najmniej 3 dziećmi na utrzymaniu w 2020 r. w sferze niedostatku żyło ok. 54% osób. Osoby z rodzin niepełnych były w wyraźnie lepszej sytuacji (ok. 34% osób w sferze niedostatku) niż z rodzin wielodzietnych. Najniższe odsetki osób wydających na swoje utrzymanie mniej niż przyjęte granice niedostatku odnotowano wśród gospodarstw jednoosobowych (ok. 21%), a także wśród małżeństw bezdzietnych oraz małżeństw z 1 dzieckiem na utrzymaniu (ok. 25–26%).

Jeżeli natomiast uwzględnimy typologię gospodarstw domowych ze względu na obecność i liczbę dzieci w wieku 0–17 lat w gospodarstwach domowych, to okaże się, że w 2020 r. odsetek osób żyjących w sferze niedostatku wynosił od niecałych 34% wśród gospodarstw domowych bez dzieci w tym wieku, ok. 40% wśród gospodarstw domowych z jednym dzieckiem, do ponad 58% wśród gospodarstw domowych z co najmniej trojgiem dzieci.

Wykres 2.5. Zasięg sfery niedostatku według typu gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 2.5. Privation rate by household types (% of people in households)

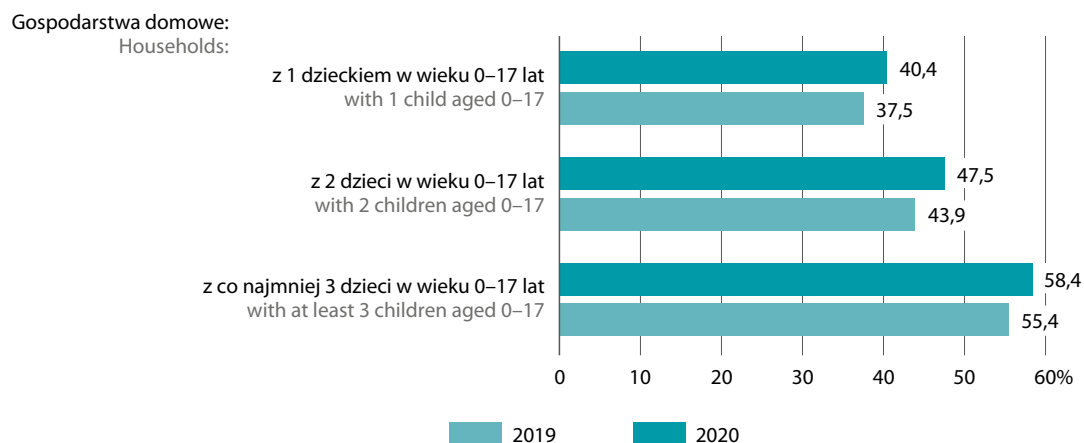

a W grupie małżeństw uwzględnione zostały także związki nieformalne. b Dziecko na utrzymaniu to osoba w wieku 0–14 lat będąca w składzie gospodarstwa domowego lub osoba w wieku 15–25 lat, o ile nie posiada własnego źródła utrzymania i nie pozostaje w związku małżeńskim lub związku nieformalnym.

a Cohabiting couple are included in marriages. b A dependent child is a person aged 0–14 or a person aged 15–25 with no own source of income and not married (or not living in cohabiting couple).

Wykres 2.6. Zasięg sfery niedostatku w gospodarstwach domowych z dziećmi w wieku 0–17 lat^a (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 2.6. Privation rate in households with children aged 0–17^a (% of people in households)

a Dane odnoszą się do gospodarstw domowych z dziećmi w wieku 0–17 niezależnie od tego, czy są utrzymywane przez rodziców (lub innych członków gospodarstwa), czy mają własne źródło utrzymania, takie jak np. renta rodzinna lub alimenty. W skład tych gospodarstw oprócz rodziców i dzieci w wieku 0–17 mogą wchodzić także inne osoby, takie jak np. starsze rodzeństwo, dziadkowie czy bracia lub siostry jednego z rodziców.

a The data refer to households with children aged 0–17, regardless of whether they are supported by parents (or other household members) or have their own source of income, such as a survivor's pension or alimony. Apart from parents and children aged 0–17, these households may also include other persons, such as older siblings, grandparents or brothers or sisters of one of the parents.

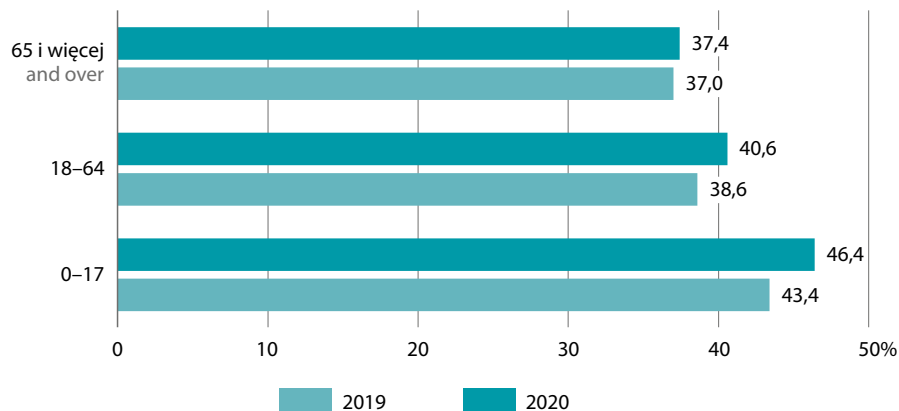
Zasięg sfery niedostatku a wiek

Privation rate vs. age

Wyższy poziom niedostatku w gospodarstwach domowych z dziećmi znajduje odzwierciedlenie w zróżnicowaniu zasięgu niedostatku ze względu na wiek. Tak jak w latach poprzednich w 2020 r. wyższą wartość stopy niedostatku – ok. 46% – odnotowano wśród dzieci i młodzieży poniżej 18 roku życia niż wśród osób w pozostałych analizowanych grupach wieku, to jest w grupie 18–64 lata oraz wśród osób w wieku co najmniej 65 lat, dla których wskaźnik ten osiągnął wartość odpowiednio: ok. 41% i ok. 37%.

Wykres 2.7. Zasięg sfery niedostatku według wieku osób (% osób w gospodarstwach domowych)

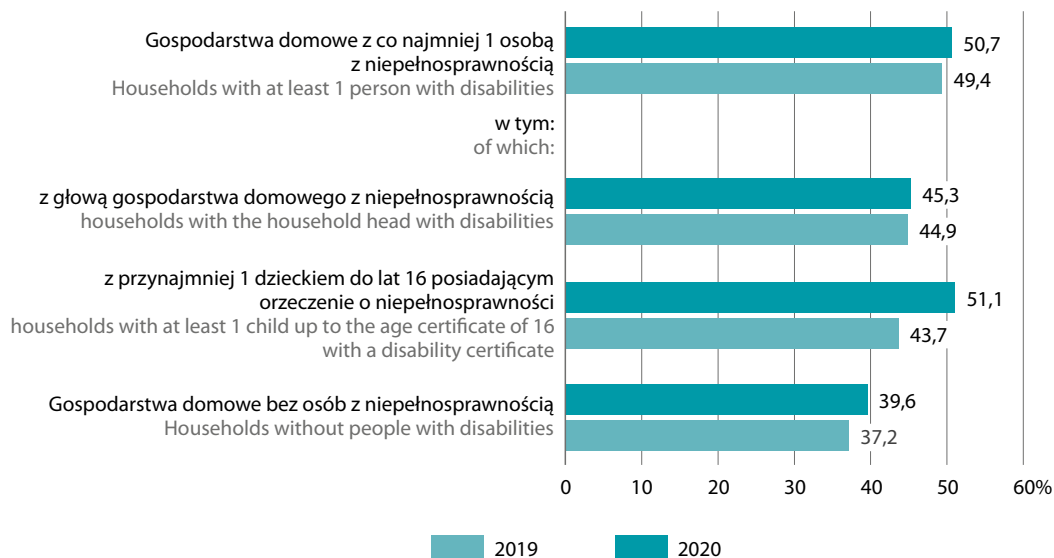
Chart 2.7. Privation rate by age (% of people in households)

Zasięg sfery niedostatku a niepełnosprawność

Privation rate vs. disability

Wykres 2.8. Zasięg sfery niedostatku w gospodarstwach domowych według obecności osób z orzeczeniem o niepełnosprawności (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 2.8. Privation rate by presence of people with legally confirmed disabilities on a household (% of people in households)

Odnutowywane od lat wskaźniki zasięgów sfery niedostatku (podobnie jak wskaźniki zasięgów ubóstwa ekonomicznego) wskazują na niepełnosprawność jako czynnik zwiększający ryzyko doświadczania niedostatku. W 2020 r. niedostatkiem dotknięta była połowa osób (ok. 51%) z gospodarstw domowych, w skład których wchodziła przynajmniej jedna osoba z niepełnosprawnością (według kryterium prawnego). Dla porównania w gospodarstwach bez osób z niepełnosprawnością było to ok. 40% osób.

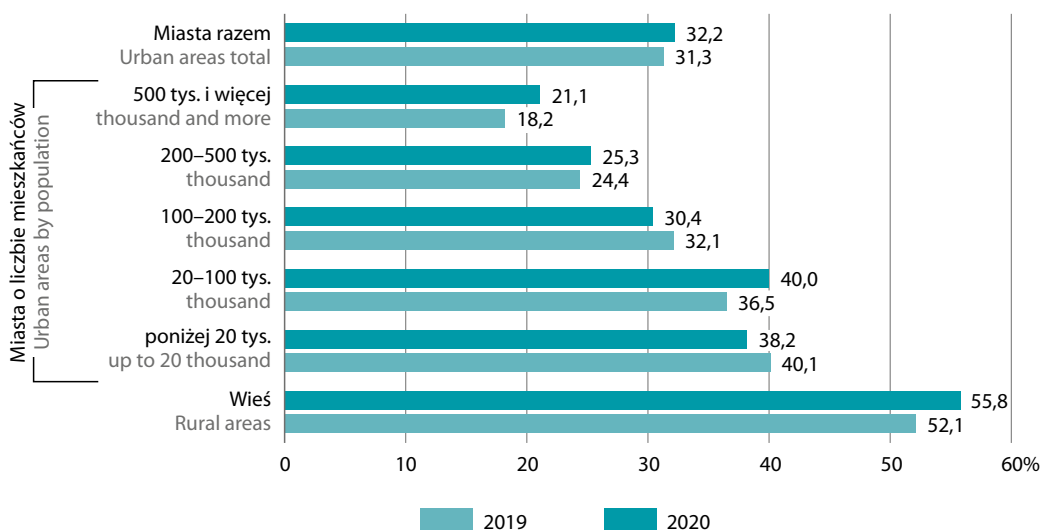
Terytorialne zróżnicowanie zasięgu niedostatku

Territorial diversity of privation rate

Dane za 2020 r. potwierdzają występowanie wyraźnych różnic zasięgu sfery niedostatku ze względu na klasę miejscowości zamieszkania. Tak jak w przypadku zasięgu ubóstwa ekonomicznego, także zasięg sfery niedostatku był wyraźnie większy na wsi (prawie 56% osób) niż w miastach (ok. 32% osób). Odsetek ludności żyjącej w gospodarstwach domowych o wydatkach niższych od minimum socjalnego był zdecydowanie najniższy w największych miastach liczących co najmniej 500 tys. mieszkańców. W tej grupie miast w 2020 r. w sferze niedostatku żyła mniej więcej co piąta osoba (ok. 21%). Wśród mieszkańców miast najczęściej niedostatku doświadczali osoby żyjące w miastach nieprzekraczających 100 tys. mieszkańców (w zależności od grupy miast 38–40% osób).

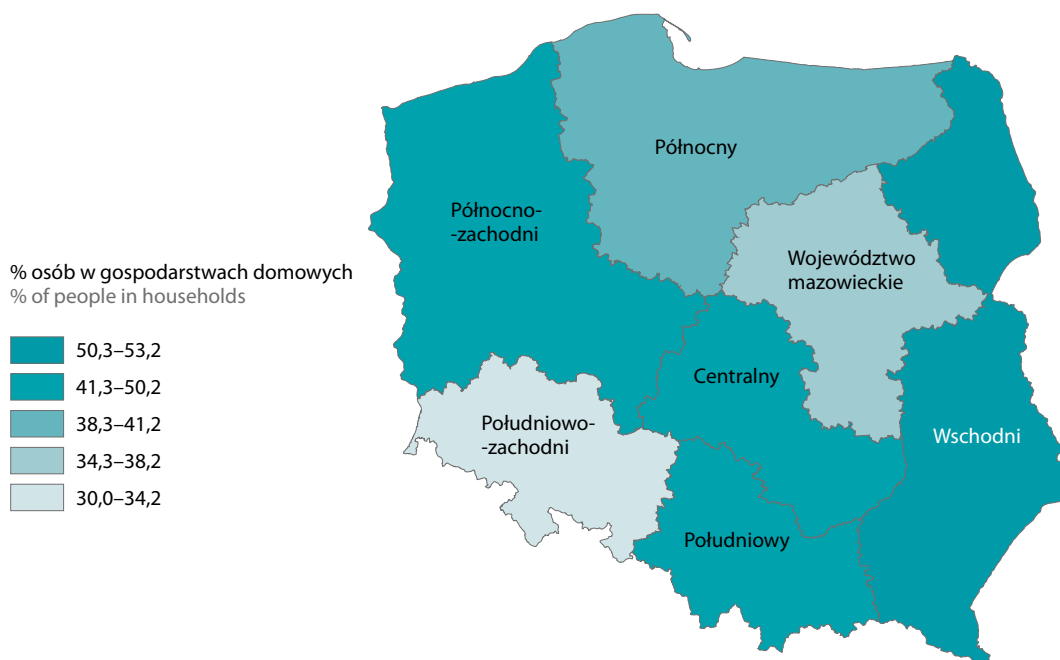
Wykres 2.9. Zasięg sfery niedostatku według klasy miejscowości zamieszkania (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 2.9. Privation rate by class of place of residence (% of people in households)

Oprócz różnic pomiędzy poszczególnymi klasami miejscowości zamieszkania, zaobserwowano także znaczne rozpiętości zasięgu sfery niedostatku w zależności od makroregionów. Najwyższe odsetki osób dotkniętych niedostatkiem odnotowano w 2020 r. w makroregionie wschodnim (ponad 53%) oraz makroregionach: centralnym (ok. 45%) i południowym (ok. 44%). Najrzadziej (według przyjętych kryteriów) niedostatku doświadczali natomiast mieszkańcy makroregionu południowo-zachodniego (30%) oraz województwa mazowieckiego (ok. 35%). Podobnie jak w przypadku zasięgu ubóstwa, tak również w przypadku zasięgu sfery niedostatku występowało duże zróżnicowanie wewnątrz poszczególnych makroregionów. Największe różnice w poziomie wskaźników zasięgu niedostatku pomiędzy województwami (regionami) tworzącymi dany makroregion odnotowano w województwie mazowieckim, gdzie odsetek osób żyjących w sferze niedostatku w regionie mazowieckim był ponad dwukrotnie wyższy niż w regionie warszawskim stołecznym. Znaczące różnice odnotowano także w makroregionie północnym, w skład którego wchodzi województwo warmińsko-mazurskie charakteryzujące się jednym z najwyższych wskaźników niedostatku oraz województwo pomorskie należące do regionów o najniższym poziomie wskaźnika niedostatku w kraju. Najmniejszym zróżnicowaniem wewnętrznym charakteryzowały się makroregiony: południowo-zachodni oraz wschodni.

Mapa 2.1. Zasięg sfery niedostatku w 2020 r. według makroregionów
 Map 2.1. Privation rate in 2020 by macroregions

2.3. Zmiany zasięgów sfery niedostatku w latach 2019–2020

2.3. Changes in the privation rates in 2019–2020

Przypomnijmy, iż w 2020 r. dotkniętym pandemią COVID-19, w porównaniu z 2019 r. odnotowano w Polsce dwupunktowy wzrost wartości wskaźnika zasięgu niedostatku (z 39,4% do 41,4%). Przy czym tak jak w przypadku ubóstwa zaobserwowano duże zróżnicowanie zmian stopy niedostatku w zależności od uwzględnianych w analizie grup ludności.

Największe bezwzględne zmiany (ujmowane w punktach procentowych) w poziomie zasięgu niedostatku wśród grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych odnotowano w przypadku gospodarstw domowych rolników (wzrost o ok. 6 p. proc.) oraz gospodarstw utrzymujących się z pracy na rachunek własny (wzrost o niecałe 4 p. proc.). Zwraca przy tym uwagę relatywnie niewielki wzrost rok do roku (2019–2020) zasięgu niedostatku, jeśli chodzi o emerytów, rencistów oraz utrzymujących się z innych niezarobkowych źródeł, w tym przede wszystkim ze świadczeń społecznych (wzrost co najwyżej o ok. 2 p. proc.). Obostrzenia związane z pandemią COVID-19 w stosunkowo mniejszym stopniu wpłynęły na pogorszenie sytuacji materialnej ich gospodarstw domowych niż gospodarstw domowych czerpiących dochody z bieżącej aktywności zawodowej.

Jeśli weźmiemy pod uwagę grupowanie gospodarstw domowych ze względu na poziom wykształcenia głowy gospodarstwa domowego, to okaże się że wzrost wskaźnika zasięgu niedostatku oscylował w granicach ok. 2–3 p. proc. W najmniejszym stopniu niekorzystne zmiany dotknęły osoby o najniższym poziomie wykształcenia.

W 2020 r. w porównaniu z 2019 r. odnotowano wzrost zasięgu sfery niedostatku wśród gospodarstw domowych z dziećmi. Potwierdzają to zarówno dane uwzględniające klasyfikację gospodarstw domowych ze względu na tzw. typ biologiczny gospodarstwa, w którym brane są pod uwagę dzieci na utrzymaniu do 25 roku życia, jak również dane dotyczące gospodarstw domowych klasyfikowanych ze względu na obecność w nich dzieci w wieku 0–17 lat. W przypadku małżeństw z 1 lub 2 dziećmi na utrzymaniu odsetek osób do-

tkniętych niedostatkiem wzrósł o ok. 2 p. proc., natomiast wśród małżeństw z co najmniej 3 dziećmi – o 5 p. proc. Wśród rodzin niepełnych pozostał on na zbliżonym poziomie co w 2019 r. (wzrost poniżej 1 p. proc.).

W przypadku gospodarstw domowych z dziećmi w wieku 0–17 lat zasięg sfery niedostatku w 2020 r. w porównaniu z 2019 roku w zależności od liczby dzieci był większy o ok. 3–4 p. proc. (najbardziej wzrósł wśród gospodarstw domowych z 2 dziećmi).

Zwiększenie zasięgu sfery niedostatku wśród gospodarstw domowych z dziećmi znalazło odzwierciedlenie we wzroście w 2020 r. o 3 p. proc. wartości wskaźnika zasięgu niedostatku wśród osób w wieku 0–17 lat. W grupie wieku 18–64 lata zasięg niedostatku był wyższy niż w 2019 r. o 2 p. proc. natomiast wśród osób liczących co najmniej 65 lat pozostawał w obu latach na zbliżonym poziomie. Rok 2020 nie przyniósł wyraźnych zmian zasięgu niedostatku w całej grupie gospodarstw domowych z osobami niepełnosprawnymi (wzrost o ponad 1 p. proc.) przy czym odnotowano znaczący (o ok. 7 p. proc.) wzrost odsetka osób dotkniętych niedostatkiem wśród podgrupy gospodarstw domowych z dziećmi do lat 16 posiadającymi orzeczenie o niepełnosprawności.

W roku 2020 odnotowano także wyraźne różnice w zmianach zasięgu niedostatku ze względu na klasę miejscowości zamieszkania. Zaobserwowano różne kierunki zmian w obrębie miast o różnych wielkościach. O ok. 3–4 p. proc. wzrosły odsetki osób doświadczających niedostatku w grupach miast liczących od 20 do 100 tys. mieszkańców oraz w największych ośrodkach miejskich liczących co najmniej 500 tys. mieszkańców. Mniej wyraźny wzrost zasięgu niedostatku (o niecały 1 p. proc.) odnotowano w miastach od 200 do 500 tys. mieszkańców. W pozostałych dwóch grupach miast (poniżej 20 tys. mieszkańców oraz 100–200 tys. mieszkańców) odnotowano natomiast spadek zasięgu sfery niedostatku o ok. 2 p. proc. Na wsi zasięg niedostatku zwiększył się w porównaniu z 2019 r. o niecałe 4 p. proc.

Wyrażone w punktach procentowych bezwzględne zmiany zasięgu sfery niedostatku wśród różnych grup ludności jakie zaobserwowano między rokiem 2020 a rokiem 2019 nie pozwalają w pełni uchwycić dynamiki zmian. Czym innym jest bowiem taka sama zmiana wyrażona w punktach procentowych (np. o 2 p. proc.), ale odnosząca się do różnych wartości wskaźników dotyczących opisywanego zjawiska (np. 50% a 20%). Dlatego też należy wziąć pod uwagę także zmiany o charakterze względnym, mówiące o tym, o ile procent zmieniła się wartość wskaźnika (w naszym wypadku wskaźnika zasięgu niedostatku) w danym roku w stosunku do wartości wskaźnika w roku stanowiącym punkt odniesienia. Z badania budżetów gospodarstw domowych wynika, że w 2020 r. w porównaniu z 2019 r. największy relatywny wzrost wskaźnika zasięgu niedostatku odnotowano wśród gospodarstw domowych z dziećmi dotkniętymi niepełnosprawnością, gospodarstw, w których głowa legitymowała się wykształceniem wyższym, wśród mieszkańców największych miast (500 tys. i więcej) oraz wśród osób z gospodarstw, w których głównym źródłem utrzymania była praca na rachunek własny. We wszystkich wymienionych grupach wartość stopy niedostatku w 2020 r. przewyższała o kilkanaście procent wartość wskaźnika z 2019 r. Dla ogółu ludności wartość wskaźnika zasięgu niedostatku w 2020 r. była wyższa niż w 2019 r. o 5%.

Aneks tabelaryczny

Tabular annex

Tablica 2.1. Granice sfery niedostatku^a dla wybranych typów gospodarstw domowych (zł)

Table 2.1. Privation thresholds^a for selected types of households (PLN)

Wyszczególnienie Specification	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Gospodarstwa pracowników i pracujących na własny rachunek Households of employees and self-employed													
1-osobowe 1-person	862	884	938	983	1027	1063	1062	1079	1094	1144	1171	1218	1215
4-osobowe (2 osoby dorosłe i 2 dzieci do 14 roku życia) 4-person households (2 adults and 2 children up to 14 years)	2327	2388	2352	2654	2772	2869	2867	2913	2954	3090	3163	3287	3280
Gospodarstwa pozostałych grup społeczno-ekonomicznych Households of other socio-economics groups													
1-osobowe 1-person	867	895	950	987	1046	1067	1062	1080	1091	1132	1155	1195	1201
4-osobowe (2 osoby dorosłe i 2 dzieci do 14 roku życia) 4-person households (2 adults and 2 children up to 14 years)	2340	2417	2566	2666	2824	2880	2867	2915	2497	3056	3118	3226	3244

a Średnio w miesiącu w IV kwartale.

a On average per month in the 4th quarter.

Tablica 2.2. Zasięgi sfery niedostatku według grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych (% osób w gospodarstwach domowych)

Table 2.2. Privation rates by socio-economic groups of households (% of people in households)

Gospodarstwa domowe Households of	2017	2018	2019	2020
Ogółem Total	38,7	41,2	39,4	41,4
Pracujących na własny rachunek The self-employed	26,4	30,6	28,7	32,2
Emerytów Retirees	36,6	37,7	36,2	36,7
Pracowników Employees	36,9	40,3	38,5	40,8
Rencistów Pensioners	48,1	51,4	46,8	49,2
Rolników Farmers	57,2	60,2	60,2	66,0
Utrzymujących się z innych niezarobkowych źródeł Living on unearned sources	62,0	62,0	61,6	62,9

Tablica 2.3. Zasięgi sfery niedostatku według poziomu wykształcenia głowy gospodarstwa domowego^a (% osób w gospodarstwach domowych)Table 2.3. Privation rates by education level of the head of the household^a (% of people in households)

Wyszczególnienie Specification	2017	2018	2019	2020
Ogółem Total	38,7	41,2	39,4	41,4
Co najwyżej gimnazjalne Not higher than lower secondary	61,5	64,0	61,8	64,0
Zasadnicze zawodowe Basic vocational/basic sectoral vocational	50,9	54,4	51,6	54,7
Średnie Secondary	35,0	37,7	37,1	40,5
Wyższe Tertiary	17,3	20,2	20,3	23,6

a Głowa gospodarstwa domowego (określana w Badaniu budżetów gospodarstw domowych jako osoba odniesienia) to osoba, która ukończyła 16 lat i osiąga stały w dłuższym okresie czasu, najwyższy dochód spośród wszystkich członków gospodarstwa domowego.
a The head of the household (defined as a reference person in Household Budget Survey) is a person at the age of 16 and over who gains permanent in the longer time, the highest income of all the household members.

Tablica 2.4. Zasięgi sfery niedostatku według typów gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)

Table 2.4. Privation rates by household types (% of people in households)

Gospodarstwa domowe Households	2017	2018	2019	2020
Ogółem Total	38,7	41,2	39,4	41,4
1-osobowe One-person households	22,8	23,6	22,8	20,9
Małżeństwa ^a : Marriages ^a :				
bez dzieci na utrzymaniu ^b without dependent children ^b	22,8	25,6	23,3	24,7
z 1 dzieckiem na utrzymaniu with 1 dependent child	23,8	26,6	24,1	25,9
z 2 dziećmi na utrzymaniu with 2 dependent children	34,0	36,8	35,0	36,9
z co najmniej 3 dziećmi na utrzymaniu with 3 and more dependent children	50,0	52,9	48,8	53,8
Matka lub ojciec z dziećmi na utrzymaniu Mother or father with dependent children	36,3	38,5	33,2	33,9

a W grupie małżeństw uwzględniono również związki nieformalne. b Dziecko na utrzymaniu jest to osoba w wieku 0–14 lat (włącznie), będąca w składzie gospodarstwa domowego lub osoba w wieku 15–25 lat, o ile nie posiada własnego źródła utrzymania lub nie pozostaje w związku małżeńskim (lub związku nieformalnym).

a Including cohabiting couples. b A dependent child is a person up to the age of 14 or a person aged 15–25 with no own source of income and not married (or not living in cohabiting couple).

Tablica 2.5. Zasięgi sfery niedostatku w gospodarstwach domowych z dziećmi w wieku 0–17 lat (% osób w gospodarstwach domowych)

Table 2.5. Privation rates in households with the children aged 0–17 (% of people in households)

Gospodarstwa domowe Households	2017	2018	2019	2020
Ogółem Total	38,7	41,2	39,4	41,4
Z co najmniej 1 dzieckiem w wieku 0–17 lat with at least 1 child aged 0–17	44,0	46,4	44,0	47,3
1 dzieckiem w wieku 0–17 lat with 1 child aged 0–17	39,1	40,7	37,5	40,4
z 2 dzieci w wieku 0–17 lat with 2 children aged 0–17	43,1	46,1	43,9	47,5
z co najmniej 3 dzieci w wieku 0–17 lat with at least 3 children aged 0–17	54,1	56,9	55,4	58,4
bez dzieci w wieku 0–17 lat without children aged 0–17	31,9	34,4	33,3	33,5

Tablica 2.6. Zasięgi sfery niedostatku według wieku (% osób w gospodarstwach domowych)

Table 2.6. Privation rates in households by age (% of people in households)

Osoby w wieku (w latach) People in age (in years)	2017	2018	2019	2020
Ogółem Total	38,7	41,2	39,4	41,4
0–17	43,1	45,7	43,4	46,4
18–64	37,9	40,5	38,6	40,6
65 i więcej and over	35,2	37,3	37,0	37,4

Tablica 2.7. Zasięgi sfery niedostatku w gospodarstwach domowych według obecności osób z orzeczeniem o niepełnosprawności^a (% osób w gospodarstwach domowych)Table 2.7. Privation rates in households by presence of people with legally confirmed disabilities^a (% of people in households)

Wyszczególnienie Specification	2017	2018	2019	2020
Ogółem Total	38,7	41,2	39,4	41,4
Gospodarstwa domowe z co najmniej 1 osobą z niepełnosprawnością Households with at least 1 person with disabilities	48,4	50,8	49,4	50,7
w tym: of which:				
z głową gospodarstwa domowego z niepełnosprawnością with the household head with disabilities	45,1	48,7	44,9	45,3
z przynajmniej z 1 dzieckiem do lat 16 posiadającym orzeczenie o niepełnosprawności with at least 1 child up to the age of 16 with a disability certificate	45,5	44,1	43,7	51,1
Gospodarstwa domowe bez osób z niepełnosprawnością Households without people with disabilities	36,4	39,0	37,2	39,6

a W przypadku osób w wieku 16 lat i więcej za osobę z orzeczeniem o niepełnosprawności (z niepełnosprawnością prawną) uznawana jest osoba posiadająca orzeczenie o stopniu niepełnosprawności wydane przez odpowiedni organ. Osobom do 16 roku życia wydaje się orzeczenie o niepełnosprawności (bez orzekania o jej stopniu).

a In the case of people aged 16 and over as a person with disabilities is recognised a person who has a decision on the degree of disability issued by an appropriate adjudicating body. In the case of people up to the age of 16 as a person with disabilities is recognized a person who has a disability certificate (without deciding the degree).

Tablica 2.8. Zasięgi sfery niedostatku według klasy miejscowości zamieszkania (% osób w gospodarstwach domowych)

Table 2.8. Privation rates in households by class of place of residence (% of people in households)

Wyszczególnienie Specification	2017	2018	2019	2020
Ogółem Total	38,7	41,2	39,4	41,4
Miasta razem Urban areas total	30,9	33,0	31,3	32,2
Miasta o liczbie mieszkańców: Urban areas by population:				
500 tys. i więcej thousand and more	19,3	21,3	18,2	21,1
200–500 tys. thousand	26,7	25,6	24,4	25,3
100–200 tys. thousand	28,9	33,0	32,1	30,4
20–100 tys. thousand	33,7	35,4	36,5	40,0
poniżej 20 tys. up to 20 thousand	41,7	45,7	40,1	38,2
Wieś Rural areas	50,9	53,9	52,1	55,8

Tablica 2.9. Wskaźniki zasięgu sfery niedostatku według makroregionów (% osób w gospodarstwach domowych)

Table 2.9. Privation rates by macroregions (% of people in households)

Wyszczególnienie Specification	2017	2018	2019	2020
Ogółem Total	38,7	41,2	39,4	41,4
Południowy	39,7	42,7	40,6	44,2
Północno-zachodni	40,1	42,8	39,8	41,3
Południowo-zachodni	33,0	34,9	30,9	30,0
Północny	41,5	42,1	39,7	38,8
Centralny	33,7	39,3	39,9	44,7
Wschodni	49,5	49,2	50,1	53,2
Województwo mazowieckie	29,6	34,1	32,2	34,7

Tablica 2.10. Głębokość sfery niedostatku^a (%)Table 2.10. Privation depth^a (%)

	2017	2018	2019	2020
Głębokość sfery niedostatku Privation depth	25	26	24	24

^a Wskaźnik ten informuje o ile procent przeciętne wydatki osób żyjących w niedostatku są niższe od przyjętej granicy niedostatku.
^a This indicator informs how much the average expenditure of the people living in privation is below the adopted privation threshold.

Rozdział 3

Chapter 3

Relatywne ubóstwo dochodowe i subiektywne oceny sytuacji dochodowej na podstawie Europejskiego badania dochodów i warunków życia ludności (EU-SILC) 2020

Relative income poverty and subjective income situation assessments based on the European survey of income and living conditions of the population (EU-SILC) 2020

Ubóstwo jest zjawiskiem złożonym, a wszelkie oceny dotyczące jego rozmiarów zależą od przyjętych rozwiązań metodologicznych oraz źródeł danych.

Od lat dziewięćdziesiątych GUS w sposób regularny publikuje dane dotyczące zasięgu ubóstwa ekonomicznego, szacowanego w oparciu o wyniki Badania budżetów gospodarstw domowych. W analizach ubóstwa ekonomicznego prowadzonych na podstawie tego badania za syntetyczną miarę dobrobytu ekonomicznego gospodarstwa domowego przyjęto poziom wydatków (zob. Rozdział 1. niniejszej publikacji). Wraz z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej oraz wprowadzeniem w 2005 r. do programu badań statystyki publicznej realizowanego co roku Europejskiego badania dochodów i warunków życia ludności (EU-SILC), GUS rozpoczął także pomiar i analizy ubóstwa dochodowego w Polsce według ustalonej i zharmonizowanej na poziomie Unii Europejskiej metodologii. W niniejszym rozdziale zaprezentowane zostały aktualnie dostępne dane na ten temat dotyczące Polski. Są to wyniki badania EU-SILC zrealizowanego przez GUS w dniach 18 września – 4 grudnia 2020 r. Uzupełnieniem informacji o charakterze obiektywnym są dane dotyczące subiektywnych ocen sytuacji dochodowej gospodarstw domowych przedstawione w końcowej części rozdziału.

3.1. Zasięg relatywnego ubóstwa dochodowego¹⁴

3.1. Extent of relative income poverty

Za podstawową miarę ubóstwa na poziomie Unii Europejskiej przyjmuje się wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym. Pokazuje on odsetek osób żyjących w gospodarstwach domowych, w których roczny poziom dochodów do dyspozycji¹⁵ jest niższy od krajowego progu (granicy) ubóstwa, przyjętego na poziomie

¹⁴ Prezentowane w tym rozdziale dane dotyczące zasięgu „relatywnego ubóstwa dochodowego” z założenia nie powinny być wprost porównywane z ocenami dotyczącymi zasięgu „relatywnego ubóstwa wydatkowego” prezentowanymi w Rozdziale 1. Różnice dotyczące zarówno rozmiarów, jak i charakterystyki populacji ubogich są wypadkową zastosowania innych źródeł danych, różnych definicji operacyjnych ubóstwa i innych rozwiązań metodologicznych (inne miary dobrobytu – wydatki vs. dochody, różne skale ekwiwalentności – oryginalna OECD vs. zmodyfikowana OECD, przyjęcie innych parametrycznych granic ubóstwa – 50% średnich wydatków vs. 60% mediany dochodów). Analizę wpływu zastosowanych rozwiązań metodologicznych oraz źródeł danych na oceny zasięgu ubóstwa ekonomicznego w Polsce zawiera m.in. opracowanie: A. Bieńkuńska, T. Piasecki, K. Sobestjański Influence of the adopted methodological solutions on the assessments of the monetary poverty range. The case of Poland (working paper), UNECE Seminar on poverty measurement, 5-6 May 2015, Geneva, Switzerland, dostępne na stronie https://unece.org/fileadmin/DAM/stats/documents/ece/ces/ge.15/2015/WP_9_EN_Poland_REV.pdf

¹⁵ Dochód do dyspozycji definiowany jest jako suma dochodów pieniężnych (w przypadku pracy najemnej uwzględniających dodatkowo korzyści niepieniężne związane z użytkowaniem samochodu służbowego) netto (po odliczeniu zaliczek na podatek dochodowy, podatków od dochodów z własności, składek na ubezpieczenie społeczne, zdrowotne) wszystkich członków gospodarstwa domowego pomniejszona o: podatki od nieruchomości, transfery pieniężne przekazane innym gospodarstwom domowym oraz saldo rozliczeń z urzędem skarbowym.

60% krajowej mediany dochodów do dyspozycji (z uwzględnieniem otrzymywanych przez gospodarstwa domowe pieniężnych transferów społecznych)¹⁶.

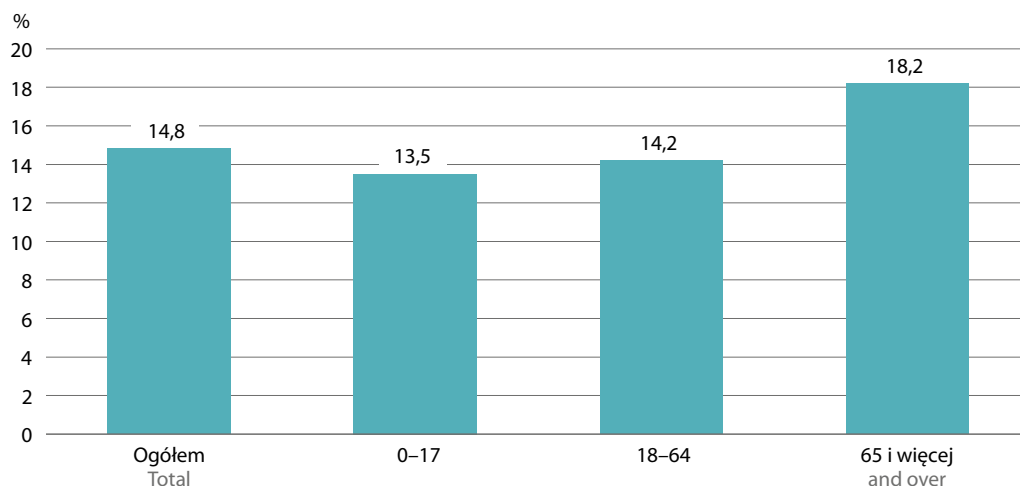
Aby móc porównywać ze sobą sytuację gospodarstw domowych różniących się wielkością i strukturą demograficzną (co ma wpływ na koszty ich utrzymania) przy obliczaniu poziomu dochodów i ustalaniu granicy ubóstwa zastosowano tzw. zmodyfikowaną skalę ekwiwalentności OECD¹⁷.

Interpretując wyniki badania EU-SILC dotyczące poziomu i zróżnicowania sytuacji dochodowej, w tym informacje na temat zasięgu ubóstwa należy pamiętać, iż rokiem odniesienia dla danych o dochodach gospodarstw domowych jest rok poprzedzający badanie. Oznacza to, że prezentowane wartości wskaźnika ubóstwa relatywnego z badania EU-SILC zrealizowanego w 2020 r. obliczane są w oparciu o dochody gospodarstw domowych uzyskane w 2019 r. Nie odzwierciedlają one więc jeszcze wpływu pandemii COVID-19 na obiektywną sytuację dochodową gospodarstw domowych, a tym samym poziom ubóstwa dochodowego w 2020 r.

Wyniki badania EU-SILC z 2020 r. wskazują, że – biorąc pod uwagę sytuację dochodową gospodarstw domowych z 2019 r. – wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym osiągnął w Polsce wartość ok. 15%. W gospodarstwach domowych o dochodach poniżej relatywnej granicy ubóstwa dochodowego żyło 13,5% osób w wieku 0–17 lat, ponad 14% osób w wieku 18–64 lata oraz ponad 18% osób starszych (w wieku co najmniej 65 lat).

Wykres 3.1. Wskaźnik zagrożenia relatywnym ubóstwem dochodowym w Polsce w 2020 r. po uwzględnieniu w dochodach^a transferów społecznych według wieku (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 3.1. At-risk-of-poverty rate in Poland in 2020 after social transfers^a by age (% of people in households)

^a Rokiem odniesienia dla dochodów jest rok 2019.
^a The reference period for income is the year 2019.

Czynnikiem wyraźnie różnicującym zasięg relatywnego ubóstwa dochodowego w Polsce jest typ gospodarstwa domowego. Z danych pochodzących z badania EU-SILC 2020 r. wynika, że w najtrudniejszej

¹⁶ Interpretując informacje dotyczące zasięgu relatywnego ubóstwa dochodowego należy mieć na względzie założenia towarzyszące wyborowi takiego podejścia do pomiaru ubóstwa. W podejściu relatywnym (względny) ubóstwo rozważane jest jako forma nierówności, nadmiernego dystansu pomiędzy poziomem życia poszczególnych grup ludności i ubogie są te osoby /gospodarstwa domowe, których poziom życia (w tym wypadku utożsamiany z dochodami) jest znacznie niższy niż pozostałych członków danego społeczeństwa. W podejściu względnym ubóstwo nie może być w praktyce całkowicie wyeliminowane, a spadek /wzrost odsetka ubogich następuje w wyniku zmniejszenia/zwiększenia nierówności rozkładu dochodów.

¹⁷ Według zmodyfikowanej skali OECD wagę 1 przypisuje się pierwszej osobie w gospodarstwie domowym w wieku 14 lat i więcej; 0,5 – każdej następnej osobie w tym wieku; 0,3 – każdemu dziecku w wieku poniżej 14 lat. Oznacza to, że granica ubóstwa dla gospodarstwa 4-osobowego złożonego z dwóch osób dorosłych i dwojga dzieci w wieku poniżej 14 lat jest 2,1 razy wyższa niż dla gospodarstwa 1-osobowego.

sytuacji znajdowały się osoby tworzące gospodarstwa jednoosobowe oraz gospodarstwa osób samotnych z dziećmi na utrzymaniu. Wśród osób samodzielnie gospodarujących zagrożona ubóstwem dochodowym była prawie co trzecia osoba – częściej były to kobiety (ok. 35%) niż mężczyźni (ok. 28%). Wśród osób samotnych z dziećmi na utrzymaniu wskaźnik zagrożenia ubóstwem osiągnął wartość ok. 28%. Dla porównania w gospodarstwach domowych składających się z dwóch osób dorosłych z co najmniej trojgiem dzieci na utrzymaniu – ubóstwem relatywnym zagrożonych było ok. 14%. Ogólnie w analizowanym roku odsetek osób o dochodach poniżej przyjętego progu ubóstwa był nieco niższy wśród gospodarstw z dziećmi na utrzymaniu (ok. 14%) niż wśród gospodarstw bez dzieci na utrzymaniu (ok. 16%).

Tablica 3.1. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem w Polsce w 2020 r. po uwzględnieniu w dochodach^a transferów społecznych według typu gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)
 Table 3.1. At-risk-of-poverty rate in Poland in 2020 after social transfers^a by type of households (% of people in households)

Ogółem Total	14,8
Samotna osoba dorosła Single total	32,5
Samotna kobieta Single female	34,9
Samotny mężczyzna Single male	27,8
Samotna osoba dorosła z dziećmi na utrzymaniu Single person, at least one dependent child	28,2
Dwie osoby dorosłe z jednym dzieckiem na utrzymaniu 2 adults, one dependent child	8,9
Dwie osoby dorosłe z 2 dziećmi na utrzymaniu 2 adults, 2 dependent children	10,5
Dwie osoby dorosłe z przynajmniej 3 dziećmi na utrzymaniu 2 adults, at least 3 dependent children	14,2
Gospodarstwa domowe bez dzieci na utrzymaniu Households without dependent children	15,7
Gospodarstwa domowe z dziećmi na utrzymaniu Households with dependent children	13,9

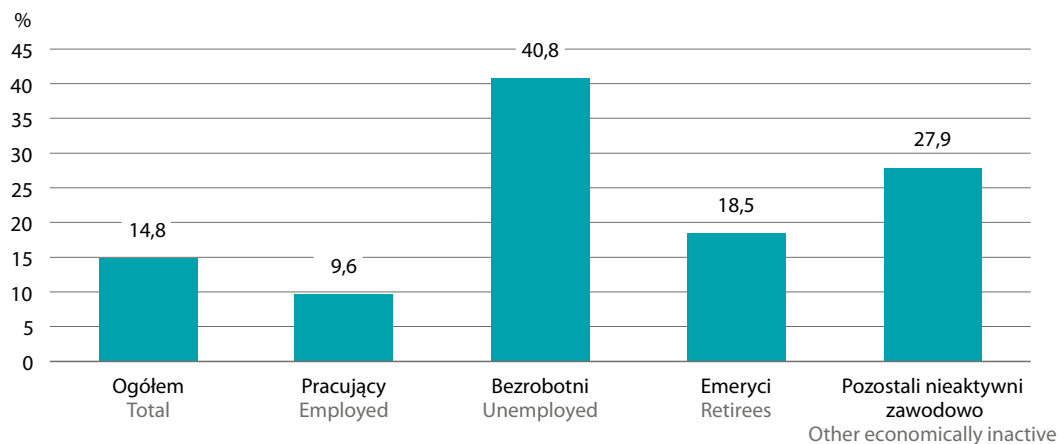
^a Rokiem odniesienia dla dochodów jest rok 2019.
^a The reference period for income is the year 2019.

Miejsce zajmowane na rynku pracy jest jednym z głównych czynników, które wpływają na ryzyko relatywnego ubóstwa dochodowego. Z badania EU-SILC 2020 wynika, że odsetek osób dotkniętych ubóstwem wynosił od niecałych 10% wśród osób pracujących (w tym na rachunek własny w rolnictwie i poza rolnictwem) poprzez 18,5% w przypadku emerytów do ok. 28% wśród osób nieaktywnych zawodowo z powodów innych niż przejście na emeryturę oraz ok. 41% wśród osób bezrobotnych.

Przy czym interpretując powyższe dane należy pamiętać, że zgodnie z przyjętą metodologią, o tym czy dana osoba jest zaliczana do kategorii ubogich decyduje sytuacja dochodowa całego gospodarstwa domowego, a nie indywidualne dochody poszczególnych członków gospodarstwa domowego. W związku z tym na przykład osoba pracująca, uzyskująca nawet wysokie dochody z tego tytułu może zostać zaliczona do kategorii ubogich, jeśli np. wchodzi w skład dużego gospodarstwa domowego i jest jedyną osobą posiadającą dochód w tym gospodarstwie.

Wykres 3.2. Wskaźnik zagrożenia relatywnym ubóstwem dochodowym w Polsce w 2020 r. po uwzględnieniu w dochodach^a transferów społecznych według aktywności ekonomicznej (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 3.2. At-risk-of-poverty rate in Poland in 2020 after social transfers^a by economic activity (% of people in households)

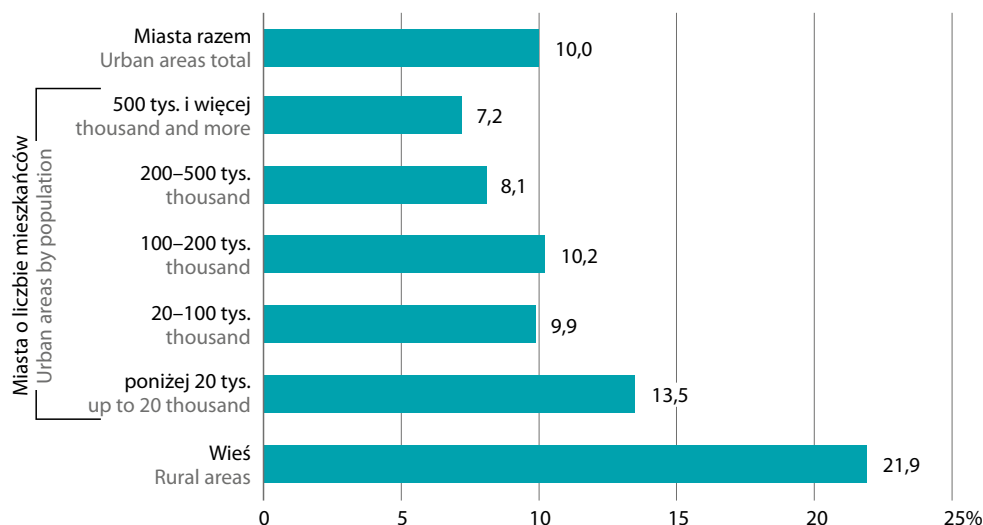

^a Rokiem odniesienia dla dochodów jest rok 2019.
^a The reference period for income is the year 2019.

Dane z badania EU-SILC zrealizowanego w 2020 r. potwierdzają występowanie wyraźnych różnic zasięgu relatywnego ubóstwa dochodowego ze względu na klasę miejscowości zamieszkania. Odsetek ludności w gospodarstwach domowych o dochodach niższych od granicy ubóstwa przyjętej na poziomie 60% krajowej mediany dochodów do dyspozycji wśród żyjących w miastach, wahał się od ok. 7–8% w grupach miast największych, liczących nie mniej niż 200 tys. mieszkańców do 13,5% wśród mieszkańców najmniejszych ośrodków miejskich (poniżej 20 tys. mieszkańców). Najczęściej ubóstwem relatywnym zagrożeni byli mieszkańcy wsi. Na wsi wskaźnik relatywnego ubóstwa dochodowego wyniósł ok. 22%, czyli był ponad dwukrotnie wyższy niż wśród ogółu mieszkańców miast (10%).

Wykres 3.3. Wskaźnik zagrożenia relatywnym ubóstwem dochodowym w Polsce po uwzględnieniu w dochodach^a transferów społecznych według klasy miejscowości zamieszkania (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 3.3. At-risk-of-poverty rate in Poland after social transfers^a by class of place of residence (% of people in households)

^a Rokiem odniesienia dla dochodów jest rok 2019.
^a The reference period for income is the year 2019.

W Polsce obserwuje się także duże różnice regionalne w zasięgu relatywnego ubóstwa dochodowego (zob. Tablica 3.2.). Najwyższe odsetki osób o relatywnie najniższych dochodach (poniżej przyjętej granicy ubóstwa relatywnego) odnotowano w makroregionie wschodnim (ok. 22%), a najniższe w makroregionach: południowym (ok. 11%) i południowo-zachodnim (ok. 12%). W pozostałych makroregionach wartość analogicznego wskaźnika wahała się od ok. 14% (makroregion północno-zachodni) do 15,5% (makroregion województwo mazowieckie). Należy jednocześnie zwrócić uwagę na wewnętrzne zróżnicowanie sytuacji dochodowej w poszczególnych makroregionach. Jest ono najbardziej widoczne w województwie mazowieckim, w którym wartość wskaźnika zagrożenia ubóstwem w regionie mazowieckim była około dwukrotnie wyższa niż w regionie stołecznym oraz w makroregionie północnym. Podobnie jak w przypadku województwa mazowieckiego w makroregionie północnym odsetek osób w regionie najbardziej zagrożonym ubóstwem (woj. warmińsko-mazurskie) był około dwukrotnie wyższy od odsetka osób w regionie najrzadziej dotkniętym ubóstwem dochodowym (woj. pomorskie)¹⁸.

Tablica 3.2. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem w Polsce w 2020 r. po uwzględnieniu w dochodach^a transferów społecznych według makroregionów (% osób w gospodarstwach domowych)

Table 3.2. At-risk-of-poverty rate in Poland in 2020 after social transfers^a by macroregions (NUTS 1) (% of people in households)

Ogółem Total	14,8
Południowy	11,3
Północno-zachodni	14,1
Południowo-zachodni	12,1
Północny	14,8
Centralny	15,0
Wschodni	22,1
Województwo mazowieckie	15,5

^a Rokiem odniesienia dla dochodów jest rok 2019.
^a The reference period for income is the year 2019.

3.2. Trwałość ubóstwa

3.2. Persistence of poverty

Zarówno indywidualne, jak i społeczne skutki ubóstwa zależą w dużym stopniu od tego czy mamy do czynienia tylko z krótkotrwałym epizodem czy też z utrwaloną złą sytuacją materialną gospodarstwa domowego. Aby analizować trwałość ubóstwa konieczne jest przyjęcie dłuższego okresu obserwacji tego zjawiska. Obserwacje zmian sytuacji bytowej tej samej grupy gospodarstw domowych na przestrzeni lat możliwe są dzięki badaniom panelowym. Analizy przekrojowe uwzględniają bowiem zarówno te osoby ubogie, które w danym roku trafiły do sfery ubóstwa po raz pierwszy, jak również i te, które znajdują się w trudnej sytuacji materialnej od wielu lat.

Na podstawie panelowego badania EU-SILC możliwa jest ocena trwałości relatywnego ubóstwa dochodowego w oparciu o czteroletni okres obserwacji tych samych osób. W oparciu o wyniki pochodzące z tzw. próby panelowej obejmującej osoby uczestniczące w czterech kolejnych edycjach badania tj. w 2017, 2018, 2019 oraz 2020 r. szacuje się, że niemal 28% mieszkańców Polski było dotkniętych relatywnym ubóstwem dochodowym przynajmniej przez rok, w tym prawie 12% przez wyłącznie jeden rok, ponad 6% przez 2 la-

¹⁸ Szczegółowe dane na temat zasięgu relatywnego ubóstwa dochodowego według województw wraz z oceną precyzji uzyskanych wyników zostaną przedstawione w raporcie z badania EU-SILC 2020 (Dochody i warunki życia ludności Polski – raport z badania EU-SILC 2020).

ta, ok. 5% przez 3 lata i tyle samo, czyli prawie co dwudziesty mieszkaniec Polski przez cały analizowany okres (czyli przez 4 lata). Warto podkreślić, że w roku 2020 w stosunku do roku 2008 odnotowano spadek odsetka osób dotkniętych relatywnym ubóstwem dochodowym dla wszystkich analizowanych okresów jego występowania (1, 2, 3 lub 4 lata), a odsetek doświadczających tego rodzaju ubóstwa przez co najmniej jeden rok spadł o 5 p. proc.

Tablica 3.3. Trwałość ubóstwa relatywnego (okres pozostawania w sferze ubóstwa relatywnego) w Polsce (% osób w gospodarstwach domowych)

Table 3.3. Distribution of population by number of years spent in relative poverty in Poland (% of people in households)

Wyszczególnienie Specification	2008	2019	2020
Nigdy Never	67,5	72,5	72,3
1 rok year	12,5	10,4	11,6
2 lata years	7,2	7,0	6,4
3 lata years	6,2	4,5	4,8
4 lata years	6,6	5,6	4,8

Aby umożliwić porównywanie zmian trwałości ubóstwa w czasie został skonstruowany specjalny miernik nazywany wskaźnikiem ubóstwa trwałego. Według metodologii stosowanej przez Eurostat za zagrożone ubóstwem trwałym uważa się osoby w gospodarstwach domowych, które doświadczały ubóstwa relatywnego (przy przyjętych dla danego roku progach ubóstwa) w roku badania i przynajmniej w ciągu dwóch z trzech poprzednich lat.

Z badania EU-SILC 2020 wynika, że ubóstwem trwałym zagrożonych było ok. 8% mieszkańców Polski. W największym stopniu trwałym relatywnym ubóstwem dochodowym były w tym czasie zagrożone osoby starsze mające co najmniej 65 lat – ok. 11%. Wśród osób w wieku 18–64 lata analogiczny wskaźnik osiągnął wartość niecałych 8%, a wśród dzieci i młodzieży do 18 roku życia – niecałe 6% (zob. Tablica 3.4.).

Tablica 3.4. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem trwałym w Polsce według wieku (% osób w gospodarstwach domowych)

Table 3.4. Persistent at-risk-of-poverty rate in Poland by age (% of people in households)

Osoby w wieku (w latach) People in age (in years)	2008	2019	2020
Ogółem Total	10,4	8,6	7,9
0–17	15,8	6,3	5,6
18–64	10,2	8,7	7,6
65 i więcej and over	5,4	10,3	10,6

W 2020 r, w porównaniu z rokiem 2008 stanowiącym m.in. punkt odniesienia do monitorowania realizacji celów Strategii Europa 2020 w zakresie walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym, zaobserwowano więc w Polsce spadek wartości wskaźnika zagrożenia ubóstwem trwałym o 2,5 p. proc. (z ponad 10% do prawie 8%). Przy czym spadek ten dotyczył osób w młodszych grupach wieku, w tym głównie w grupie wieku 0–17 lat (z prawie 16% do niecałych 6%) oraz w mniejszym stopniu grupy wieku 18–64 – z ok. 10%

do niemal 8%. Natomiast w grupie osób najstarszych (65 plus) odnotowano wzrost odsetka dotkniętych trwałym relatywnym ubóstwem dochodowym o 5 p. proc. do prawie 11%.

3.3. „Ubóstwo zakotwiczone w czasie”

3.3. At-risk-of-poverty rate anchored at a fixed moment in time

Przypomnijmy, że obliczony na podstawie badania EU-SILC 2020 wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym wyniósł w Polsce 14,8%, czyli jego wartości była o ponad 2 p. proc. niższa niż wskazują na to wyniki badania z 2008 r., stanowiącego punkt odniesienia dla wskaźników monitorujących realizację celów zawartych w Strategii Europa 2020.

W związku jednak z tym, że poziom relatywnych granic ubóstwa szacowany jest w oparciu o medianę dochodu w konkretnym roku to teoretycznie spadek zasięgu relatywnego ubóstwa dochodowego (który odzwierciedla zmiany w rozkładzie dochodów) mógł nastąpić zarówno przy poprawie sytuacji dochodowej ogółu gospodarstw domowych w kraju, jak i przy pogorszeniu się tej sytuacji. Dlatego, aby pokazać wpływ zmian sytuacji ekonomicznej na poziom zagrożenia ubóstwem dochodowym, oblicza się też dodatkowo wskaźniki ubóstwa według realnej, a nie nominalnej wartości granicy ubóstwa z danego roku¹⁹ („wskaźnik zagrożenia ubóstwem zakotwiczonym w danym momencie czasu”). W niniejszym opracowaniu przyjęto realną wartość granicy ubóstwa z 2008 r.

Zaprezentowane w Tablicy 3.5. dane w sposób jednoznaczny wskazują, że zmiany zasięgu ubóstwa w Polsce w analizowanych latach (na podstawie EU-SILC 2008 oraz 2020) miały miejsce przy realnej poprawie sytuacji dochodowej w Polsce.

Tablica 3.5. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem zakotwiczonym w danym momencie czasu (2008) według wieku^a (% osób w gospodarstwach domowych)

Table 3.5. At-risk-of-poverty rate in Poland anchored at a fixed moment in time (2008) by age^a (% of people in households)

Osoby w wieku (w latach) People in age (in years)	2008	2019	2020
Ogółem Total	16,9	4,7	2,7
0–17	22,4	3,7	2,0
18–64	16,3	5,4	3,2
65 i więcej and over	11,7	3,1	1,5

a Dla danego roku, „stopa zagrożenia ubóstwem zakotwiczonym w danym momencie czasu” jest definiowana jako odsetek osób, których dochód do dyspozycji w danym roku jest niższy od proggu zagrożenia ubóstwem relatywnym obliczonego w standardowy sposób dla roku bazowego (2008), a następnie skorygowanego o inflację.

a For a given year, the “at risk of poverty rate anchored at a moment in time” is the share of the population whose income in a given year is below the at risk of poverty threshold calculated in the standard way for a base year (2008) and then adjusted for inflation.

Obliczony na podstawie EU-SILC 2020, w oparciu o realną wartość relatywnej granicy ubóstwa z 2008 r., wskaźnik ubóstwa zakotwiczony w danym momencie czasu osiągnął wartość niecałych 3%, przy czym istotne ograniczenie ubóstwa „zakotwiczony w czasie” zaobserwowano w każdej z analizowanych grup wieku, a w największym stopniu wśród dzieci i młodzieży poniżej 18 roku życia (o ponad 20 p. proc. do 2%).

19 Szacowanej w oparciu o wskaźnik wzrostu cen towarów i usług (CPI).

3.4. Wpływ transferów społecznych na zasięg ubóstwa relatywnego

3.4. Impact of social transfers on the extent of relative poverty

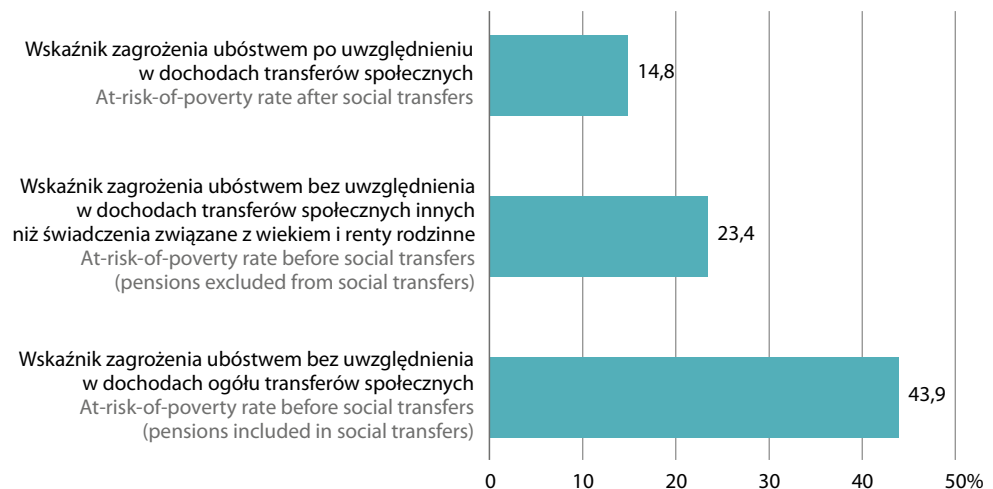
Zasięg ubóstwa relatywnego na podstawie badania EU-SILC szacuje się w oparciu o dochody pieniężne gospodarstw domowych. Istotną część budżetów niektórych gospodarstw domowych stanowią transfery społeczne otrzymywane w postaci pomocy instytucjonalnej. Do tych transferów zaliczane są m.in. takie świadczenia jak: zasiłki dla bezrobotnych, świadczenia dotyczące rodziny, emerytury itp. Transfery te w wielu przypadkach stanowią istotną, a czasami podstawową część dochodów gospodarstwa domowego i mogą w znaczący sposób przyczyniać się do redukcji zasięgu ubóstwa. W celu oceny wpływu transferów społecznych na wartość wskaźników ubóstwa relatywnego obliczane są „hipotetyczne” wskaźniki zagrożenia ubóstwem bez uwzględniania w dochodach pieniężnych transferów społecznych otrzymywanych przez gospodarstwa domowe.

Do oceny skuteczności polityki społecznej w ograniczaniu skali ubóstwa najczęściej stosowany jest wskaźnik ubóstwa relatywnego szacowany w oparciu o dochody gospodarstw domowych pomniejszone o wartość otrzymywanych transferów społecznych, z wyłączeniem świadczeń związanych z wiekiem (przede wszystkim emerytur).

Gdyby z dochodów gospodarstw domowych wyłączone zostały wszystkie transfery społeczne z wyjątkiem świadczeń związanych z wiekiem, zasięg ubóstwa relatywnego w Polsce szacowany na podstawie badania EU-SILC 2020 zwiększyłby się o ok. 9 p. proc., obejmując tym samym ponad 23% populacji.

Analizy wskaźników ubóstwa w poszczególnych grupach wieku wskazują, iż wpływ transferów społecznych na redukcję biedy różni się w każdej z subpopulacji. W przypadku nieuwzględniania w dochodach gospodarstw domowych wszystkich transferów społecznych, z wyłączeniem emerytur i rent rodzinnych, stopa relatywnego ubóstwa dochodowego wśród dzieci wzrosłaby o ok. 15 p. proc. (z 13,5% do 28,1%), natomiast wśród osób starszych o ok. 3 p. proc. (z 18,2% do 21,6%). W grupie wieku 18–64 lata wystąpiłby natomiast wzrost z ok. 14,2% do 22,5%.

Wykres 3.4. Wskaźniki zagrożenia ubóstwem w Polsce w 2020 r. (% osób w gospodarstwach domowych)
Chart 3.4. At-risk-of-poverty rates in Poland in 2020 (% of people in households)

Gdyby natomiast od dochodów gospodarstw domowych odjęta została wartość wszystkich otrzymywanych przez nie pieniężnych transferów społecznych (w tym również m.in. emerytur), wskaźnik ubóstwa relatywnego w Polsce w 2020 r. osiągnąłby wartość ok. 44%. W hipotetycznej sytuacji pozbawienia gospodarstw domowych wpływów z transferów społecznych (łącznie z emeryturami) oraz przy zachowaniu obowiązującej granicy ubóstwa relatywnego, zagrożonych ubóstwem byłoby więc niemal trzy razy więcej mieszkańców Polski, niż gdy transfery te zasilały budżety domowe. Przy takich założeniach najbardziej zagrożoną ubóstwem grupę społeczną stanowiłyby osoby starsze. Wśród osób w wieku 65 lat i więcej,

wskaźnik ubóstwa relatywnego bez uwzględniania w dochodach transferów społecznych (w tym emerytur) wyniósłby w Polsce ok. 82%.

3.5. Subiektywne oceny sytuacji dochodowej gospodarstw domowych w 2020 r.

3.5. Subjective assessment of income situation of households in 2020

W odróżnieniu od ocen dotyczących zasięgu relatywnego ubóstwa dochodowego, które szacowane są w oparciu o dochody gospodarstw domowych z roku poprzedzającego badanie EU-SILC, dane na temat subiektywnych ocen sytuacji finansowej gospodarstw domowych odnoszą się do realiów roku, w którym prowadzone jest badanie. Badanie EU-SILC – realizowane od 18 września do 4 grudnia 2020 roku – dało więc możliwość poznania subiektywnych ocen sytuacji finansowej gospodarstw domowych w okresie, w którym mieliśmy do czynienia z pojawieniem się w Polsce pandemii COVID-19 i wprowadzeniem w związku z tym od marca 2020 zamrożenia znacznej części gospodarki oraz ograniczeń w kontaktach społecznych.

Opinie na temat zmian ogólnej sytuacji dochodowej gospodarstw domowych w 2020 r.

Subjective assessment of changes in the income situation of households in 2020

W opinii blisko jednej piątej gospodarstw domowych w kraju (ok. 19%) w roku 2020, w porównaniu do sytuacji sprzed 12 miesięcy (a więc sprzed pandemii), nastąpiła poprawa ich sytuacji dochodowej. Ponad 66% gospodarstw domowych deklarowało, że ich dochody w tym czasie nie zmieniły się, natomiast ponad 14% gospodarstw domowych twierdziło, iż poziom ich dochodów obniżył się. Nieco częściej na wzrost swoich dochodów w 2020 r. wskazywały gospodarstwa, których dochody w 2019 r. były wyższe od relatywnej granicy ubóstwa („gospodarstwa nieubogie” – ok. 20% wskazań w tej grupie gospodarstw) niż te, których dochody w 2019 r. były niższe od przyjętego progu ubóstwa relatywnego („gospodarstwa ubogie” – ok. 17% wskazań). Z kolei na zmniejszenie swoich dochodów w 2020 r. wskazywało 14,7% gospodarstw uznanych według przyjętych kryteriów za ubogie i tylko nieco mniej – 14,4% – wśród pozostałych gospodarstw domowych.

Tablica 3.6. Subiektywna ocena zmian sytuacji dochodowej gospodarstw domowych w 2020 r.^a (%)
 Table 3.6. Subjective assessment of changes in the income situation of households in 2020^a (%)

Wyszczególnienie Specification	Gospodarstwa domowe Households			Osoby w gospodarstwach domowych People in households		
	razem total	ubogie ^b poor	nieubogie non-poor	razem total	ubogie ^b poor	nieubogie non-poor
Ogółem Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Dochody gospodarstwa zwiększyły się Household income increased	19,2	16,8	19,7	18,8	15,1	19,5
zmiana spowodowana pandemią COVID-19 change due to coronavirus pandemic COVID-19	0,7	0,2	0,8	0,8	0,2	0,9
zmiana niezwiązana z pandemią change not caused by pandemic	18,5	16,6	18,9	18,0	14,9	18,6
Dochody gospodarstwa pozostały na podobnym/zbliżonym poziomie Household income remained more or less the same	66,3	68,5	65,9	66,0	66,9	65,8
Dochody gospodarstwa zmniejszyły się Household income decreased	14,4	14,7	14,4	15,2	18,0	14,7
zmiana spowodowana pandemią COVID-19 change due to coronavirus pandemic COVID-19	9,0	7,1	19,4	9,9	9,4	10,0
zmiana niezwiązana z pandemią change not caused by pandemic	5,4	7,6	4,9	5,2	8,6	4,7

a Na podstawie pytania: Biorąc pod uwagę ostatnie 12 miesięcy, proszę ocenić czy bieżące dochody Pana/Pani gospodarstwa domowego w tym okresie: zwiększyły się, pozostały na podobnym/zbliżonym poziomie, zmniejszyły się? b Dotyczy gospodarstw domowych (osób w gospodarstwach domowych) o dochodach do dyspozycji poniżej relatywnej granicy ubóstwa przyjętej na poziomie 60% krajowej mediany rocznych dochodów do dyspozycji. W badaniu EU-SILC 2020 dotyczy to rocznych dochodów w 2019 r.

a Based on the question: Taking into account the last 12 months, please assess whether the current income of your household during this period: increased, remained more or less the same, decreased? b Refers to households (persons in households) with disposable income below the relative poverty threshold set at 60% of the national median annual disposable income. In the EU-SILC 2020 survey this refers to annual income in 2019.

Z odpowiedzi na pytanie, czy zmiana poziomu dochodów w 2020 r. spowodowana była pandemią COVID-19 wynika, że wpływ pandemii na sytuację dochodową, jeśli występował, to polegał zwykle (co nie powinno być zaskoczeniem) na jej pogorszeniu. Na poprawę sytuacji dochodowej w związku z pandemią wskazywało bowiem mniej niż co setne gospodarstwo domowe w kraju, natomiast na obniżenie poziomu dochodów spowodowane pandemią – w przybliżeniu co jedenaste (9%). Stanowiło to ok. 63% wszystkich gospodarstw, które deklarowały pogorszenie swojej sytuacji dochodowej.

Negatywne zmiany dotyczące sytuacji dochodowej częściej były bezpośrednio powiązane z pandemią wśród gospodarstw lepiej sytuowanych niż w przypadku gospodarstw dotkniętych ubóstwem. Wśród gospodarstw deklarujących spadek dochodów w 2020 r. w grupie dotkniętej ubóstwem na pandemię jako przyczynę takiej sytuacji wskazało 48% gospodarstw, natomiast w grupie nie dotkniętej ubóstwem – ok. 66%.

Trudności w „wiązaniu końca z końcem” Inability to “make ends meet”

W oparciu o bieżącą sytuację dochodową w 2020 r. gospodarstwa domowe oceniały także możliwość gospodarowania swoimi dochodami. W kontekście analiz ubóstwa bierze się pod uwagę przede wszystkim gospodarstwa, które wskazują na trudności w „wiązaniu końca z końcem”, czyli te, które mają problemy z

pokryciem ze swoich dochodów niezbędnych wydatków związanych z funkcjonowaniem gospodarstwa domowego. Odsetek gospodarstw domowych lub osób w gospodarstwach domowych, które deklarują, że biorąc pod uwagę całkowity dochód netto gospodarstwa domowego, „wiążą koniec z końcem z trudnością lub z wielką trudnością” traktowany bywa jako „wskaźnik stresu ekonomicznego gospodarstw domowych” i jedna z pośrednich miar ubóstwa subiektywnego.

Tablica 3.7. Subiektywne oceny dotyczące sytuacji dochodowej gospodarstw domowych – brak możliwości „związania końca z końcem” (% osób w gospodarstwach domowych)

Table 3.7. Subjective assessments of household income situation – inability “to make ends meet” (% of people in households)

Gospodarstwa domowe Households	Osoby w gospodarstwach domowych w 2019 r. People in households in 2019			Osoby w gospodarstwach domowych w 2020 r. People in households in 2020		
	razem total	ubogie ^a poor	nieubogie non-poor	razem total	ubogie ^a poor	nieubogie non-poor
	Ogółem Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Wiążące koniec z końcem z trudnością lub z wielką trudnością Making ends meet with difficulty or great difficulty	15,7	38,2	11,8	15,9	36,3	12,5
wiążące koniec z końcem z trudnością making ends meet with difficulty	11,2	22,4	9,3	12,1	21,9	10,5
wiążące koniec z końcem z wielką trudnością making ends meet with great difficulty	4,5	15,8	2,5	3,8	14,4	2,0

a Dotyczy osób w gospodarstwach domowych o dochodach do dyspozycji poniżej relatywnej granicy ubóstwa przyjętej na poziomie 60% krajowej mediany rocznych dochodów do dyspozycji. W badaniu EU-SILC 2020 dotyczy to rocznych dochodów w 2019 r., a w badaniu EU-SILC 2019 – rocznych dochodów z 2018 r.

a Refers to people in households with disposable income below the relative poverty threshold set at 60% of the national median annual disposable income. In the EU-SILC 2020 survey this refers to annual income in 2019 and in the EU-SILC 2019 survey to annual income in 2018.

W 2020 r. podobnie jak w 2019 r. około 16% ogółu mieszkańców Polski żyło w gospodarstwach, które wskazywały na trudności (w tym wielkie trudności) w wiązaniu końca z końcem. Z przedstawionych w Tablicy 3.7. danych wynika, że zdecydowanie częściej problemy z pokryciem niezbędnych wydatków zgłaszały osoby żyjące w gospodarstwach domowych dotkniętych (według przyjętych obiektywnych kryteriów) relatywnym ubóstwem dochodowym. W 2020 r. wartość analizowanego wskaźnika w grupie osób ubogich relatywnie wyniosła ponad 36% (o 2 p. proc. mniej niż w 2019 r.), czyli była około trzykrotnie wyższa niż w grupie osób nieubogich.

Interpretując dane o charakterze subiektywnym dotyczące szeroko rozumianych warunków życia, w tym ubóstwa, należy pamiętać, że nie mogą one zastępować tzw. miar obiektywnych. Stanowią jednak ich ważne uzupełnienie. Pokazują one bowiem analizowane zjawiska z perspektywy samych zainteresowanych z uwzględnieniem ich indywidualnych potrzeb, oczekiwań i subiektywnych kryteriów oceny.

Rozdział 4

Chapter 4

Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w Polsce i w Unii Europejskiej

At-risk-of-poverty or social exclusion rate in Poland and European Union

Jednym z kluczowych celów Unii Europejskiej zawartych w kolejnych strategiach dotyczących rozwoju społeczno-gospodarczego krajów członkowskich jest ograniczanie skali ubóstwa i wykluczenia społecznego. Stanowiło to jeden z pięciu celów „Strategii na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu – Europa 2020”²⁰. Obecnie postulat zmniejszenia liczby ludności zagrożonej ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w krajach Wspólnoty o 15 mln do 2030 r. zawarty jest w „Planie działania w ramach Europejskiego Filaru Praw Socjalnych”²¹. W przypadku obu wymienionych dokumentów głównym wskaźnikiem monitorującym realizację celów w zakresie walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym jest złożony wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym obliczany na podstawie Europejskiego badania dochodów i warunków życia ludności, zwanego w skrócie od angielskiej nazwy EU-SILC (EU Statistics on Income and Living Conditions). Wskaźnik ten obliczany jest w oparciu o trzy miary cząstkowe: wskaźnik zagrożenia ubóstwem (po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych), wskaźnik pogłębionej deprivacji materialnej oraz wskaźnik niskiej intensywności pracy.

Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w skrócie AROPE²², odpowiada sumie osób, które są zagrożone relatywnym ubóstwem dochodowym lub nie stać ich na zaspokojenie przynajmniej części potrzeb uznanych w warunkach europejskich za podstawowe, lub żyją w gospodarstwie domowym o bardzo niskiej intensywności pracy. Osoby uwzględniane są tylko raz, nawet jeśli znajdują się w więcej niż jednej z tych sytuacji.

W 2021 r. wskaźnik AROPE został zmodyfikowany. Zrewidowano dwie z trzech miar cząstkowych, a mianowicie wskaźnik pogłębionej deprivacji oraz wskaźnik niskiej intensywności pracy.

W przypadku wskaźnika deprivacji materialnej rozszerzono i dostosowano do współczesnych standardów listę uwzględnianych potrzeb zmieniając jednocześnie nazwę wskaźnika ze „wskaźnika pogłębionej deprivacji materialnej” na „wskaźnik pogłębionej deprivacji materialnej i społecznej”. W przypadku wskaźnika niskiej intensywności rozszerzono uwzględnianą w obliczeniach grupę osób dorosłych – z osób w wieku 18–59 lat na osoby w wieku 18–64 lat, co trafniej niż poprzednio oddaje sytuację na rynku pracy osób w wieku produkcyjnym. Szczegółowe definicje miar składających się zarówno na wykorzystywany w analizach do 2020 r. wskaźnik AROPE jak i na jego zmodyfikowaną w 2021 r. wersję (m.in. na potrzeby monitorowania nowych celów UE nakierowanych na ograniczenie ubóstwa i wykluczenia społecznego do 2030 r.) zawiera poniższe zestawienie.

20 https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_PL_ACT_part1_v1.pdf

21 <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=pl&catId=1226>

22 Linki:

- [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:At_risk_of_poverty_or_social_exclusion_\(ARPE\)](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:At_risk_of_poverty_or_social_exclusion_(ARPE))
- <https://stat.gov.pl/metainformacje/sloownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/3072,pojecie.html>

Definicje wskaźników wykorzystywanych dla potrzeb monitorowania realizacji celów strategii Europa 2020 oraz dla celów Europa 2030

Definitions of indicators used for monitoring the Europe 2020 and the Europe 2030 targets

Wskaźnik Rate	Europa 2030 – zmodyfikowany wskaźnik AROPE Europe 2030 – AROPE rate – new definition	Europa 2020 – wskaźnik AROPE Europe 2020 – AROPE rate
Deprywacja materialna	<p>Wskaźnik pogłębionej deprywacji materialnej i społecznej (SMSD)</p> <p>Odsetek osób, które ze względów finansowych nie mogły zaspokoić co najmniej 7 z 13 potrzeb materialnych i społecznych (6 potrzeb dotyczących poszczególnych osób i 7 ustalanych na poziomie gospodarstwa domowego)</p> <p>Lista potrzeb:</p> <p>a) Poziom gospodarstwa domowego:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Opłacenie tygodniowego wyjazdu wszystkich członków gospodarstwa domowego na wypoczynek raz w roku; • Spożywanie mięsa, ryb (lub wegetariańskiego odpowiednika) co drugi dzień; • Ogrzewanie mieszkania odpowiednio do potrzeb; • Pokrycie niespodziewanego wydatku (w wysokości odpowiadającej miesięcznej wartości granicy ubóstwa relatywnego, przyjętej w danym kraju); • Terminowe regulowanie opłat związanych z mieszkaniem, spłatą rat i kredytów; • Posiadanie samochodu (w tym służbowego, firmowego, wykorzystywanego do celów prywatnych). <p>b) Poziom osoby:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wymiana zużytej odzieży na nową; • Posiadanie przynajmniej dwóch par odpowiednio dopasowanego obuwia; • Wydawanie raz w tygodniu niewielkiej sumy pieniędzy na własne potrzeby; • Regularne uczestnictwo w różnych formach spędzania czasu wolnego; • Spotykanie się co najmniej raz w miesiącu z przyjaciółmi/rodziną na posiłku/drinku; • Posiadanie dostępu do Internetu; • Wymiana zniszczonych mebli. 	<p>Wskaźnik pogłębionej deprywacji materialnej (SMD)</p> <p>Odsetek osób w gospodarstwach domowych, deklarujących brak możliwości zaspokojenia (ze względów finansowych) przynajmniej 4 z 9 zdefiniowanych potrzeb.</p> <p>Lista potrzeb:</p> <p>Poziom gospodarstwa domowego:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Opłacenie tygodniowego wyjazdu wszystkich członków gospodarstwa domowego na wypoczynek raz w roku; • Spożywanie mięsa, ryb (lub wegetariańskiego odpowiednika) co drugi dzień; • Ogrzewanie mieszkania odpowiednio do potrzeb; • Pokrycie niespodziewanego wydatku (w wysokości odpowiadającej miesięcznej wartości granicy ubóstwa relatywnego, przyjętej w danym kraju); • Terminowe regulowanie opłat związanych z mieszkaniem, spłatą rat i kredytów; • Posiadanie samochodu; • Posiadanie telewizora kolorowego; • Posiadanie pralki; • Posiadanie telefonu (stacjonarnego lub komórkowego).
Zagrożenie ubóstwem	<p>Wskaźnik zagrożenia ubóstwem po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych (ARPR) – bez zmian</p> <p>Odsetek osób z rocznym ekwiwalentnym dochodem do dyspozycji poniżej granicy ubóstwa, która wynosi 60% krajowej mediany rocznych ekwiwalentnych dochodów do dyspozycji uwzględniających transfery społeczne.</p>	<p>Wskaźnik zagrożenia ubóstwem po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych (ARPR)</p> <p>Odsetek osób z rocznym ekwiwalentnym dochodem do dyspozycji poniżej granicy ubóstwa, która wynosi 60% krajowej mediany rocznych ekwiwalentnych dochodów do dyspozycji uwzględniających transfery społeczne.</p>

Wskaźnik Rate	Europa 2030 – zmodyfikowany wskaźnik AROPE Europe 2030 – AROPE rate – new definition	Europa 2020 – wskaźnik AROPE Europe 2020 – AROPE rate
Intensywność pracy	<p>Wskaźnik bardzo niskiej intensywności pracy (VLWI)</p> <p>Odsetek osób w wieku 0–64 lat będących członkami gospodarstw domowych, w których osoby dorosłe w wieku 18–64 lata przepracowały w roku odniesienia dla dochodów mniej niż 20% ich potencjalnego pełnego czasu pracy.</p> <p>Osoby dorosłe, to osoby w wieku 18–64 lata, nie wliczając:</p> <ul style="list-style-type: none"> • studentów w wieku 18–24 lata; • osób, które określiły się jako osoby będące na emeryturze (samodzielnie określony status ekonomiczny); • osób, które otrzymują jakiekolwiek świadczenie emerytalne z tytułu ukończenia wieku uprawniającego do ich uzyskania (z wyjątkiem renty rodzinnej); • osób w przedziale wiekowym 60–64 lata, które są nieaktywne zawodowo i mieszkają w gospodarstwie domowym, w którym głównym dochodem są emerytury (z wyjątkiem rent rodzinnych). 	<p>Wskaźnik bardzo niskiej intensywności pracy (VLWI)</p> <p>Odsetek osób w wieku 0–59 lat będących członkami gospodarstw domowych, w których osoby dorosłe w wieku 18–59 lat przepracowały w roku odniesienia dla dochodów mniej niż 20% ich potencjalnego pełnego czasu pracy.</p>
Zagrożenie ubóstwem lub wykluczeniem społecznym	<p>Zmodyfikowany wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (zmodyfikowany AROPE)</p> <p>Odsetek osób zagrożonych ubóstwem relatywnym lub pogłębioną deprawacją materialną i społeczną, lub żyjących w gospodarstwach domowych o bardzo niskiej intensywności pracy.</p> <p>Osoby uwzględniane są tylko raz, nawet jeśli znajdują się w więcej niż jednej z tych sytuacji.</p>	<p>Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (ARPE)</p> <p>Odsetek osób zagrożonych ubóstwem relatywnym lub pogłębioną deprawacją materialną i społeczną, lub żyjących w gospodarstwach domowych o bardzo niskiej intensywności pracy.</p> <p>Osoby uwzględniane są tylko raz, nawet jeśli znajdują się w więcej niż jednej z tych sytuacji.</p>

Przy prezentacji wartości złożonego wskaźnika AROPE należy wskazać na pewne ograniczenia i trudności związane z jego jednoznaczną interpretacją. Po pierwsze, przy obliczaniu tego wskaźnika brane są pod uwagę dwa wskaźniki częściowe, które odnoszą się do całej populacji (tj. wskaźnik ubóstwa relatywnego oraz wskaźnik pogłębionej deprawacji) oraz jeden wskaźnik, który ze względów metodologicznych odnosi się jedynie do populacji w wieku 0–59 lat, a w wersji zmodyfikowanej 0–64 lata (wskaźnik bardzo niskiej intensywności pracy w gospodarstwach domowych). Po drugie, złożony charakter wskaźnika zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym powoduje, iż wahania wartości wskaźnika na przestrzeni lat nie zawsze mają te same uwarunkowania, gdyż każdy ze wskaźników częściowych odnosi się do innej sfery warunków życia gospodarstw domowych. Nie powinno się także zapominać o różnych okresach odniesienia poszczególnych mierników. Wskaźnik ubóstwa relatywnego szacowany jest na podstawie deklaracji dochodów do dyspozycji z roku poprzedzającego badanie; taki sam okres odniesienia dotyczy wskaźnika niskiej intensywności pracy, natomiast w przypadku wskaźnika pogłębionej deprawacji materialnej informacji dotyczą roku, w którym prowadzone jest badanie.

W niniejszym rozdziale omówione zostały podstawowe dane dotyczące zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w Polsce i Unii Europejskiej oparte głównie na wynikach badania EU-SILC z 2020 r. Na etapie przygotowywania niniejszego opracowania, w listopadzie 2021 r. w bazie danych Eurostatu dostępne były dane wstępne z tego zakresu, stąd też mogą one się nieco różnić od informacji prezentowanych na ten temat przez Eurostat w późniejszym czasie.

W analizie wzięto pod uwagę przede wszystkim zmodyfikowany wskaźnik AROPE, który od roku 2021 stanowi podstawę ocen dotyczących ubóstwa i wykluczenia społecznego w Unii Europejskiej. W końcowej części tego rozdziału dotyczącego obserwowanych w ostatnich latach zmian zasięgu wskaźników ubóstwa i wykluczenia społecznego w Polsce w odniesieniu do przeciętnej sytuacji w Unii Europejskiej przedstawione zostały zarówno dane uwzględniające zrewidowane wskaźniki deprawacji i niskiej intensywności pracy, jak i informacje oparte o miary stosowane wcześniej do monitorowania realizacji celów Strategii Europa 2020.

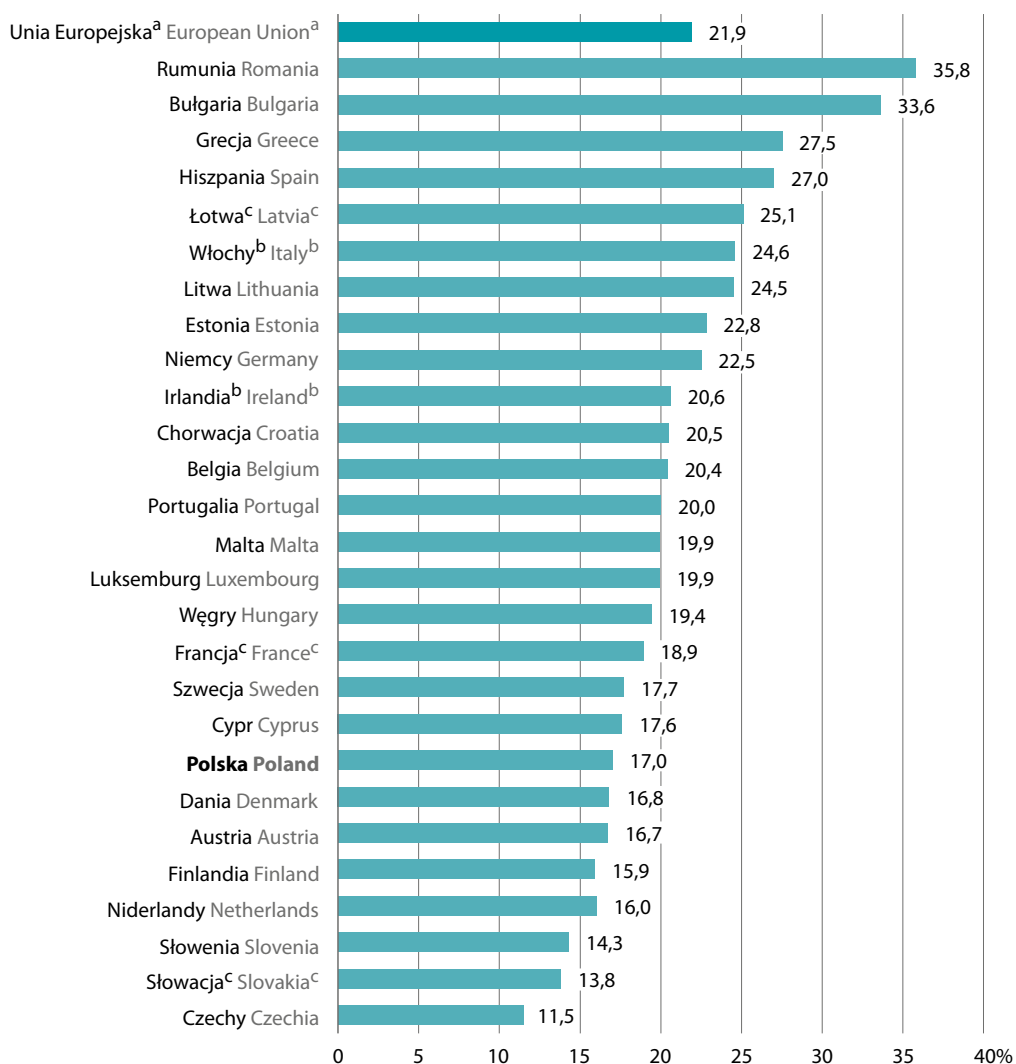
4.1. Zmodyfikowany wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym i jego składowe

4.1. At-risk-of-poverty or social exclusion rate – new definition and its components

Z badania EU-SILC 2020 wynika, iż (według zmodyfikowanych w stosunku do przyjętych wcześniej kryteriów dla AROPE) ubóstwem lub wykluczeniem społecznym dotkniętych było ok. 22% mieszkańców Unii Europejskiej, przy czym rozpiętość wartości wskaźnika AROPE była bardzo duża i wahała się od 11,5% w Czechach, ok. 14% w Słowenii i na Słowacji do ok. 34% w Bułgarii i 36% w Rumunii. W Polsce zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym było 17% osób (o 5 p. proc. poniżej średniej dla UE).

Wykres 4.1. Zmodyfikowany wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w krajach Unii Europejskiej na podstawie badania EU-SILC 2020 (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 4.1. At-risk-of-poverty or social exclusion rate – new definition – in the countries of the European Union based on survey EU-SILC 2020 (% of people in households)

a Dane dla Unii Europejskiej: UE-27 (od 2020). b Dane na podstawie EU-SILC 2019. c Dane wstępne.
a Data for European Union: UE-27 (from 2020). b Data based on EU-SILC 2019. c Provisional.

Przypomnijmy, że aby obliczyć liczbę lub udział osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, łączy się trzy odrębne miary i obejmuje osoby, które znajdują się w co najmniej jednej z opisanych powyżej trzech sytuacji, to znaczy są zagrożone relatywnym ubóstwem dochodowym, doświadczają deprivacji potrzeb materialnych i społecznych, bądź żyją w gospodarstwach domowych, w których osoby dorosłe pracowały mniej niż 20% swojego łącznego potencjalnego czasu pracy. Każde z tych zjawisk ma w poszczególnych krajach różny zasięg i w różnym stopniu wpływa na ogólną wartość złożonego wskaźnika zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym.

Wskaźnik zagrożenia ubóstwem²³

At-poverty-risk rate

Jak już wspomniano, według przyjętej metodologii zasięg ubóstwa dochodowego w Unii Europejskiej obliczany jest w oparciu o granicę ubóstwa ustaloną na poziomie 60% mediany dochodu ekwiwalentnego w danym kraju, w związku z tym próg ubóstwa powiązany jest z rozkładem dochodów i standardem życia w poszczególnych krajach. Przyjęcie takiego samego procenta mediany dochodów w kraju o przeciętnie niskim i przeciętnym wysokim poziomie zamożności oznacza możliwość nabycia za kwotę stanowiącą próg ubóstwa zupełnie innego „koszyka dóbr i usług”.

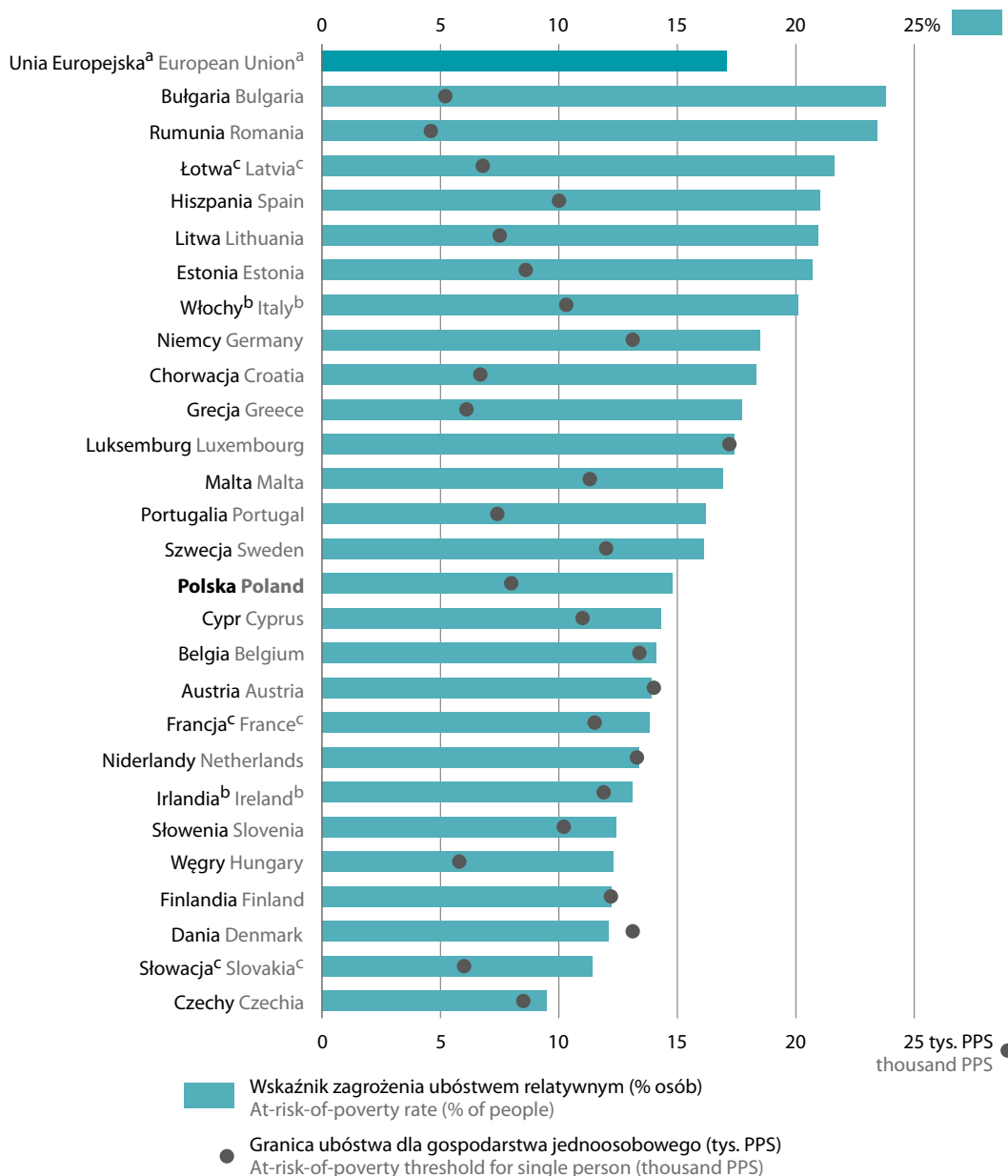
Biorąc pod uwagę umowną walutę uwzględniającą relacje cen towarów i usług konsumpcyjnych, jakie występują pomiędzy krajami, wartości szacowanych na podstawie wyników badania EU-SILC relatywnych granic ubóstwa (dla gospodarstwa jednoosobowego) wahały się od 4,6 tys. PPS rocznie w Rumunii i 5,2 tys. PPS w Bułgarii do 14 tys. PPS w Austrii i 17,2 tys. w Luksemburgu. Próg ubóstwa dla jednoosobowego gospodarstwa domowego w Polsce wyniósł w tym czasie 8 tys. PPS, co odpowiadało ok. 20,7 tys. PLN dochodu ekwiwalentnego w ciągu roku.

Według dostępnych w listopadzie 2021 r., szacunków Eurostatu relatywnym ubóstwem dochodowym w 2020 r. było zagrożonych ok. 17% mieszkańców Unii Europejskiej. Najwyższe wartości wskaźników zasięgu relatywnego ubóstwa dochodowego odnotowano w Bułgarii (ok. 24%) i Rumunii (ok. 23%), a najniższe w Czechach (niecałe 10%) i na Słowacji (ok. 11%). W Polsce w gospodarstwach domowych o dochodach poniżej relatywnego progu ubóstwa żyło niecałe 15% osób, czyli o ponad 2 p. proc. mniej niż przeciętnie w Unii Europejskiej i o prawie 3 p. proc. mniej niż w Luksemburgu, czyli kraju o najwyższym poziomie mediany dochodów, a tym samym najwyższej wartości granicy ubóstwa relatywnego wśród krajów UE (zob. Wykres 4.2.).

²³ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:At-risk-of-poverty_rate

Wykres 4.2. Wskaźniki zagrożenia ubóstwem relatywnym oraz granice ubóstwa w krajach Unii Europejskiej na podstawie badania EU-SILC 2020

Chart 4.2. At-risk-of-poverty rates and at-risk-of-poverty thresholds in the countries of the European Union based on survey EU-SILC 2020

a Dane dla Unii Europejskiej: UE-27 (od 2020). b Dane na podstawie EU-SILC 2019. c Dane wstępne.
 a Data for European Union: EU-27 (from 2020). b Data based on EU-SILC 2019. c Provisional.

Interpretując prezentowane oceny zasięgu ubóstwa należy pamiętać, iż okresem odniesienia dla danych dotyczących dochodów gospodarstw domowych w badaniu EU-SILC jest rok poprzedzający realizację badania, zatem wartość wskaźnika ubóstwa relatywnego w 2020 r. obliczana jest w oparciu o dochody gospodarstw domowych z 2019 r. Przedstawione dane nie odzwierciedlają więc wpływu, jaki na poziom dochodów gospodarstw domowych, a tym samym i na zasięg ubóstwa dochodowego w 2020 r. wyrzuciła pandemia koronawirusa.

Wskaźnik pogłębionej deprivacji materialnej i społecznej²⁴

Severe material and social deprivation rate

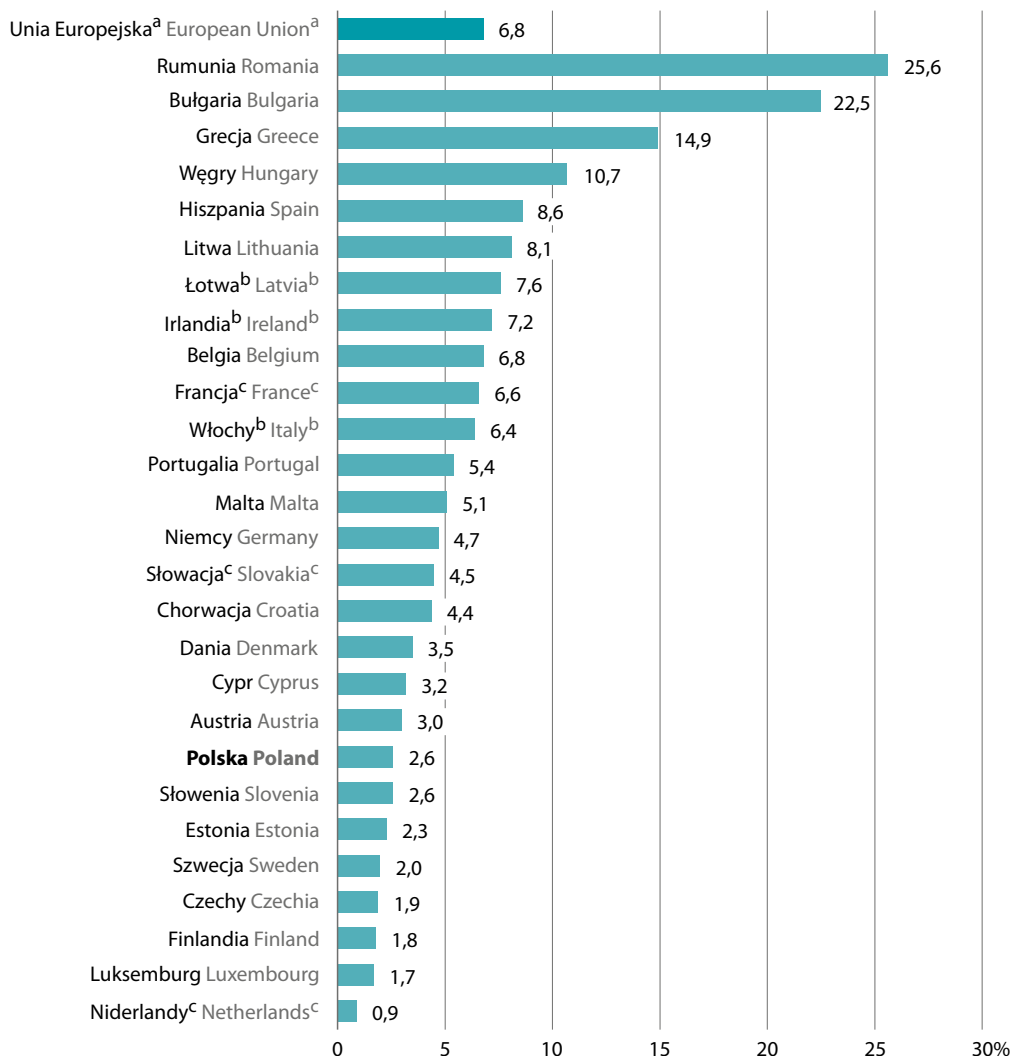
Przypomnijmy, iż wskaźnik pogłębionej deprivacji materialnej i społecznej definiowany jest jako odsetek osób, które ze względu na sytuację finansową nie mają możliwości zaspokojenia co najmniej 7 z 13 potrzeb materialnych i społecznych, które w warunkach europejskich są uznawane za podstawowe. W odróżnieniu od wskaźnika zagrożenia ubóstwem materialnym okresem odniesienia dla tej miary jest rok, w którym prowadzone jest badanie EU-SILC.

Z szacunków Eurostatu wynika, że w 2020 r. pogłębionej deprivacji materialnej i społecznej (według przyjętych kryteriów) doświadczyło ok. 7% mieszkańców Unii Europejskiej, przy czym wartość tego wskaźnika była bardzo zróżnicowana pomiędzy poszczególnymi krajami członkowskimi. Najbardziej pogłębioną deprivacją materialną i społeczną dotknięci byli mieszkańcy Niderlandów (ok. 1%). Wartość wskaźnika nie przekraczającą 2% odnotowano w takich krajach jak Luksemburg, Finlandia, Czechy, Szwecja. Najczęściej natomiast braku możliwości zaspokojenia z przyczyn finansowych swoich potrzeb ujętych we wskaźniku doświadczali mieszkańcy Rumunii (ok. 26%), Bułgarii (ok. 23%) oraz Grecji (ok. 15%). Polska (niecałe 3% osób dotkniętych deprivacją, czyli o ponad 4 p. proc. mniej niż dla całej UE) należała do grupy krajów o najniższych w UE wartościach wskaźnika pogłębionej deprivacji materialnej i społecznej.

²⁴ [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Severe_material_and_social_deprivation_rate_\(SMSD\)](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Severe_material_and_social_deprivation_rate_(SMSD))

Wykres 4.3. Wskaźnik pogłębionej deprivacji materialnej i społecznej w krajach Unii Europejskiej na podstawie badania EU-SILC 2020 (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 4.3. Severe material and social deprivation rate in the countries of the European Union based on survey EU-SILC 2020 (% of people in households)

a Dane dla Unii Europejskiej: UE-27 (od 2020). b Dane na podstawie EU-SILC 2019. c Dane wstępne.
a Data for European Union: EU-27 (from 2020). b Data based on EU-SILC 2019. c Provisional.

Zmodyfikowany wskaźnik bardzo niskiej intensywności pracy²⁵

People living in households with very low work intensity – new definition

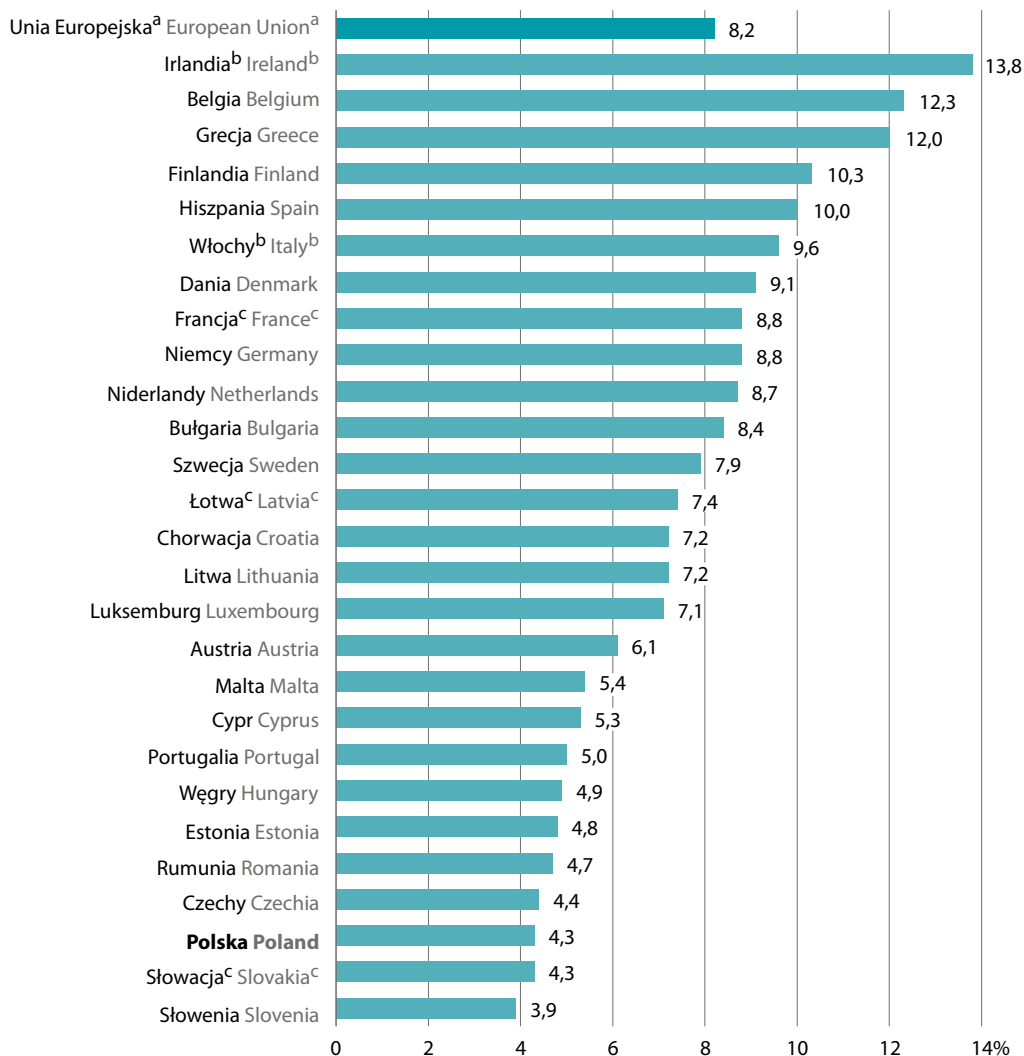
Zmodyfikowany wskaźnik bardzo niskiej intensywności pracy definiowany jest jako odsetek osób w wieku 0–64 lata będących członkami gospodarstw domowych, w których osoby dorosłe w wieku 18–64 lata przepracowały w roku odniesienia dla dochodów mniej niż 20% ich potencjalnego pełnego czasu pracy. Ze wstępnych danych publikowanych przez Eurostat wynika, że zgodnie z powyższą definicją w 2020 r. w gospodarstwach domowych o bardzo niskiej intensywności pracy żyło ok. 8% mieszkańców Unii Europejskiej w wieku 0–64 lata. Polska – wraz ze Słowenią, Słowacją i Czechami – należała do krajów o najniższej wartości

²⁵ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Persons_living_in_households_with_low_work_intensity

wskaźnika bardzo niskiej intensywności pracy – wartość tego wskaźnika wynosiła w tych krajach ok. 4%. Najwyższym odsetkiem osób żyjących w gospodarstwach domowych o bardzo niskiej intensywności pracy odznaczały się natomiast w tym czasie Irlandia, Belgia i Grecja (12–14%).

Wykres 4.4. Zmodyfikowany wskaźnik osób żyjących w gospodarstwach o bardzo niskiej intensywności pracy w krajach Unii Europejskiej na podstawie badania EU-SILC 2020 (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 4.4. People living in households with very low work intensity – new definition – in the countries of the European Union based on survey EU-SILC 2020 (% of people in households)

a Dane dla Unii Europejskiej: UE-27 (od 2020) b Dane na podstawie EU-SILC 2019 c Dane wstępne.
a Data for European Union: EU-27 (from 2020) b Data based on EU-SILC 2019 c Provisional.

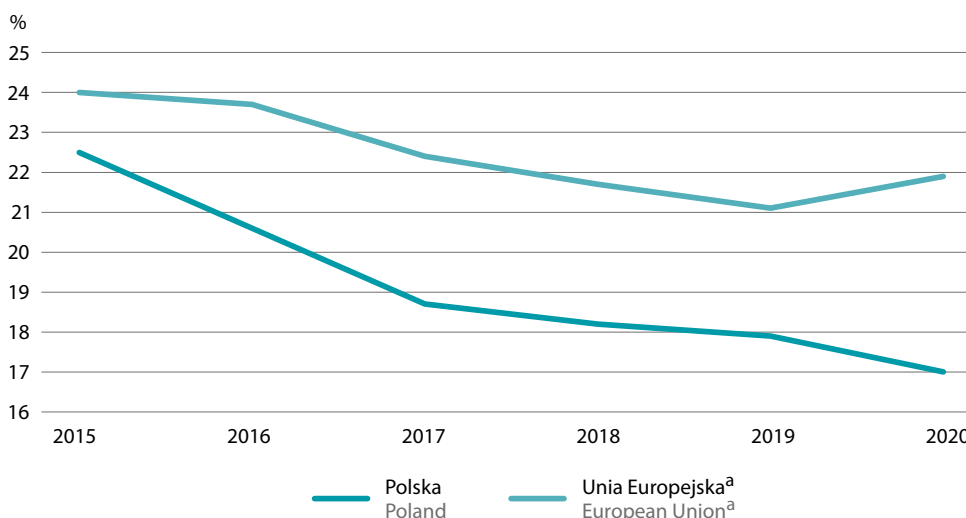
4.2. Zmodyfikowany wskaźnik zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym w latach 2015–2020²⁶

4.2. At-risk-of-poverty or social exclusion rate – new definition – in 2015–2020

Z dostępnych w bazie Eurostatu danych wynika, że wartość zrewidowanego wskaźnika AROPE zarówno w Polsce, jak i średnio w Unii Europejskiej była w 2020 r. niższa niż w 2015 r. W przypadku Polski tendencja spadkowa wskaźnika zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym utrzymywała się przez cały brany pod uwagę okres (spadek wartości wskaźnika z 22,5% w 2015 r. do ok. 18% w 2019 r. i 17% w 2020 r.). Natomiast w przypadku Unii Europejskiej wartość wskaźnika AROPE malała do 2019 r. (z 24% do ok. 21%) i ponownie nieco wzrosła w 2020 r. (do ok. 22%). W konsekwencji powiększyła się różnica w wartości tego wskaźnika pomiędzy Polską a całą UE na korzyść Polski z prawie 2 p. proc. w 2015 r. do prawie 5 p. proc. w 2020 r.

Wykres 4.5. Zmodyfikowany wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w Polsce i Unii Europejskiej na podstawie badania EU-SILC 2015–2020 (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 4.5. At-risk-of-poverty or social exclusion rate – new definition – in Poland and the European Union based on survey EU-SILC 2015–2020 (% of people in households)

a Dane dla Unii Europejskiej – UE-27 (od 2020).
a Data for European Union – EU-27 (from 2020).

Zmiany wartości miar cząstkowych składających się na wskaźnik złożony AROPE ilustrują Wykresy 4.6 i 4.7, oraz Wykres 4.9. Wynika z nich, że wskaźnik zagrożenia dochodowym ubóstwem relatywnym w Polsce w latach 2018–2020 kształtował się na poziomie ok. 15% podczas gdy w 2015 r. wynosił prawie 18%. W analizowanym okresie wartość stopy dochodowego ubóstwa relatywnego w Unii Europejskiej kształtowała się natomiast na w miarę zbliżonym poziomie 16,5–17,5%.

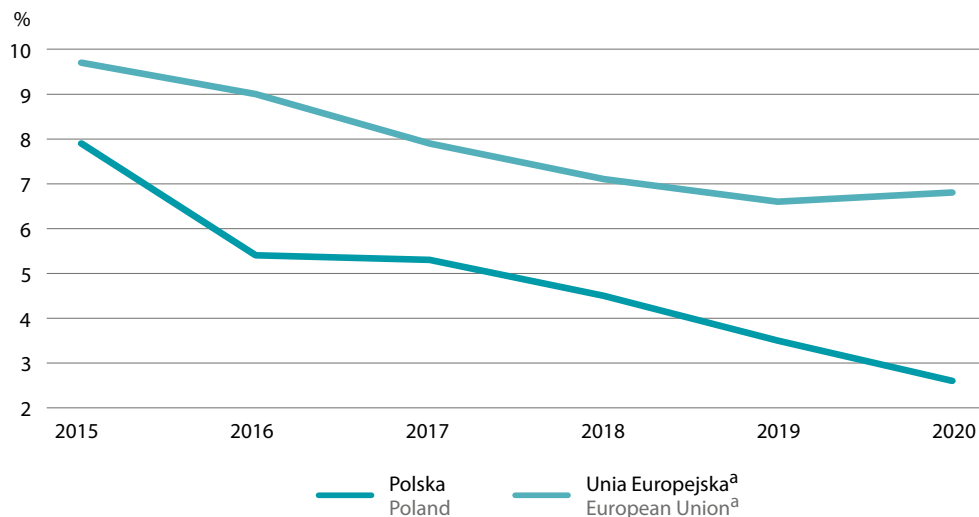
W 2020 r. w porównaniu do 2015 r. zarówno w Polsce, jak i wśród ogółu mieszkańców Unii Europejskiej odnotowano wyraźnie niższy odsetek osób zagrożonych pogłębioną deprawacją materialną i społeczną. W Polsce w okresie 2015–2020 wartość wskaźnika deprawacji zmniejszyła się z ok. 8% do niecałych 3%, a w Unii Europejskiej z ok. 10% do niecałych 7%. Przy czym o ile w Polsce w 2020 r. odsetek osób dotkniętych deprawacją był nieco niższy niż w 2019 r., o tyle średnio w Unii Europejskiej kształtował się na zbliżonym poziomie co w 2019 r. Pamiętać jednak należy, że prezentowane dane dla Unii Europejskiej mają charakter danych wstępnych i mogą się jeszcze zmienić.

²⁶ W zmodyfikowanym wskaźniku AROPE zrewidowano dwie z trzech miar cząstkowych, a mianowicie wskaźnik pogłębionej deprawacji materialnej oraz wskaźnik niskiej intensywności pracy. Metoda obliczania i definicja trzeciego wskaźnika cząstkowego tj. wskaźnika zagrożenia ubóstwem nie uległy zmianie. Wartości wskaźników zagrożenia ubóstwem za lata 2008–2020 przedstawia Wykres 4.9.

W analizowanym okresie pozytywne zmiany odnotowano także w przypadku wskaźnika niskiej intensywności pracy. W Polsce odsetek osób (w wieku 0–64 lata) żyjących w gospodarstwach domowych o niskiej intensywności pracy zmalał z niecałych 7% w 2015 r. do 5% w 2019 r. i ok. 4% w 2020 r., natomiast w Unii Europejskiej odpowiednio – z ok. 10% w 2015 r. do ok. 8% w latach 2019 i 2020.

Wykres 4.6. Zmodyfikowany wskaźnik pogłębionej deprivacji materialnej w Polsce i Unii Europejskiej na podstawie badania EU-SILC 2015–2020 (% osób w gospodarstwach domowych)

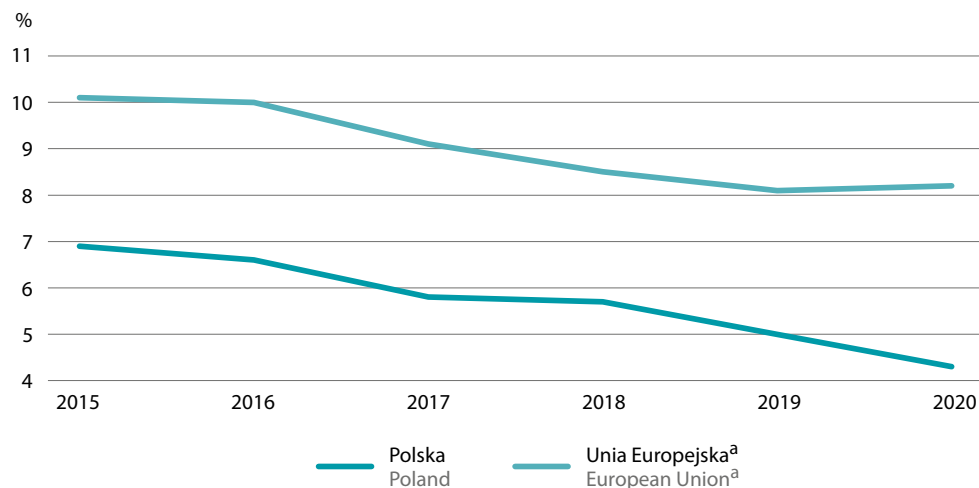
Chart 4.6. Severe material deprivation rate – new definition – in Poland and the European Union based on survey EU-SILC 2015–2020 (% of people in households)

^a Dane dla Unii Europejskiej – UE-27 (od 2020).
^a Data for European Union – EU-27 (from 2020).

Wykres 4.7. Zmodyfikowany wskaźnik osób żyjących w gospodarstwach o bardzo niskiej intensywności pracy w Polsce i Unii Europejskiej na podstawie badania EU-SILC 2015–2020 (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 4.7. People living in households with very low work intensity – new definition – based on survey EU-SILC 2015–2020 (% of people in households)

^a Dane dla Unii Europejskiej – UE-27 (od 2020).
^a Data for European Union – EU-27 (from 2020).

Przypomnijmy, że podobnie jak w przypadku ubóstwa, okresem odniesienia dla danych dotyczących intensywności pracy jest rok poprzedzający badanie, co ma szczególne znaczenie, kiedy mamy do czynienia z pojawieniem się nietypowych sytuacji, tak jak to miało miejsce w przypadku wybuchu pandemii COVID-19 w 2020 r., a co nie w pełni (ze względu na stosowane rozwiązania metodologiczne dotyczące okresu odniesienia) mogło zostać uchwycone w badaniu EU-SILC realizowanym w 2020 r.

4.3. Porównanie wskaźników zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym według pierwotnej i zmodyfikowanej wersji wskaźnika AROPE

4.3. Comparison of at-risk-of-poverty or social exclusion rates according to the original and modified version of the AROPE indicator

Do roku 2020 podstawowe oceny dotyczące zjawiska ubóstwa i wykluczenia społecznego w Unii Europejskiej (na poziomie Komisji Europejskiej i Eurostatu) dokonywane były w oparciu o zdefiniowany przy ustalaniu wskaźników monitorujących realizację celów Strategii Europa 2020, wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (AROPe). Od 2021 r. wskaźnik o tej samej nazwie, ale przy zrewidowanej definicji (w zakresie dwu z trzech miar cząstkowych) został przyjęty jako wiodąca miara oceniająca realizację celów związanych z ograniczeniem ubóstwa i wykluczenia społecznego zawartych w „Planie działania w ramach Europejskiego Filaru Praw Socjalnych”. Różnice w definicjach obu wskaźników zostały przedstawione w części wstępnej rozdziału. Poniżej zaprezentowane zostaną dane porównawcze i ogólne wnioski wynikające z zestawienia ze sobą wartości wskaźnika pierwotnego AROPE i jego zmodyfikowanej wersji.

Z danych przedstawionych w Tabelicy 4.1. wynika, że wprowadzone zmiany w konstrukcji wskaźnika pogłębionej deprivacji i wskaźnika bardzo niskiej intensywności pracy (nie zmieniono jedynie zasad pomiaru ubóstwa) nie wpłynęły znacząco na ogólną wartość wskaźnika AROPE. Dotyczy to zarówno danych odnoszących się do Polski, jak i danych na poziomie Unii Europejskiej. Przy czym różnice w wartości wskaźników obliczanych według „nowego” i „starego” podejścia są nieco mniejsze w przypadku Unii, gdzie w porównywanym okresie (2015–2020) wyniosły maksymalnie 0,2 p. proc. W przypadku Polski różnice te wahają się w granicach 0,3–1,3 p. proc., a wartości zrewidowanego wskaźnika w każdym roku okazały się nieco niższe w porównaniu z jego pierwotnym wariantem.

Nie odnotowano także dużych różnic przy porównywaniu ze sobą wskaźnika pogłębionej deprivacji materialnej i społecznej (nowy wskaźnik) oraz stosowanego wcześniej wskaźnika pogłębionej deprivacji materialnej. Różnice w ocenach zjawiska deprivacji potrzeb przy użyciu tych dwóch miar w Polsce wyniosły w latach 2015–2020 maksymalnie 1,3 p. proc., a w 2020 r. wartości obu wskaźników okazały się takie same, chociaż we wcześniejszych latach nieco wyższe wartości uzyskano w przypadku „starej” miary deprivacji materialnej. W przypadku oceny poziomu deprivacji potrzeb na poziomie całej Unii Europejskiej wyższe wartości odnotowano w przypadku zrewidowanego wskaźnika pogłębionej deprivacji materialnej i społecznej (w zależności od roku od 0,5 do 1,3 p. proc.).

Rozszerzenie grupy osób branych pod uwagę przy obliczaniu wskaźnika bardzo niskiej intensywności pracy (o osoby w wieku 60–64 lata) nie wpłynęło w jakiś spektakularny sposób na ocenę skali tego zjawiska zarówno w Polsce jak i w Unii Europejskiej. W Polsce w 2 z 6 branych pod uwagę lat wskaźniki bardzo niskiej intensywności pracy w gospodarstwach domowych obliczone według wcześniej obowiązujących i zmodyfikowanych zasad osiągnęły takie same wartości, a w przypadku pozostałych 4 lat były minimalnie (0,1–0,3 p. proc.) wyższe przy zastosowaniu zmodyfikowanej wersji wskaźnika. Na poziomie Unii Europejskiej na ogół nieznacznie wyższe odsetki (0,2–0,4 p. proc.) osób żyjących w gospodarstwach domowych o bardzo niskiej intensywności pracy zaobserwowano w przypadku wskaźnika obliczanego według „starych zasad”, czyli z uwzględnieniem aktywności ekonomicznej osób dorosłych w wieku 18–59 lat, a nie jak w zrewidowanym wskaźniku – osób w wieku 18–64 lata.

Tablica 4.1. Porównanie wartości wskaźników zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym według pierwotnej i zmodyfikowanej definicji wskaźnika AROPE w Polsce i Unii Europejskiej na podstawie badania EU-SILC 2015–2020 (% osób w gospodarstwach domowych)

Table 4.1. Comparison of values of at-risk-of-poverty or social exclusion rates according to the original and modified version of the AROPE indicator in Poland and European Union based on survey EU-SILC 2015–2020 (% of people in households)

Wyszczególnienie Specification	Polska Poland						Unia Europejska ^a European Union ^a					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Zmodyfikowany wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (zmodyfikowany AROPE) At-risk-of-poverty or social exclusion rate (new definition AROPE)	22,5	20,6	18,7	18,2	17,9	17,0	24,0	23,7	22,4	21,7	21,1	21,9
Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (ARPE) At-risk-of-poverty or social exclusion rate (ARPE)	23,4	21,9	19,5	18,9	18,2	17,3	23,8	23,7	22,5	21,6	20,9	22,0
Zmodyfikowany wskaźnik pogłębionej deprivacji materialnej Severe material deprivation rate – new definition	7,9	5,4	5,3	4,5	3,5	2,6	9,7	9,0	7,9	7,1	6,6	6,8
Wskaźnik pogłębionej deprivacji materialnej Severe material deprivation rate	8,1	6,7	5,9	4,7	3,6	2,6	8,4	7,9	6,9	6,1	5,5	6,3
Zmodyfikowany wskaźnik osób żyjących w gospodarstwach o bardzo niskiej intensywności pracy People living in households with very low work intensity – new definition	6,9	6,6	5,8	5,7	5,0	4,3	10,1	10,0	9,1	8,5	8,1	8,2
Wskaźnik osób żyjących w gospodarstwach o bardzo niskiej intensywności pracy People living in households with very low work intensity	6,9	6,4	5,7	5,6	4,7	4,3	10,5	10,4	9,4	8,8	8,3	8,5

^a Dane dla Unii Europejskiej – UE-27 (od 2020).

^a Data for European Union – 2015–2020 – EU-27 (from 2020).

4.4. Wskaźniki monitorujące realizację Strategii Europa 2020 – podstawowe informacje

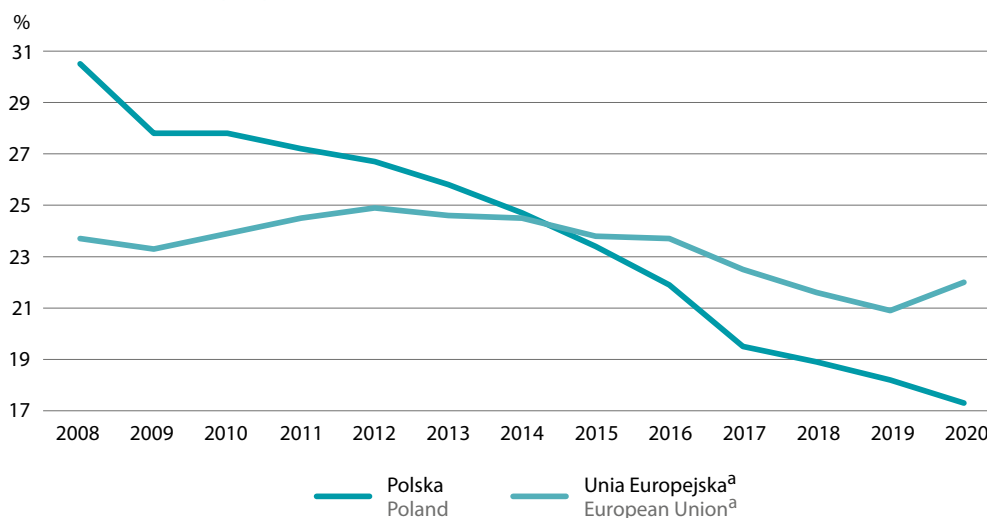
4.4. Indicators monitoring the implementation of the Europe 2020 – basic information

Generalnie można powiedzieć, że wprowadzone zmiany w sposobie obliczania wskaźnika AROPE nie wpłynęły znacząco na ogólne oceny dotyczące zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym zarówno wśród mieszkańców Polski, jak i Unii Europejskiej, w tym także oceny dynamiki analizowanego zjawiska w latach 2015–2020. Wydaje się jednak, że chcąc prześledzić zmiany dotyczące skali zjawiska w okresie obowiązywania strategii Europa 2020 należy skorzystać z danych w pełni porównywalnych obliczonych według definicji obowiązujących przed rewizją wskaźnika AROPE (zob. wstęp do rozdziału).

Dane te zostały zaprezentowane na wykresach przedstawionych poniżej. Pozwalają one ogólnie ocenić poziom zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w 2019 i 2020 r. w porównaniu z rokiem 2008 stanowiącym punkt odniesienia dla oceny realizacji celów zwartych w Strategii Europa 2020.

Wykres 4.8. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w Polsce i Unii Europejskiej na podstawie badania EU-SILC 2008–2020 (% osób w gospodarstwach domowych)

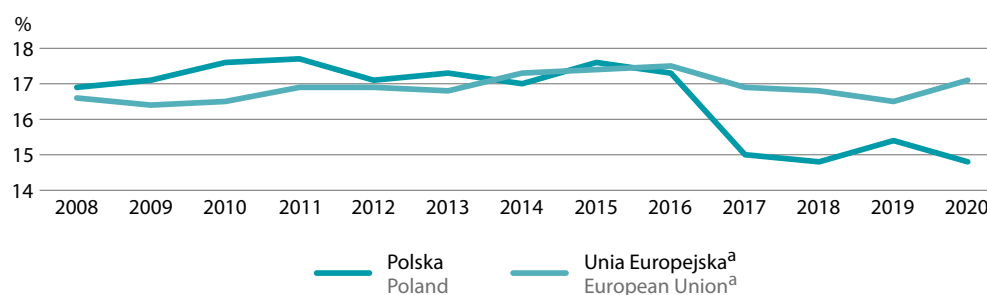
Chart 4.8. At-risk-of-poverty or social exclusion rate in Poland and the European Union based on survey EU-SILC 2008–2020 (% of people in households)

a Dane dla Unii Europejskiej: lata 2010–2020 – UE-27 (od 2020), dla 2008 i 2009 – UE-27 (2007–2013).
a Data for European Union: 2010–2020 – EU-27 (from 2020), for 2008 and 2009 – EU-27 (2007–2013).

Wykres 4.9. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym w Polsce i Unii Europejskiej na podstawie badania EU-SILC 2008–2020 (% osób w gospodarstwach domowych)

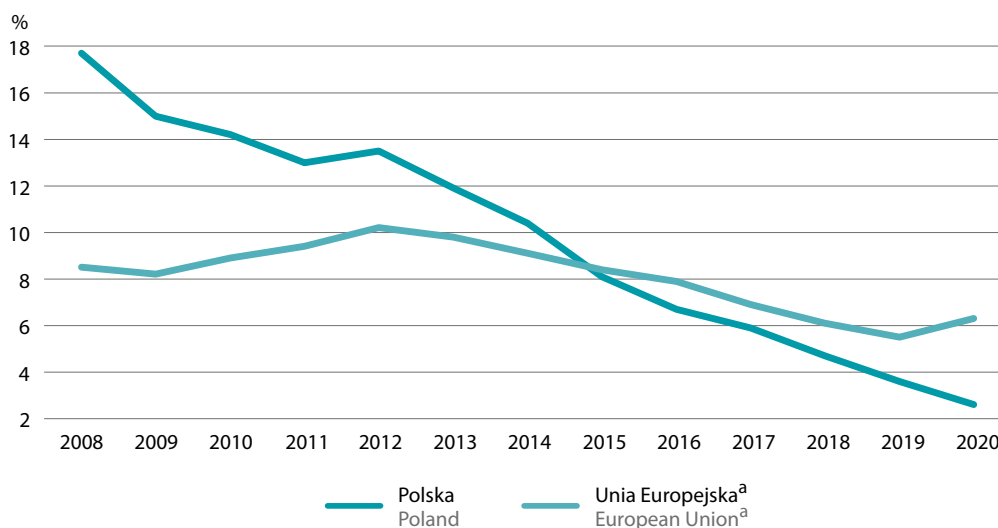
Chart 4.9. At-risk-of-poverty rate in Poland and the European Union based on survey EU-SILC 2008–2020 (% of people in households)

a Dane dla Unii Europejskiej: lata 2010–2020 – UE-27 (od 2020), dla 2008 i 2009 – UE-27 (2007–2013).
a Data for European Union: 2010–2020 – EU-27 (from 2020), for 2008 and 2009 – EU-27 (2007–2013).

Wykres 4.10. Wskaźnik pogłębionej deprivacji materialnej w Polsce i Unii Europejskiej na podstawie badania EU-SILC 2008–2020 (% osób w gospodarstwach domowych)

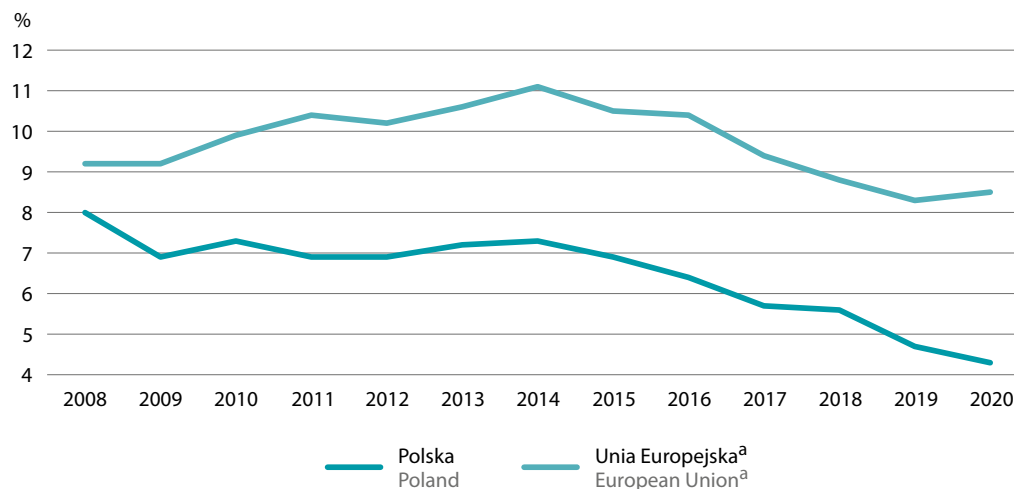
Chart 4.10. Severe material deprivation rate in Poland and the European Union based on survey EU-SILC 2008–2020 (% of people in households)

a Dane dla Unii Europejskiej: lata 2010–2020 – UE-27 (od 2020), dla 2008 i 2009 – UE-27 (2007–2013).
a Data for European Union: 2010–2020 – EU-27 (from 2020), for 2008 and 2009 – EU-27 (2007–2013).

Wykres 4.11. Wskaźnik osób żyjących w gospodarstwach o bardzo niskiej intensywności pracy w Polsce i Unii Europejskiej na podstawie badania EU-SILC 2008–2020 (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 4.11. People living in households with very low work intensity based on survey EU-SILC 2008–2020 (% of people in households)

a Dane dla Unii Europejskiej: lata 2010–2020 – UE-27 (od 2020), dla 2008 i 2009 – UE-27 (2007–2013).
a Data for European Union: 2010–2020 – EU-27 (from 2020), for 2008 and 2009 – EU-27 (2007–2013).

W roku 2008 stanowiącym punkt odniesienia dla oceny realizacji celów Strategii Europa 2020 w zakresie walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym wskaźnik AROPE osiągnął w Polsce wartość 30,5%, czyli był o ok. 13 p. proc. wyższy niż w latach 2019–2020 zamykających okres realizacji wspomnianej strategii, kiedy to ubóstwem lub wykluczeniem społecznym według przyjętych kryteriów zagrożonych było odpowiednio 18,2% i 17,3% osób. Tak istotny spadek wartości wskaźnika zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym wynikał przede wszystkim ze zmniejszenia się zasięgu pogłębionej deprivacji materialnej (definiowanej jako brak możliwości zaspokojenia ze względów finansowych 4 z 9 zdefiniowanych potrzeb

materialnych). W 2008 r. wskaźnik pogłębionej deprivacji materialnej w Polsce wynosił 17,7%, podczas gdy w 2019 r. 3,6%, a w 2020 r. 2,6% (spadek odpowiednio o ok. 14 i ok. 15 p. proc.). Zasięg relatywnego ubóstwa dochodowego (który wskazuje m.in. na zmiany w nierówności rozkładu dochodów) zmniejszył się w 2019 i 2020 r. w odniesieniu do 2008 r. o ok. 2 p. proc. (z 16,9% osób w 2008 r. do 15,4% w 2019 r. oraz do 14,8% w 2020 r.). O ile jednak odsetek osób dotkniętych deprivacją materialną obniżał się w Polsce przez cały analizowany okres, to spadek stopy zagrożenia relatywnym ubóstwem dochodowym miał miejsce dopiero w 2017 r. (dochody z roku 2016). We wcześniejszych latach zasięg relatywnego ubóstwa dochodowego kształtował się na poziomie ok. 17–18%.

Pozytywne zmiany odnotowano także w przypadku trzeciego wskaźnika cząstkowego mającego wpływ na ogólną wartość wskaźnika zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. W 2019 r. 4,7% osób, a w 2020 r. 4,3% osób (w wieku 0–59 lat) wchodziło w skład gospodarstw domowych o bardzo niskiej intensywności pracy, co oznacza spadek wartości wskaźnika bardzo niskiej intensywności pracy w porównaniu z rokiem odniesienia odpowiednio o 3,3 p. proc. i o 3,7 p. proc.

Dla porównania – z danych Eurostatu dotyczących Unii Europejskiej wynika, że w 2008 r. ubóstwem lub wykluczeniem społecznym było zagrożonych 23,7% mieszkańców Unii Europejskiej, podczas gdy w 2019 r. było to 20,9% osób, a w 2020 r. – 22% osób. Stosunkowo niewielkie zmiany wartości ogólnego wskaźnika AROPE w latach 2019, 2020 w stosunku do roku odniesienia (spadek wartości wskaźnika zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym o ok. 2–3 p. proc. w porównaniu z 2008 r.) stanowią odzwierciedlenie zmian wartości wskaźników cząstkowych. W 2019 r. odsetek osób dotkniętych pogłębioną deprivacją materialną wyniósł w Unii Europejskiej 5,5%, a w 2020 r. – 6,3%, czyli odpowiednio o 3 p. proc. i nieco ponad 2 p. proc. mniej niż w 2008 r. Na podobnym poziomie w analizowanym okresie kształtował się odsetek osób zagrożonych dochodowym ubóstwem relatywnym – 16,6% osób w 2008 r., 16,5% w 2019 r. i 17,1% w 2020 r. Niewielkie zmiany odnotowano także w przypadku wskaźnika bardzo niskiej intensywności pracy. W 2008 r. w gospodarstwach domowych o bardzo niskiej intensywności pracy żyło 9,2% mieszkańców Unii Europejskiej (w wieku 0–59 lat), podczas gdy w 2019 r. – 8,3 a w 2020 r. 8,5% osób.

